الْمَصِيرُ ﴿٩﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ

الله ڪافرن جو مثال بيان فرمائي ٿو ف٢٩ نوح جي زال ۽ لوط جي زال اهي

وَّامْرَاَتَ لُوطٍ ۭ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ

ٻيئي اسان جي ٻن لائق قرب وارن ٻانهن جي نڪاح ۾ هيون پوءِ انهن عورتن

فَخَانَتٰهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَّقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ

انهن ٻنهي سان دغا ڪئي ف٣٠ پوءِ اهي الله جي اڳيان انهن جي ڪنهن ڪم نه آيا ۽ فرمايو ويو ف٣١ ته ٻئي عورتون

مَعَ الدّٰخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ

جهنم ۾ وڃو ويندڙن سان گڏ ف٣٢ ۽ الله مسلمانن جو مثال بيان فرمائي ٿو ف٣٣ فرعون جي بيبي

وقف لازم

فِرْعَوْنَ ۘ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي

ف٣٤ جڏهن ان عرض ڪيو اي منهنجا رب منهنجي واسطي پاڻ وٽ جنت ۾ جاءِ جوڙ ف٣٥ ۽ مون کي فرعون

مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿١١﴾ لا وَمَرْيَمَ

۽ ان جي ڪم کان ڇوٽڪارو ڏي ف٣٦ ۽ مون کي ظالم ماڻهن کان ڇوٽڪارو بخش ف٣٧ ۽ عمران جي ڌيءَ مريم

ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِيٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُّوحِنَا

جنهن پنهنجي پاڪائي جي حفاظت ڪئي پوءِ اسان ان ۾ پنهنجي طرف جو روح ڦوڪيو

ع ٢ / ٥ / ٢٠

وَصَدَّقَتْ بِكَلِمٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهٖ وَكَانَتْ مِنَ الْقٰنِتِينَ ﴿١٢﴾ ع

۽ ان پنهنجي رب جي ڳالهين ف٣٨ ۽ ان جي ڪتابن ف٣٩ جي تصديق ڪئي ۽ فرمانبردارن مان هئي.

سُورَةُ الْمُلْكِ ٦٧ مَكِّيَّةٌ ٧٧ | اٰيَاتُهَا ٣٠ | رُكُوعَاتُهَا ٢

سورة ملڪ مڪي آهي، ان ۾ ٽيه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ف١

الجزء ٢٩

تَبٰرَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ ۡ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ لا

وڏي برڪت وارو آهي اهو جنهن جي قبضي ۾ سمورو ملڪ آهي ف٢ ۽ اهو هر شيءِ تي قادر آهي.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ط

اهو جنهن موت ۽ حياتي پيدا ڪئي جيئن توهان جو امتحان ٿئي ف٣ ته توهان مان ڪنهن جا ڪم وڌيڪ چڱا آهن ف٤

ف٣٠ دين ۾. جو ڪفر اختيار ڪيو. حضرت نوح جي زال واهلہ، اها پنهنجي قوم کي چوندي هئي ته نوح عليه السلام چريو آهي ۽ حضرت لوط عليه السلام جي زال واعلہ پنهنجو نفاق لڪائيندي هئي ۽ جڏهن ڪي مهمان حضرت لوط عليه السلام وٽ ايندا هُئا ته اها عورت ٻاهر ٻاري پنهنجي قوم کي مهمانن جي اچڻ بابت خبردار ڪندي هئي. ف٣١ انهن کي موت جي وقت يا قيامت جي ڏينهن ۽ ماضي جو صيغو هن ڪري آندو ويو ته انهن جو واقعو ٿيڻ يقيني ۽ پڪو آهي. ف٣٢ يعني پنهنجي قوم جي ڪافرن سان گڏ؛ ڇو ته انهن نبين ۽ توهان جي درميان توهان جي ڪفر جي ڪري ڪو ٻيو تعلق باقي نه رهيو. ف٣٣ جو انهن کي ٻئي جي نافرماني نقصان نه ٿي پهچائي. ف٣٤ جن جو نالو آسيه بنت مزاحم آهي، جڏهن حضرت موسىٰ عليه السلام جادوگرن کي شڪست ڏني ته انهيءَ آسيه مٿن ايمان آندو، جنهن جي فرعون کي خبر پئي ته انهيءَ ان تي سخت عذاب پرتيو، سندس هٿ پيرچئن ڪلن سان ٻڌي سيني تي ڳوري ڇڪي رکي اُس ۾ سٽرائي ڇڏيندو هو، جڏهن فرعون اتان هٽندو هو ته ملائڪ بيبي صاحبه تي ڇانو ڪندا هئا. ف٣٥ الله تعالىٰ ان تي بهشت واري سندس جاءِ ظاهر فرمائي ۽ بهشت جي خوشيءَ سبب فرعون جون سختيون ان تي آسان ٿي پيون. ف٣٦ فرعون جي ڪم مان مُراد يا ته ان جو شرڪ، ڪفر ۽ ظلم آهي يا ان جي ويجهڙائي. ف٣٧ يعني فرعون جي دين وارن کان چنانچه ان جي اها دعا قبول ٿي ۽ الله تعالىٰ ان جي روح کي قبض فرمايو ۽ ابن ڪيسان جو چوڻ آهي ته اها زنده کڻي ڪري جنت ۾ داخل ڪئي ويئي. ف٣٨ الله تعالىٰ جي ڪلمن (ڳالهين) مان مُراد شرعي احڪام آهن جيڪي الله تعالىٰ پنهنجي ٻانهن جي واسطي مقرر فرمايا. ف٣٩ ڪتابن مان مُراد اهي ڪتاب آهن جيڪي انبياء عليهم السلام تي نازل ٿيا هئا.

ف١ سورة ملڪ مڪيه آهي، هن ۾ ٻه رڪوع ٽيه آيتون، ٽي سؤ ٽيه ڪلما ۽ هزار ٽي سؤ ٽيرهن حرف آهن. حديث شريف ۾ آهي ته سورة ملڪ شفاعت ڪري ٿي (ترمذي ۽ ابوداؤد). هڪ ٻي حديث ۾ آهي ته محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن جي صحابه ڪرام هڪ جڳهه تي تنبو هنيو اتي هڪ قبر هئي مگر انهن کي خيال نه هو. قبر واري سورة ملڪ پڙهندو رهيو ايستائين جو پوري ڪيائين. پوءِ خيمي واري صحابيءَ سڄي ڳالهه محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن جي خدمت اقدس ۾ حاضر ٿي ڪري عرض ڪيو، مان هڪ قبر تي تنبو هنيو مون کي خبر نه هئي ته ڪا اتي قبر آهي ۽ هئي اتي قبر ۽ قبر وارو سورة ملڪ پڙهندو رهيو ايستائين جو پوري ڪيائين. محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن فرمايو ته هيءَ سورة روڪيندڙ ۽ ڇوٽڪاري واري آهي، قبر جي عذاب کان ڇوٽڪارو ڏياري ٿي (الترمذي وقال غريب). ف٢ جيڪو چاهي ڪري. جنهن کي چاهي، عزت ڏي، جنهن کي چاهي ذلت ڏي. ف٣ دنيا جي زندگيءَ ۾. ف٤ يعني ڪير زياده تابعدار ۽ مخلص آهي.

وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْغَفُوْرُ ﴿٢﴾ الَّذِيْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا

۽ اھو ئي عزت وارو بخشش وارو آھي جنھن ست آسمان بنايا ھڪڙي مٿان ٻيو

مَا تَرٰى فِيْ خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفٰوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ

تون رحمٰن جي پيدا ڪرڻ (جي عمل) ۾ ڪو فرق ڏسين ٿو وڦ پوءِ نظر ڪري ڏس وڦ ته ڪو

تَرٰى مِنْ فُطُوْرٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ

ڦاٽ نظر اچي ٿو. پوءِ ٻيھر نگاھ ڪري ڏس وڧ تنھنجي نظر ناڪام موٽندي

الْبَصَرُ خَاسِئًا وَّهُوَ حَسِيْرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ

ٿڪل ۽ حسرت کائيندي. وٺ ۽ بيشڪ اسان هيٺين آسمان کي وٿ ڏيئن سان سينگاريو وڀ

وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيْرِ ﴿٥﴾

۽ انھن کي شيطانن جي سزا بنايو وڪ ۽ انھن جي واسطي وڬ ٻرندڙ باھ جو عذاب تيار فرمايو وڭ

وَلِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٦﴾

۽ جن پنھنجي رب سان ڪفر ڪيو وڮ انھن جي واسطي جھنم جو عذاب آھي ۽ ڪھڙو نه برو انجام آھي

اِذَآ اُلْقُوْا فِيْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِيْقًا وَّهِيَ تَفُوْرُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ

جڏهن ان ۾ اڇليا ويندا ان جي شور ڪرڻ جي آواز ٻڌندا جو جوش هڻندو آھي معلوم ٿيندو ته سخت ڪاوڙ ۾ ڦاٽي پوندو

مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَآ اُلْقِيَ فِيْهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ

جڏهن ڪو ٽولو ان ۾ وڌو ويندو ان جا دارونغا وڱ انھن کان پڇندا ته ڇا توهان وٽ ڪو ڊيڄاريندڙ ڪونه آيو

نَذِيْرٌ ﴿٨﴾ قَالُوْا بَلٰى قَدْ جَآءَنَا نَذِيْرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ

هو وڲ چوندا ڇونه بيشڪ اسان وٽ ڊيڄاريندڙ تشريف وٺي آيا وڳ پوءِ اسان ڪوڙو سمجھيو ۽ چيو الله

اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ ۚ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ كَبِيْرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوْا لَوْ كُنَّا

ڪجھ نه لاٿو توهان ته نه آھيو مگر ڪليل گمراهي ۾ ۽ چوندا جيڪڏهن اسان ٻڌون ها

نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوْا بِذَنْۢبِهِمْ

يا سمجھون ها ته وڴ دوزخ وارن مان نه هجون ها. ها ٿي انھن پنھنجي گناه جو اقرار ڪيو وڵ

فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ﴿١١﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ

پوءِ ڦٽڪار هجي دوزخين تي. بيشڪ جيڪي اڻ ڏٺي پنھنجي رب کان ڊڄن ٿا وڶ

وڦ يعني آسمان جي پيدائش مان قدرتِ الاهي ظاهر آھي ته ان ڪيئن مستحڪم، مضبوط، سڌا، برابر تناسب وارا بنايا.

وڦ آسمان جي طرف ٻيھر ڏسي ٻيهر ڏس.

وڧ ۽ هر هر ڏس.

وٺ ته هر هر جي گولا سان به ڪو خلل نه لهي سگھندي.

وٿ جيڪو زمين جي طرف سڀ کان ويجهو آھي.

وڀ يعني ستارن مان.

وڪ جو جڏهن شيطان آسمان جي طرف سندن گفتگو ٻڌڻ ۽ ڳالهين چورائڻ جي لاءِ پهچن ته ستارن مان شعلا ۽ چڻنگون نڪرن، جن سان انهن کي ماريو وڃي.

وڬ يعني شيطانن جي لاءِ.

وڭ آخرت ۾.

وڮ تو ڀي اهي انسانن مان هجن يا جنن مان.

وڱ مالڪ ۽ ان جا مددگار ملامت جي طريقي سان.

وڲ يعني الله تعالىٰ جو نبي، جيڪو توهان کي عذابِ الاهي جو خوف ڏياري ها.

وڳ ۽ انهن الله تعالىٰ جا احڪام پهچايا ۽ خدا پاڪ جي غضب ۽ آخرت جي عذاب کان ڊيڄاريائون.

وڴ رسولن جي هدايت ۽ ان کي مڃيون ها. مسئلو: هن مان معلوم ٿيو ته تڪليف جو دارومدار سماعي ۽ عقلي دليلن تي آھي انهن ٻي دليلن جي ڪري حجت لازم ايندو.

وڵ ته رسولن جي تڪذيب ڪندا هئا ۽ ان وقت جو اقرار ڪجھ به نفعي وارو نه آھي.

وڶ ۽ ان تي ايمان آڻن ٿا.

لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿١٢﴾ وَاَسِرُّوْا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوْا بِهٖ ۚ اِنَّهٗ
انهن جي واسطي بخشش ۽ وڏو ثواب آهي ف٢١ ۽ توهان پنهنجي ڳالهه آهستي ڪريو يا وڏي آواز سان اهو
عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿١٣﴾ اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ۗ وَهُوَ اللَّطِيْفُ
ته دلين جي ڄاڻ رکي ٿو ف٢٢ ڇا اهو نه ڄاڻي جنهن پيدا ڪيو ف٢٣ ۽ اهوئي آهي هر باريڪي ڄاڻ وارو
ع ١٤ اَلْخَبِيْرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ذَلُوْلًا فَامْشُوْا فِيْ مَنَاكِبِهَا
خبردار. اهوئي آهي جنهن توهان جي واسطي زمين مسخر فرمائي پوءِ ان جي رستن ۾ هلو
وَكُلُوْا مِنْ رِّزْقِهٖ ۗ وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ ﴿١٥﴾ ءَاَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ
۽ الله جي روزي مان کائو ف٢٤ ۽ ان جي طرف اٿڻو آهي ف٢٥ ڇا توهان ان کان بي خوف ٿي ويا جنهن جي بادشاهي آسمان ۾ آهي
يَّخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُوْرُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ
جو توهان کي زمين ۾ ڌِبي ڇڏي ف٢٦ تڏهن اها ڏڪندي رهي ف٢٧ يا توهان بي خوف ٿي ويا ان کان جنهن جي بادشاهي آسمان ۾ آهي
اَنْ يُّرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ۗ فَسَتَعْلَمُوْنَ كَيْفَ نَذِيْرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ
جو توهان تي پٿرو ساءُ ف٢٨ پوءِ عنقريب ڄاڻي وٺندؤ ف٢٩ ڪيئن هو منهنجو ڊيڄارڻ ۽ بيشڪ انهن
كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ
کان اڳين تڪذيب ڪئي ف٣٠ پوءِ ڪيئن ٿيو منهنجو انڪار ف٣١ ۽ ڇا انهن پنهنجي مٿان پکي نه ڏٺا
فَوْقَهُمْ صٰٓفّٰتٍ وَّيَقْبِضْنَ ؔ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ ۗ اِنَّهٗ بِكُلِّ
پر پکيڙيندڙ ف٣٢ ۽ سُڪيڙيندڙ انهن کي ڪو به نه ٿو روڪي سواءِ ف٣٣ رحمان جي ف٣٤ بيشڪ اهو سڀ ڪجهه
شَيْءٍۢ بَصِيْرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِيْ هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِّنْ دُوْنِ
ڏسي ٿو يا اهو توهان جو ڪهڙو لشڪر آهي جو رحمان جي مقابلي ۾ توهان جي مدد ڪري ف٣٥
الرَّحْمٰنِ ۗ اِنِ الْكٰفِرُوْنَ اِلَّا فِيْ غُرُوْرٍ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِيْ يَرْزُقُكُمْ
ڪافر نه آهن ڏوکي ۾ مڪر ف٣٦ يا ڪير اهڙو آهي جيڪو توهان کي روزي ڏي جيڪڏهن اهو پنهنجي روزي
اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهٗ ۚ بَلْ لَّجُّوْا فِيْ عُتُوٍّ وَّنُفُوْرٍ ﴿٢١﴾ اَفَمَنْ يَّمْشِيْ مُكِبًّا
روڪي ڇڏي ف٣٧ بلڪ اهي سرڪش ۽ نفرت ۾ ڍيٺ ٿي ويل آهن. پوءِ ف٣٨ ڇا جيڪو پنهنجي منهن ڀر
عَلٰى وَجْهِهٖٓ اَهْدٰٓى اَمَّنْ يَّمْشِيْ سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٢٢﴾
اوندو هلي ف٣٩ وڌيڪ هدايت تي آهي يا جيڪو نيڪ هلي ف٤٠ سڌي وات تي ف٤١.

وقف لازم اختلاف وقف غفران وقف منزل

ف٢١ انهن جي نيڪين جي جزا. ف٢٢ ان تي ڪجهه به لڪل نه آهي. شانِ نزول: مُشرڪ پاڻ ۾ چوندا هُئا ته آهستي آهستي ڳالهه ڪريو محمد مصطفىٰ صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن) جو خدا ٻڌي نه وٺي. ان تي هيءَ آيت نازل ٿي ۽ انهن کي ٻڌايو ويو ته ان کان ڪا به شيءِ لڪي نه ٿي سگهي، اها ڪوشش اجائي آهي. ف٢٣ پنهنجي مخلوق جي احوال کي. ف٢٤ جيڪا ان توهان جي لاءِ پيدا فرمائي. ف٢٥ قبرن مان جزا جي لاءِ. ف٢٦ جيئن قارون کي دٻايائين. ف٢٧ ته جيئن توهان ان جي تري ۾ پهچي وڃو. ف٢٨ جيئن لوط عليه السلام جي قوم تي موڪليا هيائين. ف٢٩ يعني عذاب ڏسي ڪري. ف٣٠ يعني اڳين اُمتن. ف٣١ جڏهن مان انهن کي هلاڪ ڪيو. ف٣٢ هوا ۾ اڏرندي وقت. ف٣٣ پرن پکيڙڻ ۽ ويڙهڻ جي حالت ۾ ڪِرڻ کان. ف٣٤ يعني هن جي باوجود، پکي وزني، موٽا ۽ جسم وارا آهن ته ۽ ڳري شيءِ طبعًا هيٺ انهن جي طرف مائل ٿئي ٿي، اها فضا ۾ نه ٿي رُڪجي سگهي. الله تعالىٰ جي قدرت آهي، جو اهي بيهي رهن ٿا، ايئن ئي آسمانن کي جيستائين اُهو چاهي، رُڪيل آهن ۽ اهو نه روڪي ته ڪري پون. ف٣٥ جيڪڏهن توهان کي عذاب ڪرڻ گهري. ف٣٦ يعني ڪافر شيطان جي هن فريب ۾ آهن ته انهن تي عذاب نازل نه ٿيندو. ف٣٧ يعني ان کان سواءِ ڪو روزي ڏيڻ وارو نه آهي. ف٣٨ جو حق جي ويجهو نه ٿا ٿين. هن کان پوءِ الله تعالىٰ ڪافر ۽ مؤمن لاءِ مثال بيان فرمايو. ف٣٩ نه اڳيان ڏسي، نه پويان، نه ساڄي، نه کاٻي. ف٤٠ رستي کي ڏسندو. ف٤١ جيڪا منزل مقصود تائين پهچائڻ واري آهي. هن مثال جو مقصد هي آهي ته ڪافر گمراهي جي ميدان ۾ اهڙيءَ طرح حيران ۽ پريشان وڃي ٿو، جو نه ان کي منزل معلوم، نه رستو سڃاڻي ۽ مؤمن اکين کولي راهِ حق ڏسندو سڃاڻيندو هلي ٿو.

قُلْ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ؕ

تون فرماءِ ف٤٢ اهو ئي آهي جنهن توهان کي پيدا ڪيو ۽ توهان جي واسطي ڪَن ۽ اکيون ۽ دل ٺاهيا ٿين ف٤٣

قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ

ڪيترو نه ٿورو شڪر ڪريو ٿا ف٤٤ تون فرماءِ اهو ئي آهي جنهن توهان کي زمين ۾ پکيڙيو ۽

تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٢٥﴾

انهيءَ جي طرف اٿاريا ويندؤ ف٤٥ ۽ چون ٿا ف٤٦ اهو واعدو ف٤٧ ڪڏهن ايندو جيڪڏهن توهان سچا آهيو

قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۠ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ

تون فرماءِ اهو علم ته الله وٽ ئي آهي ۽ مان ته فقط صاف ڊيڄاريندڙ آهيان ف٤٨ پوءِ جڏهن ان کي ف٤٩

زُلْفَةً سِيْٓـَٔتْ وُجُوْهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقِيْلَ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ

ويجهو ڏسندا ته ڪافرن جا منهن بگڙي ويندا ف٥٠ ۽ انهن کي فرمايو ويندو ف٥١ هيءُ آهي جيڪو توهان

بِهٖ تَدَّعُوْنَ ﴿٢٧﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَّعِيَ اَوْ

گهُرندا هُئا . ف٥٢ تون فرماءِ ف٥٣ ڀلا ڏسو جيڪڏهن الله مون کي ۽ منهنجي ساٿ وارن کي ف٥٤ هلاڪ ڪري ڇڏي يا

رَحِمَنَا ۙ فَمَنْ يُّجِيْرُ الْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ

اسان تي رحم فرمائي ف٥٥ پوءِ اهو ڪير آهي جيڪو ڪافرن کي دردناڪ عذاب کان بچائي وٺندو ف٥٦ تون فرماءِ اهو ئي رحمٰن

الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۚ فَسَتَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ فِيْ

آهي ف٥٧ اسان ان تي ايمان آندو ۽ انهيءَ تي ڀروسو ڪيو پوءِ عنقريب توهان کي خبر پوندي ف٥٨ ته ڪير آهي ڪُلي گمراهي

ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ

۾ . تون فرماءِ ڀلا ڏسو ته صبح جو توهان جو پاڻي زمين ۾ صفا هيٺ لهي وڃي ف٥٩ ته پوءِ اهو ڪير آهي

يَّاْتِيْكُمْ بِمَآءٍ مَّعِيْنٍ ﴿٣٠﴾ ع

جيڪو توهان کي پاڻي آڻي ڏيندو نگاهه جي سامهون وهندڙ ف٦٠.

ع ٢ ١٦ ٢

سُوْرَةُ الْقَلَمِ ٦٨ مَكِّيَّةٌ ٢ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰيَاتُهَا ٥٢ رُكُوْعَاتُهَا ٢

سورة قلم مڪي آهي هن ۾ ٻاونجاهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن : الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ف١

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُوْنَ ۙ﴿١﴾ مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُوْنٍ ۚ﴿٢﴾

قلم ف٢ ۽ ان جي لکيل جو قسم ف٣ تون پنهنجي رب جي فضل سان مجنون نه آهين ف٤

ف٤٢ اي محبوب مصطفىٰ صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم ! مشرڪن کي ته جنهن خدا جي طرف مان توهان کي دعوت ڏيان ٿو اهو. ف٤٣ جيڪي علم جا اوزار آهن، پر توهان انهن قوتن مان فائدو نه ورتو، جيڪو ٻڌو ۽ اهو نه مڃيو ، جيڪو ڏٺو ان مان عبرت حاصل نه ڪئي ، جيڪو سمجهيو ان ۾ غور نه ڪيو. ف٤٤ جو الله تعالىٰ جي عطا فرمايل قوتن ۽ سمجهه جي اوزارن سان اهي ڪم نه ٿا وٺو ، جن جي لاءِ اهي عطا ٿيا، اهو ئي سبب آهي جو شرڪ ۽ ڪفر ۾ مبتلا ٿين ٿا. ف٤٥ قيامت جي ڏينهن حساب ۽ جزا جي لاءِ. ف٤٦ مسلمانن کي مسخري ۽ ٺٺولي جي طور تي. ف٤٧ عذاب يا قيامت جو. ف٤٨ يعني عذاب ۽ قيامت جي اچڻ جو توهان کي خوف ڏياريان ٿو ، ايتري جو ئي مامور آهيان ، انهيءَ سان منهنجو فرض ادا ٿي وڃي ٿو ، وقت جو ٻڌائڻ منهنجي ذمي نه آهي . ف٤٩ يعني واعدي واري عذاب کي. ف٥٠ منهن ڪارا ٿي ويندا ، وحشت ۽ غم کان صورتون خراب ٿي وينديون. ف٥١ جهنم جا ملائڪ چوندا. ف٥٢ ۽ نبين سڳورن کي چوندا هيو ته اهو عذاب ڪٿي آهي ؟ جلدي آڻيو ، هاڻي ڏسي وٺو ، هي آهي اهو عذاب ، جنهن جي توهان کي طلب هئي. ف٥٣ اي محبوب مصطفىٰ صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم ! مڪي جي ڪافرن کي ، جيڪي توهان جي موت جي آرزو ۽ اميد رکن ٿا. ف٥٤ يعني منهنجي صحابه ڪرام کي. ف٥٥ ۽ اسان جون عمريون وڌيون ڪري. ف٥٦ توهان کي ته پنهنجي ڪفر جي سبب ضرور عذاب ۾ مبتلا ٿيڻو آهي. اسان جو موت توهان کي ڪهڙو فائدو ڏيندو. ف٥٧ جنهن جي طرف اسان توهان کي دعوت ڏيون ٿا. ف٥٨ يعني عذاب جي وقت. ف٥٩ ۽ ايتري اونهائي ۾ پهچي وڃي جو ڏول وغيره سان هٿ نه اچي سگهي. ف٦٠ جو ان تائين هرڪ جو هٿ پهچي سگهي. اهو صرف الله تعالىٰ جي ئي قدرت ۾ آهي. پوءِ جيڪو ڪنهن شيءِ تي قدرت نه رکي ، ان کي ڇو عبادت ۾ ان قادر برحق جو شريڪ ڪريو ٿا ٭ ٭ ٭ ف١ هن سورة جو نالو نون ۽ قلم آهي. هيءُ سورة مڪي آهي ، هن ۾ ٻه رڪوع ، ٻاونجاهه آيتون ، ٽي سو ڪلما ۽ هڪ هزار ٻه سؤ ڇاونجاهه حرف آهن . ف٢ الله تعالىٰ قلم جو قسم ذڪر فرمايو. هن قلم مان مراد يا ته لکڻ وارن جا قلم آهن ، جن سان ديني ۽ دنيوي مصلحتن ۽ فائدا وابسته آهن ۽ يا قلم اعلىٰ مُراد آهي ، جيڪو نوري قلم آهي ۽ ان جي ڊيگهه زمين ۽ آسمان جي مفاصلي جي برابر آهي. ان الله تعالىٰ جي حڪم سان لوح محفوظ تي قيامت تائين ٿيڻ وارا سمورا اُمور لکي ڇڏيا. ف٣ يعني بني آدم جي اعمال جي نگهبان ملائڪن جي لکيل جو قسم. ف٤ ان جو لطف ۽ ڪرم توهان سان شامل حال آهي. ان توهان تي انعام ۽ احسان ڪيا، نبوت ۽ حڪمت عطا ڪئي. پوري نصاحت ، ڪامل عقل ، پاڪ ۽ پسنديده اخلاق عطا ڪيا مخلوق جي لاءِ جيتري قدر ڪمالات امڪان ۾ آهن ، سڀ ڪماليت جي طور عطا فرمايا، هر عيب کان ذات عالي صفات کي پاڪ رکيائين. هن ۾ ڪافرن جي ان مقولي جو رد آهي، جيڪو انهن چيو هو يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْ نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُوْنٌ .

وَ اِنَّ لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُوْنٍ ﴿٣﴾ وَ اِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيْمٍ ﴿٤﴾

۽ ضرور تنهنجي لاءِ بي انداز ثواب آهي وف۵ ۽ بيشڪ تون نهايت عظيم اخلاق جو مالڪ آهين وف٦ پوءِ اجهو

فَسَتُبْصِرُ وَ يُبْصِرُوْنَ ﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُوْنُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ

ڪا گهڙي گذري جو تون ۽ سندين ۽ اهي به ڏسي وٺندا. ته توهان مان مجنون ڪير هو. بيشڪ تنهنجو رب خوب ڄاڻي ٿو انهيءَ کي

بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ

جيڪو سندس راهه کان ڀٽڪيو ۽ اهو خوب ڄاڻي ٿو جيڪو راهه تي آهي. پوءِ تون تڪذيب ڪندڙن جي ڳالهه نه ٻُڌ

الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٨﴾ وَدُّوْا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُوْنَ ﴿٩﴾ وَ لَا تُطِعْ كُلَّ

انهن جي تمنا آهي ته ڪنهن طرح نرمي ڪريو وف٨ پوءِ اهي به نرم ٿي وڃن. ۽ اهڙي ڪنهن به ماڻهوءَ جي ڳالهه نه ٻُڌ

حَلَّافٍ مَّهِيْنٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍ بِنَمِيْمٍ ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ

جيڪو وڏو قسمي وف٩ ذليل. گهڻو طعنا هڻندڙ ۽ وڏو چغلخور. وف١٠ خير کان گهڻو روڪڻ وارو وف١١ حد کان لنگهندڙ گنهگار

اَثِيْمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيْمٍ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَّ بَنِيْنَ ﴿١٤﴾

وف١٢ بدخو وف١٣ ان کان وڌيڪ هي ته سندس اصل ۾ رولو وف١٤ هي به ته ڪجهه مال ۽ اولاد وارو آهي.

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٥﴾ سَنَسِمُهٗ عَلَى

جڏهن اسان جون آيتون مٿس پڙهيون وڃن وف١٥ چوي ٿو هي ته اڳين جون ڪهاڻيون آهن وف١٦ قريب آهي جو اسان سندس سوئر جهڙي

الْخُرْطُوْمِ ﴿١٦﴾ اِنَّا بَلَوْنٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ ۚ اِذْ اَقْسَمُوْا

سونڍ کي داغي ڇڏيون وف١٧ بيشڪ اسان انهن کي پرکيو وف١٨ جيئن اسان ان باغ وارن کان امتحان ورتو هو وف١٩ جڏهن انهن قسم کنيا

لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِيْنَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُوْنَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ

ته ضرور صبح ٿيندي ئي فصل لُٽي رکنداسين وف٢٠ ۽ ان شاءالله نه چيائون وف٢١ پوءِ ان تي وف٢٢ تنهنجي رب جي طرف کان هڪ ڦيري ڪرڻ وارو

مِّنْ رَّبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُوْنَ ﴿١٩﴾ فَاَصْبَحَتْ كَالصَّرِيْمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا

ڦيرو ڪري ويو وف٢٣ ۽ اهي ستا پيا هئا پوءِ صبح ٿي پيو وف٢٤ جيئن ميوو ڪري پيل هجي وف٢٥ پوءِ صبح ٿيندي ئي انهن هڪ ٻئي کي

مُصْبِحِيْنَ ﴿٢١﴾ اَنِ اغْدُوْا عَلٰى حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ ﴿٢٢﴾

سڏيو. ته سويري پنهنجي پوکن تي هلو جيڪڏهن توهان کي فصل لُٽڻو آهي.

فَانْطَلَقُوْا وَهُمْ يَتَخَافَتُوْنَ ﴿٢٣﴾ اَنْ لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ

پوءِ هليا ۽ پاڻ ۾ هوريان چوندا ٿي ويا. ته اڄ هرگز ڪو به مسڪين توهان جي باغ ۾ اچڻ نه گهرجي

وف۵ رسالت جي تبليغ، نبوت جي اظهار، خلق کي الله تعالیٰ جي طرف دعوت ڏيڻ ۽ ڪافرن جي انهن بيهوده ڳالهين، بهتانن ۽ طعنن تي صبر ڪرڻ جو. وف٦ حضرت ام المؤمنين عائشه صديقه رضي الله تعالیٰ عنها کان معلوم ڪيو ويو ته پاڻ فرمايائين ته محبوب سيد عالم صلي الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن جو خُلق قرآن پاڪ آهي. حديث شريف ۾ آهي ته محبوب سيد عالم صلي الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو ته الله تعالیٰ مون کي سٺين اخلاق ۽ سهڻين افعال جي تڪميل جي لاءِ مبعوث فرمايو. وف٧ يعني مڪي وارا به جڏهن انهن تي عذاب نازل ٿيندو. وف٨ دين جي معاملي ۾ انهن جي نگهباني ڪري. وف٩ جو ڪوڙين ۽ باطل ڳالهين تي قسمن کڻڻ ۾ دلير آهي، مراد ان مان يا وليد بن مغيره آهي يا اسود بن يغوث يا اخنس بن شريق. اڳتي ان جي صفتن جو بيان ٿئي ٿو. وف١٠ ته جيئن ماڻهن جي وچ ۾ فساد وجهي. وف١١ بخيل نه پاڻ خرچ ڪري، نه ٻين کي نيڪ ڪمن ۾ خرچ ڪرڻ ڏئي. حضرت ابن عباس رضي الله تعالیٰ عنهما هن جي معنىٰ ۾ هي فرمايو آهي ته ڀلائي کان روڪڻ مان مقصد اسلام کان روڪڻ آهي ڇو ته وليد بن مغيره پنهنجن پٽن ۽ رشتيدارن کي چوندو هو ته جيڪڏهن توهان مان ڪو به اسلام ۾ داخل ٿيو ته مان ان کي پنهنجي مال مان ڪجهه نه ڏيندس. وف١٢ فاجر بدڪار وف١٣ بد مزاج بد زبان. وف١٤ يعني بد گوهر، ان مان ڪان برن فعلن جي ظاهر ٿيڻ ۾ ڪهڙي حيرت مروي آهي ته جڏهن هي آيت نازل ٿي ته وليد بن مغيره پنهنجي ماءُ کي وڃي ڪري چيو ته محمد (صلي الله تعالیٰ عليه وآله وسلم) منهنجي حق ۾ ڏهه ڳالهيون فرمايون آهن، نون کي ته مان ڄاڻان ٿو ته مون ۾ موجود آهن، پر ڏهين ڳالهه اصل ۾ خطا هجڻ جي، ان جو حال مون کي معلوم نه آهي، يا ته مون کي سچ سچ ٻڌاءِ، ورنه ته مان تنهنجو ڪنڌ ڪپيندس. ان تي ان جي ماءُ چيو ته تنهنجو پيءُ نامرد هو مون کي خوف ٿيو ته اهو مري ويندو ته سندس مال ٻيا کڻي ويندا، پوءِ مان هڪ ڀڪاري کي سڏايو، تون ان مان آهين. فائدو. وليد، محبوب نبي ڪريم صلي الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن جي شان اقدس ۾ هڪڙو ڪوڙو ڪلمو چيو هو مجنون، ان جي جواب ۾ الله تعالیٰ ان جا ڏهه حقيقي عيب ظاهر فرمائي ڇڏيا، هن مان محبوب سيد عالم صلي الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن جي فضيلت ۽ محبوبيت جو شان معلوم ٿئي ٿو. وف١٥ يعني قرآن مجيد. وف١٦ ۽ هن مان مُراد ان جي هيءَ ٿئي ٿي ته ڪوڙ آهي

۽ ان جو اهو چوڻ ان جو نتيجو آهي ته اسان ان کي مال ۽ اولاد ڏني. وف١٧ يعني ان جو چهرو بگاڙينداسون ۽ ان جي بدباطني جي نشاني ان جي چهري تي ظاهر ڪري ڇڏينداسون ته جيئن ان جي لاءِ عار جو سبب ٿئي. آخرت ۾ ته اهو سڀ ڪجهه ٿيندو مگر دنيا ۾ به خبر پوري ٿي ڪري رهي ۽ ان جو نڪ داغيل ٿي ويو. جو ته بدر ۾ ان جو نڪ ڪٽجي ويو (ڪذا قال خازن ومدارڪ. وجلالين واعترض عليه بان وليدا كان من المستهزءين الذين ماتوا قبل بدر) وف١٨ يعني مڪي وارن کي محبوب نبي ڪريم صلي الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن جي دعا سان جيڪا پاڻ فرمائي هيائون ته اي رب! انهن کي اهڙو ته ڏڪر ۾ مبتلا فرماءِ جيئن حضرت يوسف عليه السلام جي زماني ۾ ٿيو هو. اهڙي طرح مڪي وارا ڏڪر جي اهڙي مصيبت ۾ مبتلا ڪيا ويا جو اهي ٻڪ جي سختيءَ ۾ مُئل جانور ۽ هڏا کائي ويا ۽ اهڙي طرح آزمائش ۾ وڌا ويا. وف١٩ ان باغ جو نالو ضروان هو، هي باغ صنعاءِ يمن کان ٻن فرسنگن جي مفاصلي تي رستي تي هو. ان جو مالڪ هڪ صالح مرد هو، جيڪو باغ جا ميوا ڪثرت سان فقيرن کي ڏيندو هو. جڏهن باغ ۾ ويندو هو ته فقيرن کي گهرائيندو هو، سمورا ڪريل ميوا فقيرن کي ويندا هئا ۽ باغ ۾ بسترا وڇايا ويندا هئا جڏهن ميوا ڇڻيا ويندا هئا، پوءِ جيترا ميوا بسترن تي ڪرندا هئا، اهي به فقيرن کي ڏنا ويندا هئا ۽ جيڪو خالص پنهنجو حصو هوندو هو، ان مان به ڏهون حصو فقيرن کي ڏيندو هو. اهڙي طرح پوک لڻڻ وقت به ان فقيرن جا حق تمام گهڻا مقرر ڪيا هئا. ان کان پوءِ ان جا ٽي پُٽ وارث ٿيا. انهن پاڻ ۾ مشورو ڪيو ته مال ٿورو آهي ۽ ڪٽنب گهڻو. جيڪڏهن پيءُ وانگر اسان به خيرات جاري رکي ته تنگدست ٿي وينداسون. پاڻ ۾ ملي قسم کنيائون ته صبح سوير ماڻهن جي اٿڻ کان اڳ باغ ۾ هلي ڪري ميوا پٽينداسون. اهڙي طرح ارشاد ٿئي ٿو. وف٢٠ ته جيئن مسڪينن کي خبر نه پوي وف٢١ اهي ماڻهو قسم کڻي سمهي پيا. وف٢٢ يعني باغ تي. وف٢٣ يعني هڪ مصيبت آئي، حڪم الاهي سان باهه نازل ٿي ۽ باغ کي تباهه ڪري ويئي. وف٢٤ اهو باغ. وف٢٥ انهن ماڻهن کي ڪجهه خبر نه هئي صبح سويرا ٿيا.

مِّسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَّغَدَوْا عَلٰى حَرْدٍ قٰدِرِيْنَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوْٓا
۽ صبح جو سويري هليا پنهنجي ان ارادي تي قدرت سمجهندي. پوءِ جڏهن ان کي ف٢٦ ڏٺائون ف٢٧ چوڻ لڳا بيشڪ اسان
اِنَّا لَضَآلُّوْنَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ﴿٢٧﴾ قَالَ اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ
رستو ڀلجي ويا آهيون ف٢٨ بلڪ اسان بي نصيب ٿيا سين ف٢٩ انهن ۾ جيڪو چڱو هو تنهن چيو ڇا توهان کي نه چوندو هوس
لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُوْنَ ﴿٢٨﴾ قَالُوْا سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٢٩﴾
ته توهان پاڪائي بيان ڇو نه ٿا ڪريو. ف٣٠ چوڻ لڳا پاڪائي آهي اسان جي رب جي بيشڪ اسان ظالم هئاسين.
فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَلَاوَمُوْنَ ﴿٣٠﴾ قَالُوْا يٰوَيْلَنَآ اِنَّا
هاڻي هڪ ٻئي جي طرف ملامت ڪندي متوجه ٿيا. ف٣١ چوڻ لڳا هاءِ اسان جي تباهي بيشڪ اسان
كُنَّا طٰغِيْنَ ﴿٣١﴾ عَسٰى رَبُّنَآ اَنْ يُّبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَآ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا
سرڪش هئاسين ف٣٢ اميد آهي ته اسان کي اسان جو رب هن کان ڀلو بدلو ڏئي اسان پنهنجي رب جي طرف رغبت
رٰغِبُوْنَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ الْعَذَابُ ؕ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا
رکون ٿا. ف٣٣ عذاب ائين ٿيندو آهي ف٣٤ ۽ بيشڪ آخرت جي سزا سڀ کان وڏي آهي ڪهڙو نه چڱو هو جيڪڏهن اهي
يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٣﴾ اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٣٤﴾
ڄاڻن ها. ف٣٥ بيشڪ پرهيزگارن جي واسطي سندن رب وٽ ف٣٦ آرام جا باغ آهن ف٣٧
اَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِيْنَ كَالْمُجْرِمِيْنَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿٣٦﴾
ڇا اسان مسلمانن کي مجرمن جهڙو ڪري ڇڏيون ف٣٨ توهان کي ڇا ٿيو ڪهڙو فيصلو ڪريو ٿا ف٣٩
اَمْ لَكُمْ كِتٰبٌ فِيْهِ تَدْرُسُوْنَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ لَكُمْ فِيْهِ لَمَا تَخَيَّرُوْنَ ﴿٣٨﴾
ڇا توهان وٽ ڪو ڪتاب آهي جنهن ۾ پڙهندا آهيو. جو توهان جي واسطي آهي ان ۾ جيڪي توهان پسند ڪريو ٿا. يا
اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بٰلِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۙ اِنَّ لَكُمْ لَمَا
توهان جا اسان تي ڪي قسم آهن قيامت تائين پهچندڙ! ف٤٠ جو توهان کي ملندو جو ڪجهه دعوىٰ ڪريو ٿا
تَحْكُمُوْنَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيْمٌ ﴿٤٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ ۚ
ف٤١ تون انهن ف٤٢ کان پڇا ڪر انهن مان ڪهڙو ان جو ضامن آهي، ف٤٣ يا انهن وٽ ڪي شريڪ آهن ف٤٤
فَلْيَاْتُوْا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ
پوءِ جڳائي ته پنهنجا شريڪ وٺي اچن جيڪڏهن سچا آهن ف٤٥ جنهن ڏينهن هڪ ساق کولي ويندي (جنهن جي معنىٰ

وقف لازم — ع ١ ٣٣ ٣ — مع ١٥

ف٢٦ ته ڪنهن مسڪين کي نه اچڻ ڏيندا اسون ۽ سمورا ميوا پنهنجي قبضي ۾ وٺندا اسون. ف٢٧ يعني باغ کي ته ان ۾ ميوي جو نالو ۽ نشان نه آهي. ف٢٨ يعني ڪنهن ٻئي جي باغ پهچي ويا سون، اسان جو باغ ته گهڻو ميويدار آهي، پوءِ جڏهن غور ڪيائون ۽ ان جي در ۽ ديوارن کي ڏٺائون ۽ سڃاتائون ته پنهنجو ئي باغ آهي ته چيائون. ف٢٩ هن جي منافع مان مسڪين کي نه ڏيڻ جي نيت ڪري. ف٣٠ ۽ ان بري ارادي کان توبه ڇو نه ٿا ڪريو ۽ الله تعالىٰ جي نعمت جو شڪر ڇو نه ٿا ادا ڪريو. ف٣١ ۽ آخرڪار انهن سڀني اعتراف ڪيو ته اسان کان خطا ٿي ۽ اسان حد کان لنگهي ويا سون. ف٣٢ جو اسان الله تعالىٰ جي نعمت جو شڪر نه ڪيو ۽ ابن ڏاڏن جي نيڪ طريقي کي ڇڏيو. ف٣٣ ان جي بخشش ۽ ڪرم جي اميد رکون ٿا. انهن ماڻهن صدق ۽ اخلاص سان توبه ڪئي ته الله تعالىٰ انهن کي ان جي عيوض ان کان ڀلو باغ عطا فرمايو، جنهن جو نالو باغ حيوان هو ۽ ان ۾ گهڻي پيداوار ۽ لطافت، آب و هوا جي هيءَ حالت هئي جو ان جي انگورن جو هڪ گوشو هڪ گڏهه تي لڏيو ويندو هو. ف٣٤ اي مڪي جا ڪافرو! هوش ۾ اچو، هيءَ ته دنيا جي سزا آهي. ف٣٥ آخرت جي عذاب کي ۽ ان کان بچڻ جي لاءِ الله تعالىٰ ۽ رسول جي فرمانبرداري ڪن ها. ف٣٦ يعني آخرت ۾. ف٣٧ شان نزول: مشرڪن مسلمانن کي چيو هو ته جيڪڏهن مرڻ کان پوءِ اسان اٿاريا به وياسون ته اتي به اسان توهان کان چڱا رهندا اسون ۽ اسان جو ئي درجو بلند هوندو، جيئن ته دنيا ۾ اسان کي آرام آهي، ان تي هيءَ آيت نازل ٿي، جيڪا اڳتي اچي ٿي. ف٣٨ ۽ انهن فرمانبردارن کي انهن ضدي باغين تي فضيلت نه ڏيندا اسون، اسان جي نسبت اهڙو گمان فاسد. ف٣٩ جهالت ڪان. ف٤٠ جيڪي منقطع نه ٿين ان مضمون جا. ف٤١ پنهنجي لاءِ الله تعالىٰ وٽ خير ۽ ڪرامت جي. هاڻي الله تعالىٰ پنهنجي حبيب صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي خطاب فرمائي ٿو. ف٤٢ يعني ڪافرن کان. ف٤٣ جو آخرت ۾ انهن کي مسلمانن کان بهتر يا انهن جي برابر ملندو. ف٤٤ جيڪي ان دعوىٰ ۾ انهن جي موافقت ڪن ۽ ذميدار بڻجن. ف٤٥ حقيقت ۾ اهي باطل تي آهن، نه انهن وٽ ڪو ڪتاب، جنهن ۾ اهو مذڪور هجي، اهي چون ٿا ته نه الله تعالىٰ جو ڪو واعدو، نه ڪو انهن جو ضامن ۽ نه موافق.

سَاقٍ وَّ يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٤٢﴾ خَاشِعَةً

الله کي معلوم) ف٤٦ ۽ سجدي جي واسطي سڏيا ويندا ف٤٧ پوءِ ڪري سگهندا ف٤٨ پنهنجي نظر جهڪيي رکندي

اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ؕ وَ قَدْ كَانُوْا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ

ف٤٩ انهن تي ذلت چڙهيل هوندي ۽ بيشڪ دنيا ۾ سجدي جي واسطي سڏيا ويندا هئا ف٥٠ جڏهن

وَهُمْ سٰلِمُوْنَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِيْ وَ مَنْ يُّكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيْثِ ؕ

چڱا ڀلا هئا. ف٥١ پوءِ جيڪو هن ڳالهه ف٥٢ کي ڪوڙي چوي ته انهيءَ کي مون تي ڇڏي ڏي ف٥٣ قريب آهي

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٤﴾ وَ اُمْلِيْ لَهُمْ ؕ اِنَّ

جو اسان انهن کي آهستي آهستي وٺي وينداسي ف٥٤ جتان انهن کي خبر به ڪانه پوندي. ۽ مان انهن کي ڍر ڏيندس بيشڪ منهنجي

كَيْدِيْ مَتِيْنٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُوْنَ ﴿٤٦﴾

مخفي تدبير (رٿ) پڪي آهي ف٥٥ يا تون انهن کان اجرت گهرين ٿو ف٥٦ جو اهي چٽي جي بوجهه ۾ دٻجي ويل آهن ف٥٧

اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا

يا انهن وٽ غيب آهي ف٥٨ جو اهي لکي رهيا آهن ف٥٩ پوءِ تون پنهنجي رب جي حڪم جو انتظار ڪر ف٦٠ ۽

تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوْتِ ۘ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُوْمٌ ﴿٤٨﴾ ؕ لَوْلَاۤ اَنْ

ان مڇي واري وانگر نه ٿيءُ ف٦١ جڏهن انهيءَ هن حال ۾ پڪاريو جو سندس دل گهٽجي رهي هئي ف٦٢ جيڪڏهن سندس رب

تَدٰرَكَهٗ نِعْمَةٌ مِّنْ رَّبِّهٖ لَنُبِذَ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُوْمٌ ﴿٤٩﴾

جي مهرباني کيس پهچي نه وڃي ها ف٦٣ ته ضرور ڪليل ميدان ۾ اڇلايو وڃي ها الزام ڏنل ف٦٤

فَاجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَجَعَلَهٗ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٥٠﴾ وَ اِنْ يَّكَادُ الَّذِيْنَ

پوءِ ان کي سندس رب چونڊي ورتو ۽ پنهنجي خاص قرب جي لائق مان ڪري ورتائين ۽ بيشڪ ڪافر ته ايئن لڳن ٿا ڄڻ

كَفَرُوْا لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَ يَقُوْلُوْنَ

پنهنجي بدنظر لڳائي توکي ڪيرائي وجهندا جڏهن قرآن ٻڌن ٿا ف٦٥ ۽ چون ٿا ف٦٦ ته

اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٥١﴾ وَ مَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿٥٢﴾ ع

هي ضرور عقل کان پري آهي. ۽ اهو ف٦٧ ته نه آهي مگر نصيحت سموري جهان وارن جي واسطي. ف٦٨

سُوْرَةُ الْحَآقَّةِ مَكِّيَّةٌ ٦٩ ٧٨ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰيَاتُهَا ٥٢ رُكُوْعَاتُهَا ٢

سورة حاقه مڪي آهي ف١ الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان شروع : ٻاونجاهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

ف٤٦ جمهور وٽ ڪشف ساق جو مطلب آهي ڪنهن به معاملي ۾ سختي جيڪا قيامت جي ڏينهن حساب ۽ جزا جي لاءِ پيش ايندي. حضرت ابن عباس رضى الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته قيامت ۾ اهو وڏو سخت وقت آهي. سلف جو اهو ئي طريقو آهي جو اهي ان جي معنيٰ ۾ ڪلام نه ٿا ڪن ۽ هي فرمائن ٿا ته اسان ان تي ايمان آڻيون ٿا ۽ ان مان جيڪا مراد آهي، اها الله تعالىٰ جي طرف حوالي ڪريون ٿا. ف٤٧ يعني ڪافر ۽ منافق امتحان ۽ ملامت جي طريقي سان. ف٤٨ انهن جون پٺيون تانبي جي تختي وانگر سخت ٿي وينديون ف٤٩ جو انهن تي ذلت ۽ پشيماني ڇانيل هوندي. ف٥٠ ۽ آذانن ۽ تڪبيرن ۾ حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ سان انهن کي نماز ۽ سجدي جي دعوت ڏني ويندي هئي. ف٥١ ان جي باوجود سجدو نه ڪندا هئا، انهيءَ جو نتيجو آهي جو هتي سجدي کان محروم رهيا. ف٥٢ يعني قرآن مجيد کي. ف٥٣ مان ان کي سزا ڏيندس. ف٥٤ پنهنجي عذاب جي طرف هن طرح ته معصيتن ۽ نافرمانين جي باوجود انهن کي صحت ۽ رزق سڀ ڪجهه ملندو رهندو ۽ ديد ۾ عذاب ويجهو ٿيندو ويندو. ف٥٥ منهنجو عذاب سخت آهي. ف٥٦ رسالت جي تبليغ. ف٥٧ ۽ چٽي جو انهن تي اهڙو ڳرو بار آهي جنهن جي سبب کان ايمان نه ٿا آڻن. ف٥٨ غيب مان هتي مراد لوح محفوظ آهي. ف٥٩ ان مان جيڪي ڪجهه چون ٿا. ف٦٠ جيڪو اهو انهن جي حق ۾ فرمائي ۽ ڪجهه ڏينهن انهن جي ايذائن تي صبر ڪريو (قيل انه منسوخ بآية السيف). ف٦١ قوم تي غضب جي تڪڙ ۾ ۽ مڇي واري مان مراد حضرت يونس عليه السلام آهي. ف٦٢ مڇي جي پيٽ ۾ غم کان. ف٦٣ ۽ الله تعالىٰ ان جي عذر ۽ دعا کي قبول فرمائي ڪري ان تي انعام نه فرمائي ها. ف٦٤ پر الله تعالىٰ رحم فرمايو. ف٦٥ ۽ بغض ۽ دشمني جي نظرن سان گهوري گهوري ڪري ڏسن ٿا. شان نزول:. منقول آهي ته عرب ۾ ڪي ماڻهو نظر هڻڻ ۾ تمام مشهور هئا ۽ انهن جي هيءَ حالت هئي ته دعويٰ ڪري نظر هڻندا هئا ۽ جنهن شيءِ کي انهن نقصان ۽ مصيبت پهچائڻ جي ارادي سان ڏٺو ۽ ڏسڻ سان ئي هلاڪ ٿي وئي. اهڙا گهڻا واقعا انهن جي تجربي ۾ اچي چڪا هئا. ڪافرن انهن کي چيو ته (محبوب) رسول ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي نظر هڻو ته انهن ماڻهن محبوب پاڪ کي وڏين تيز نگاهن سان ڏٺو ۽ چيو ته اسان اڄ تائين نه اهڙو ماڻهو ڏٺو، نه اهڙا دليل ڏٺا سون ۽ انهن جو ڪنهن شيءِ کي ڏسي ڪري حيرت ڪرڻ ئي ظلم هوندو هو پر انهن جي اها سموري ڪوشش ۽ سازشون جيڪي رات ڏينهن اهي ڪندا هئا بيڪار ويون ۽ الله تعالىٰ پنهنجي نبي ڪريم محبوب عظيم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي انهن جي شر کان محفوظ رکيو ۽ هيءَ آيت نازل ٿي. حسن رضى الله تعالىٰ عنه فرمايو جنهن کي نظر لڳي، ان تي هيءَ آيت پڙهي ڪري دم ڪئي وڃي. ف٦٦ حسد ۽ بغض کان ۽ ماڻهن کي نفرت ڏيارڻ جي لاءِ سيد عالم محبوب صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جي شان ۾ جڏهن توهان کي قرآن شريف پڙهندي ڏسن ٿا. ف٦٧ يعني قرآن شريف يا محبوب سيد عالم محمد مصطفىٰ صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم. ف٦٨ جنن جي لاءِ به ۽ انسانن جي لاءِ به يا نڪه فضل ۽ شرف جي معنيٰ ۾ آهي. هن تقدير تي معنيٰ هيءَ آهي ته محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن سموري جهانن جي لاءِ شرف آهن، سندن طرف جنون جي نسبت ڪرڻ ڪور باطني آهي (مدارڪ) ⁂ ⁂ ⁂

ف١ سُوْرَةُ حَاقه مڪيه آهي، هن ۾ ٻه رڪوع، ٻاونجاهه آيتون، ٻه سو ڇاونجاهه ڪلما ۽ هڪ هزار چار سو ٽيرهن حرف آهن.

اَلْحَآقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَآقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْحَآقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُوْدُ
اها حق ٿيندڙ وا ڪهڙي اها حق ٿيندڙ وس ۽ تو کي ڇا خبر ڪهڙي آهي اها حق ٿيندڙ وا ثمود ۽ عاد انهي سخت صدمو ڏيندڙ

وَعَادٌۢ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُوْدُ فَاُهْلِكُوْا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ
کي ڪوڙو ڄاتو. پوءِ ثمود وارا هلاڪ ڪيا ويا حد کان لنگهندڙ (سخت آواز) سان وه ۽ باقي عاد انهن کي

فَاُهْلِكُوْا بِرِيْحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ
هلاڪ ڪيو ويو نهايت سخت گرج دار طوفان سان. اها انهن تي پوري طاقت سان لڳائي ڇڏيائين ست راتيون ۽

وَّثَمٰنِيَةَ اَيَّامٍ حُسُوْمًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيْهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ
اٺ ڏينهن وا لڳاتار پوءِ انهن ماڻهن کي انهن ۾ وا ڏسين ڪريل وه جڻ ته اهي کجي جا

اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِّنْۢ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَآءَ
ٿڙ آهن ڪريل. پوءِ ڇا تون انهن مان ڪنهن کي باقي ڏسين ٿو وه. ۽ فرعون

فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهٗ وَالْمُؤْتَفِكٰتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُوْلَ
۽ ان کان اڳيان وا ۽ اونڌا ٿيندڙ ڳوٺ وارن گناهه ڪيا وا پوءِ انهن پنهنجي رب جي رسولن جي حڪم کي

رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَّابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنٰكُمْ
نه مڃيو وا پوءِ ان انهن کي نهايت سخت گرفت سان پڪڙيو بيشڪ جڏهن پاڻي مٿي چڙهڻ لڳو ته اسان توهان کي وا سوار ڪيو

فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَّتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ﴿١٢﴾
ٻيڙي ۾ وا جو ان کي توهان جي واسطي يادگار بڻايون وا ۽ ان کي سانڍي اهو ڪن جيڪو ڳالهه سانڍيندڙ هجي.

فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّوْرِ نَفْخَةٌ وَّاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَّحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَ
وا پوءِ جڏهن صور ۾ ڦوڪيو ويندي هڪ ڦوڪ ۽ زمين ۽ جبل کڻي ڪري هڪ ئي ڌڪ سان

الْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَّاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَّقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾
ذرا ذرا ڪيا ويندا. اهو ڏينهن آهي جو رونما ٿي رهندي اها ٿيڻ واري. وا ۽ آسمان

وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَّاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَّالْمَلَكُ عَلٰٓى
چيرجي پوندو پوءِ ان ڏينهن ان جو حال ڪمزور رهندو وا ۽ ملائڪ ان جي ڪنارن تي بيٺا هوندا وا ۽

اَرْجَآئِهَا ۚ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمٰنِيَةٌ ﴿١٧﴾
ان ڏينهن تنهنجي رب جو عرش اٺ ملائڪ پنهنجي مٿان کنيو بيٺا هوندا. وا ان ڏينهن توهان سڀ رب

وا يعني قيامت جيڪا حق ۽ ثابت آهي ۽ ان جو واقع هجڻ يقيني ۽ قطعي آهي، جنهن ۾ ڪو شڪ نه آهي. وا يعني اها نهايت عجيب ۽ عظيم الشان آهي. وا جنهن جي هولناڪين ۽ سختين تائين فڪر انساني جو پکي پرواز نٿو ڪري سگهي. وه يعني سخت هولناڪ آواز سان. وا اربع کان اربع تائين شوال مهيني جي پڇاڙي ۾ سخت سردي جي موسم ۾. وا يعني انهن ڏينهن ۾. وه جو موت انهن کي اهڙو ڏاهي ڇڏيو. وه جيو ويو آهي ته انهن ڏينهن جڏهن صبح جو اهي سڀ هلاڪ ٿي ويا ته هوائن انهن کي اڏاري ڪري سمنڊ ۾ اڇلائي ڇڏيو ۽ هڪ به باقي نه رهيو. وا ان کان ٻه اڳين امتن جا ڪافر. وا نافرمانن جي شامت سان، مثلاً قوم لوط جا ڳوٺ، انهن سڀني.
وا برن فعلن، معصيتن ۽ شرڪ جا مرتڪب ٿيا. وا جيڪي انهن جي طرف موڪليا ويا هئا.
وا ۽ اهو وڌڻ، عمارتن، پهاڙن ۽ هر شيءِ کان بلند ٿي ويو هو. هي بيان نوح عليه السلام جي طوفان جو آهي. وا جڏهن توهان پنهنجن ابن ڏاڏن جي پٺين ۾ هئو، حضرت نوح عليه السلام. وا ۽ حضرت نوح عليه السلام کي ۽ انهن جي ساٿين کي، جن مٿس ايمان آندو هو، ڇوٽڪارو ڏنو ۽ ٻين کي ٻوڙيو.
وا يعني مؤمنن کي ڇوٽڪارو ڏيڻ ۽ ڪافرن جي هلاڪ فرمائڻ کي. وا جو عبرت ۽ نصيحت جو سبب ٿئي. وا ڪم جي ڳالهين کي ته جيئن انهن مان ڪو نفعو حاصل ڪري. وا يعني قيامت قائم ٿي ويندي. وا يعني اهو نهايت ڪمزور هوندو هن جي باوجود، جو پهريائين گهڻو مضبوط ۽ مستحڪم هو. وا يعني جن ملائڪن جي رهڻ جو هنڌ آسمان آهي، اهي ان جي ڦاٽڻ تي ان جي پاسن تي بيهندا، پوءِ حڪم الاهي سان لهي ڪري زمين جو گهيرو ڪندا. وا حديث شريف ۾ آهي ته عرش جا حاملين اڄڪلهه چار آهن. قيامت جي ڏينهن انهن جي تائيد جي لاءِ ٻين چئن جو واڌارو ڪيو ويندو ته اٺ ٿي ويندا. حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما کان روايت آهي ته ان مان ملائڪن جون اٺ صفون مراد آهن. جن جو تعداد الله تعالیٰ ئي ڄاڻي ٿو.

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُوْنَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ

پيش ٿيندا ف٢٤ جو توهان مان ڪا لڪي ويندڙ جان لڪي نہ سگهندي . پوءِ اهو جنهن کي سندس عمل نامو

بِيَمِيْنِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ هَآؤُمُ اقْرَءُوْا كِتٰبِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنِّيْ ظَنَنْتُ اَنِّيْ

ساڄي هٿ ۾ ڏنو ويندو ف٢٥ اهو چوندو ته اچو منهنجو عمل نامو پڙهو. بيشڪ مون کي پڪ هئي ته مان پنهنجي حساب کي

مُلٰقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِيْ عِيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِيْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾

پهچندس ف٢٦ پوءِ اهو دل وڻندڙ آرام ۾ آهي . بلند باغ ۾

قُطُوْفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓئًا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِي

جنهن جا گوشا جهڪيل هوندا ف٢٧ کائو ۽ پيئو خوشگوار انعام انهيءَ جو جيڪو توهان گذريل

الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِشِمَالِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ

ڏينهن ۾ اڳ ۾ موڪليو ف٢٨ ۽ اهو جنهن کي سندس عمل نامو کٻي هٿ ۾ ڏنو ويندو ف٢٩ چوندو هاءِ

يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُوْتَ كِتٰبِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يٰلَيْتَهَا

جيڪر مون کي پنهنجو لکيو نہ ڏنو وڃي ها . ۽ نہ مان ڄاڻان ها ته منهنجو حساب ڇا آهي . هاءِ جيڪر

كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ اَغْنٰى عَنِّيْ مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّيْ

موت ئي معاملو پورو ڪري ڇڏي ها . ف٣٠ منهنجي ڪنهن ڪم نہ آيو منهنجو مال ف٣١ منهنجي سموري طاقت تباهہ ٿي وئي

سُلْطٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوْهُ فَغُلُّوْهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيْمَ صَلُّوْهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِيْ

ف٣٢ هن کي پڪڙيو پوءِ ان کي ڳٽ وجهو ف٣٣ پوءِ ان کي ڄڀي ٻهندڙ باهہ ۾ ڦٽي ڇڏيو پوءِ اهڙي زنجير ۾

سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوْهُ ﴿٣٢﴾ اِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ

جنهن جي ماپ ستر هٿ آهي ف٣٤ ان کي جڪڙي ڇڏيو . ف٣٥ بيشڪ اهو عظمت واري الله تي

بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ

ايمان نہ آڻيندو هو ف٣٦ ۽ رغبت نہ ڏيندو هو مسڪين کي طعام کارائڻ جي. ف٣٧ پوءِ اڄ هتي ف٣٨

لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيْمٌ ﴿٣٥﴾ وَّلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِيْنٍ ﴿٣٦﴾

ان جو نہ ڪو دوست آهي ف٣٩ ۽ نہ ئي ڪو کاڌو ، مگر دوزخين جي پُونءِ

لَّا يَاْكُلُهٗٓ اِلَّا الْخَاطِئُوْنَ ﴿٣٧﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَمَا ع ١ ٣٤ ٥

ان کي نہ کائيندا مگر خطاڪار ف٤٠ پوءِ مون کي قسم آهي انهن شين جو جن کي توهان ڏسو ٿا . ۽ جن کي توهان

منزل ٧

ف٢٤ الله تعالیٰ جي حضور حساب جي لاءِ.

ف٢٥ اهو سمجهي ويندو ته اهو ڇوٽڪاري وارن مان آهي ۽ نهايت خوشي ۽ سرور سان پنهنجي جماعت ۽ پنهنجي اهل واقارب کي.

ف٢٦ يعني مون کي دنيا ۾ يقين هو ته آخرت ۾ مون کان حساب ورتو ويندو.

ف٢٧ جو اُٿي، ويهي، ليٽي هر حال ۾ آساني سان وٺي سگهن ۽ انهن مان ٽڙهن کي ڇيو ويندو.

ف٢٨ يعني جيڪي صالح عمل، جو دنيا ۾ توهان آخرت جي لاءِ ڪيا.

ف٢٩ جڏهن پنهنجي اعمال نامي کي ڏسندو ۽ ان ۾ پنهنجا بُرا عمل لکيل لهندو ته پوءِ شرمندو ۽ خوار ٿي ڪري.

ف٣٠ ۽ حساب لاءِ نہ اٿاريو وڃي ها ۽ هيءَ ذلت ۽ خواري پيش نہ اچي ها.

ف٣١ جيڪو مان دنيا ۾ گڏ ڪيو هو، اهو ٿورو به منهنجو عذاب ٽاري نہ سگهيو.

ف٣٢ ۽ مان ذليل ۽ محتاج رهجي ويس. حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما فرمايو ته ان مان ان جي مراد هي هوندي ته دنيا ۾ جيڪي حجتون مان ڪندو هيس، اهي سڀ باطل ٿي ويون. هائي الله تعالیٰ جهنم جي خازنن کي حڪم ڏيندو .

ف٣٣ هن طرح ته ان جا هٿ ان جي ڪنڌ سان ملائي ڪري طوق ۾ ٻڌي ڇڏيو.

ف٣٤ ملائڪن جي هٿ سان .

ف٣٥ يعني اهو زنجيران ۾ اهڙي طرح داخل ڪريو جهڙي طرح ڪنهن شيءِ ۾ ڌوري رڏي ويندي آهي.

ف٣٦ ان جي عظمت ۽ وحدانيت جو معتقد نہ هو.

ف٣٧ نہ پنهنجي نفس کي نہ پنهنجي اهل کي، نہ ٻين کي

هن ۾ اشارو آهي ته اهو بعث جو قائل نہ هو نہ ته مسڪين کي کاڌو ڏيڻ وارو مسڪين کان نہ ڪنهن بدلي جي اميد رکندو ئي نہ آهي ۽ فقط رضاءِ الاهي ۽ آخرت جي ثواب جي اميد تي مسڪين کي ڏيندو آهي ۽ جيڪو بعث ۽ آخرت تي ايمان ئي نہ ٿو رکي ان جو مسڪين کي کارائڻ ڇا مطلب. ف٣٨ يعني آخرت ۾. ف٣٩ جيڪو ان کي ڪجهہ نفعو پهچائي يا شفاعت ڪري. ف٤٠ ڪافر بد اطوار .

لَا تُبْصِرُوْنَ ﴿٣٩﴾ اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِيْمٍ ﴿٤٠﴾ وَّ مَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ

نٿا ڏسو وا بيشڪ هي قرآن هڪ ڪرم واري رسول ولا جا ڳالهيون آهن ولا ۽ اهو ڪنهن شاعر جو قول نه آهي وڪ

قَلِيْلًا مَّا تُؤْمِنُوْنَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٤٢﴾

پوءِ ڪيترو نٿورو يقين رکوٿا وڪ ۽ نڪي ڪنهن ڪاهن جو قول وڪ ڪيترو نه گهٽ ڌيان ڏيو ٿا وڪ

تَنْزِيْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ

ان لاٿو آهي جيڪو سموري جهان جو رب آهي ۽ جيڪڏهن اهو اسان تي هڪڙي ڳالهه به گهڙي ڇڏي ها

الْاَقَاوِيْلِ ﴿٤٤﴾ لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِيْنِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِيْنَ ﴿٤٦﴾

وڪ ته ضرور اسان ان کان طاقت سان بدلو وٺون ها. پوءِ ان جي دل جي رڳ ڪپي ڇڏيون ها. وڪ

فَمَا مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ عَنْهُ حٰجِزِيْنَ ﴿٤٧﴾ وَاِنَّهٗ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٨﴾

پوءِ توهان مان ڪو به ان کي بچائڻ وارو نه هجي ها. ۽ بيشڪ هي قرآن نصيحت آهي پرهيزگارن

وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِيْنَ ﴿٤٩﴾ وَاِنَّهٗ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٠﴾

جي واسطي. ۽ ضرور اسان ڄاڻون ٿا ته توهان مان ڪي تڪذيب ڪندڙ آهن. ۽ بيشڪ اها ڪافرن تي

وَاِنَّهٗ لَحَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٥٢﴾ ع ١٥ / ٦

حسرت آهي وڪ ۽ بيشڪ اهو يقيني حق آهي وا پوءِ اي محبوب تون پنهنجي عظمت واري رب جي پاڪائي بيان ڪر وڪ

سُوْرَةُ الْمَعَارِجِ مَكِّيَّةٌ ٧٠ ۔ ٧٩ ۔ اٰيَاتُهَا ٤٤ ۔ رُكُوْعَاتُهَا ٢

سورة معارج مڪي آهي هن ۾ چوئيتاليهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) وا

سَاَلَ سَآئِلٌۢ بِعَذَابٍ وَّاقِعٍ ﴿١﴾ لِّلْكٰفِرِيْنَ لَيْسَ لَهٗ دَافِعٌ ﴿٢﴾

هڪ سوالي اهو عذاب گهري ٿو. جيڪو ڪافرن تي اچڻ وارو آهي ان جو ڪو به ٽارڻ وارو نه آهي وڪ

مِّنَ اللّٰهِ ذِى الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ اِلَيْهِ فِىْ

اهو الله بلندين جي مالڪ جي طرف کان هوندو. وڪ ملائڪ ۽ جبرئيل وڪ ان جي بارگاه جي طرف عروج ڪندا آهن

يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِيْنَ اَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا

وڪ اهو عذاب ان ڏينهن ٿيندو جنهن جو اندازو پنجاهه هزار سال آهي وڪ پوءِ تون چڱي طرح صبر ڪر

وا٤١ يعني سموري مخلوقات جو قسم. جيڪا توهان کي ڏسڻ ۾ اچي ان جو به، جيڪا نه اچي ان جو به. ڪن مفسرن فرمايو ته مَا تُبْصِرُوْنَ مان دنيا ۽ مَالَا تُبْصِرُوْنَ مان آخرت مُراد آهي. هن جي تفسير ۾ مفسرن جا ٻيا قول به ڪيترائي آهن. وڪ٤٢ حبيب خدا محبوب محمد مصطفى صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم. وڪ٤٣ جيڪي سندن رب عزّ وعلا فرمايون. وڪ٤٤ جيئن ڪافر چون ٿا. وڪ٤٥ بالڪل بي ايمان آهيو، ايترو به نٿا سمجهو ته نه هي شعر آهي، نه ان ۾ شعر هجڻ جي ڪا ڳالهه لڌي وڃي ٿي. وڪ٤٦ جيئن توهان مان ڪي ڪافر هن ڪتاب الاهي جي نسبت چون ٿا. وڪ٤٧ نه هن ڪتاب جي هدايت کي ڏسو ٿا نه هن جي تعليم تي غور ڪريو ٿا ته هن ۾ ڪهڙي روحاني تعليم آهي، نه هن جي فصاحت، بلاغت ۽ اعجاز بي مثالي تي غور ڪريو ٿا، جو هي سمجهو ته هي ڪلام. وڪ٤٨ جيڪا اسان نه فرمائي هوندي ها. وڪ٤٩ جنهن جي ڪٽجڻ سان موت واقع ٿي وڃي ٿو. وڪ٥٠ جو هي قيامت جي ڏينهن جڏهن قرآن پاڪ تي ايمان آڻڻ وارن جو ثواب ۽ ان جي انڪار ڪرڻ وارن ۽ ڪوڙي ڪرڻ وارن جو عذاب ڏسندا ته پنهنجي ايمان نه آڻڻ تي افسوس ڪندا ۽ حسرت ۽ پشيماني ۾ گرفتار ٿيندا. وڪ٥١ جنهن ۾ ڪو شڪ ۽ شبهو ڪونهي. وڪ٥٢ ۽ ان جو شڪر ڪريو، جو ان توهان جي طرف پنهنجي هن جليل ڪلام جي وحي فرمائي.

وا سورة معارج مڪي آهي، هن ۾ ٻه رڪوع چوئيتاليهه آيتون، ٻه سو ڇويهه ڪلما ۽ نو سو اٺتيهه حرف آهن. وڪ٢ شانِ نزول:- نبي ڪريم محبوب عظيم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن مڪي وارن کي جڏهن عذاب الاهي جو خوف ڏياريو ته اهي پاڻ ۾ چوڻ لڳا ته ان عذاب جا حقدار ڪهڙا ماڻهو آهن ۽ اهو ڪهڙن تي ايندو؟ محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کان پڇو ته انهن محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کان پڇيو، ان تي هي آيتون نازل ٿيون ۽ حضور محبوب سائين جن کان سوال ڪرڻ وارو نضر بن حارث هو ان دُعا گهري هئي ته يا رب! جيڪڏهن هي قرآن حق ۽ تنهنجو ڪلام هجي ته اسان جي مٿان آسمان مان پٿر وساءِ يا دردناڪ عذاب موڪل. هن آيت ۾ ارشاد فرمايو ويو ته ڪافر طلب ڪن يا نه ڪن، عذاب جيڪو انهن جي لاءِ مقدر آهي، ضرور اچڻو آهي، ان کي ڪو به ٽاري نٿو سگهي. وڪ٣ يعني آسمانن جو. وڪ٤ جيڪي ملائڪن ۾ مخصوص فضل ۽ شرف رکن ٿا. وڪ٥ يعني ان مقام قرب جي طرف، جيڪو آسمان ۾ ان جي اوامر جو جاءِ نزول آهي. وڪ٦ اهو قيامت جو ڏينهن آهي. جنهن جون سختيون ڪافرن جي نسبت ته ايتريون ڏکيون هونديون ۽ مؤمن جي لاءِ هڪ فرض نماز کان به هلڪو تر هوندو.

جَمِيْلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهٗ بَعِيْدًا ﴿٦﴾ وَّنَرٰىهُ قَرِيْبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُوْنُ
اهي ان کي ڏک پري سمجهي رهيا آهن ٨ ۽ اسان ان کي ويجهو ڏسي رهيا آهيون ٩ جنهن ڏينهن آسمان ٿيندو

السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ
ڳريل چاندي وانگر ۽ جبل اُن وانگر ٿي ويندا ١٠ ۽ ڪوبه دوست ڪنهن به دوست جي خبر

حَمِيْمٌ حَمِيْمًا ﴿١٠﴾ يُّبَصَّرُوْنَهُمْ ؕ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِيْ مِنْ
نه پڇندو ١١ باوجود ڏسڻ جي هڪ ٻئي کي ١٢ مجرم ١٣ خواهش ڪندو ته ڪيڪران ڏينهن جي عذاب کان

عَذَابِ يَوْمِئِذٍۭ بِبَنِيْهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهٖ وَاَخِيْهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيْلَتِهِ
ڇوٽڪاري جي بدلي ۾ ڏئي ڇڏي پنهنجا پُٽ ۽ پنهنجي زال ۽ پنهنجو ڀاءُ ۽ پنهنجو ڪٽنب جنهن ۾ ان جي جاءِ آهي

الَّتِيْ تُــْٔوِيْهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا ۙ ثُمَّ يُنْجِيْهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا ؕ اِنَّهَا
۽ جيترا به زمين ۾ آهن سڀ ڏئي ڇڏي ۽ پوءِ اهو بدلو ڏيڻ ان کي بچائي هرگز نه ١٤ اها ته ڀڙڪندڙ باهه آهي

لَظٰى ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى ﴿١٦﴾ تَدْعُوْا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ
کَل لاهي ڇڏيندڙ سڏي رهي آهي ١٥ ان کي جنهن پٺي ڏني ۽ مُنهن ڦيريو ١٦ ۽ گڏ ڪري سانڍي رکيائين

فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوْعًا ﴿١٩﴾ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ
١٧ بيشڪ انسان کي ٺاهيو ويو آهي وڏو بي صبر ۽ حريص. جڏهن ان کي تڪليف پهچي ١٨ سخت گهبرائجي

جَزُوْعًا ﴿٢٠﴾ وَّاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوْعًا ﴿٢١﴾ اِلَّا الْمُصَلِّيْنَ ﴿٢٢﴾ الَّذِيْنَ
ويندڙ آهي ۽ جڏهن ان کي چڱائي پهچي ١٩ ته روڪي رکڻ وارو آهي ٢٠ مگر نمازي. جيڪي پنهنجي

هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَآئِمُوْنَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِيْنَ فِيْٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ
نماز جا پابند آهن. ٢١ ۽ اهي جن جي مال ۾ هڪ معلوم حق آهي

مَّعْلُوْمٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُوْمِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِيْنَ يُصَدِّقُوْنَ بِيَوْمِ
٢٢ سوالي جي واسطي ۽ جيڪو گهري نه سگهي ته محروم رهي ٢٣ ۽ جيڪي انصاف جي ڏينهن کي سچو ڄاڻندا آهن ٢٤

الدِّيْنِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿٢٧﴾
۽ جيڪي پنهنجي رب جي عذاب کان ڊڄي رهيا آهن. بيشڪ سندن رب جو عذاب

اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُوْنٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ
اهڙو نه آهي جنهن کان بي خوف ٿجي ٢٥ ۽ جيڪي پنهنجي شرمگاهن جي حفاظت ڪندا آهن

٧ يعني عذاب کي. ٨ ۽ هي خيال ڪن ٿا ته واقعًا ٿيڻ وارو ئي نه آهي. ٩ ته ضرور ٿيڻ وارو آهي. ١٠ هوا ۾ اڏرندا اڦرندا. ١١ هر هڪ کي پنهنجي ئي لڳل هوندي. ١٢ جو هڪ ٻئي کي سڃاڻيندا، پر پنهنجي حال ۾ اهڙا ته مبتلا هوندا. جو نه انهن کان حال پڇندا ۽ نه ڳالهه ڪري سگهندا. ١٣ يعني ڪافر. ١٤ اهو ان جي ڪنهن ڪم نه ايندو ۽ ڪنهن به نموني اهو عذاب کان بچي نه سگهندو. ١٥ ناليوني ڪري ته اي ڪافر! مون ڏانهن اچ، اي منافق! مون وٽ اچ. ١٦ حق جي قبول ڪرڻ ۽ ايمان آڻڻ کان. ١٧ مال کي ۽ ان جا واجب حق ادا نه ڪيائين. ١٨ تنگدستي ۽ بيماري وغيره جي. ١٩ دولتمندي ۽ مال. ٢٠ يعني انسان جي هيءَ حالت آهي جو ان کي ڪا ناپسند حالت پيش اچي ٿي ته ان تي صبر نه ٿو ڪري ۽ جڏهن مال ملي ٿو ته ڏهن ان کي خرچ نه ٿو ڪري. ٢١ جو پنجن ئي فرضن کي انهن جي وقتن ۾ پابندي سان ادا ڪن ٿا يعني مؤمن آهن. ٢٢ مُراد ان مان زڪواة آهي، جنهن جو مقدار معلوم آهي يا اهو صدقو جيڪو ماڻهو پنهنجي نفس تي مقرر ڪري، پوءِ ان کي مقرر وقتن ۾ ادا ڪندو رهي. مسئلو: هن مان معلوم ٿيو ته مستحب صدقن جي لاءِ پنهنجي طرفان وقت مقرر ڪرڻ شريعت ۾ جائز ۽ قابل تعريف آهي. ٢٣ يعني ٻنهي قسمن جي محتاجن کي ڏي، انهن کي به جيڪي ضرورت جي وقت سوال ڪن ٿا ۽ انهن کي به جيڪي شرم کان سوال نٿا ڪن ۽ انهن جي محتاجي ظاهر نٿي ٿئي. ٢٤ ۽ مرڻ کان پوءِ اٿڻ، حشر ونشر، جزاء ۽ قيامت سڀني تي ايمان رکن ٿا. ٢٥ توڙي ماڻهو ڪيترو ئي نيڪ، پرهيزگار گهڻي طاعت ۽ عبادت وارو هجي، مگر ان کي الله تعالىٰ جي عذاب کان بي خوف هجڻ نه گهرجي.

44

حٰفِظُوْنَ ﴿٢٩﴾ اِلَّا عَلٰۤى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ
مگر پنهنجي زالن يا پنهنجي هٿ جي ملڪيت ٻانهين کان جو انهن تي ڪا ملامت
غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ
نه آهي. پوءِ جيڪو انهن ٻن ٢٦ کان سواءِ ٻيو ڪجهه طلب ڪري اهي حد کان لنگهندڙ
الْعٰدُوْنَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ﴿٣٢﴾
آهن ٢٧ ۽ اهي جيڪي پنهنجي امانتن ۽ پنهنجي عهد جي حفاظت ڪندا آهن ٢٨.
وَالَّذِيْنَ هُمْ بِشَهٰدٰتِهِمْ قَآئِمُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ
۽ اهي جيڪي پنهنجي شاهدين تي قائم آهن ٢٩ ۽ اهي جيڪي پنهنجي نماز جي حفاظت
ع ١ ٣٥ ٧ يُحَافِظُوْنَ ﴿٣٤﴾ اُولٰٓئِكَ فِيْ جَنّٰتٍ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِيْنَ
ڪندا آهن ٣٠ اهي آهن جن جي باغن ۾ عزت ٿيندي ٣١ پوءِ انهن ڪافرن کي ڇا ٿيو
كَفَرُوْا قِبَلَكَ مُهْطِعِيْنَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِيْنَ ﴿٣٧﴾
تنهنجي طرف تيز نگاهن سان ڏسن ٿا ٣٢ سڄي ۽ کٻي ٽولن جا ٽولا.
اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ اَنْ يُّدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيْمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا
ڇا انهن مان هر شخص اها لالچ رکي ٿو ته کيس ٣٣ آرام جي باغ ۾ داخل ڪيو وڃي. هرگز نه!
اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّمَّا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٩﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشٰرِقِ وَالْمَغٰرِبِ
بيشڪ اسان انهن کي ان شيءِ مان بڻايو جنهن کي ڄاڻن ٿا ٣٤ پوءِ مون کي قسم آهي ان جو جيڪو سڀ اوڀرن ۽ اولهن جو مالڪ آهي ٣٥
اِنَّا لَقٰدِرُوْنَ ﴿٤٠﴾ عَلٰۤى اَنْ نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ
جو ضرور اسان قادر آهيون. جو انهن کان سٺا بدلائي آڻيون ٣٦ ۽ اسان کان ڪو به نه کري وڃي نه ٿو سگهي
بِمَسْبُوْقِيْنَ ﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوْضُوْا وَيَلْعَبُوْا حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ
٣٧. پوءِ انهن کي ڇڏي ڏي انهن جي بيهودگين ۾ راند ڪندي ايتري تائين جو پنهنجي ان
الَّذِيْ يُوْعَدُوْنَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُوْنَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا
٣٨ ڏينهن سان ملن جنهن جو انهن سان واعدو ڪيو ويو آهي. جنهن ڏينهن قبرن مان نڪرندا تڪڙ ڪندي
كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُّوْفِضُوْنَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ
٣٩ گويا اهي نشانن جي طرف ڊڪي رهيا آهن ٤٠. جڏهن ته سندن اکيون هيٺ هونديون انهن تي ذلت سوار

٢٦ يعني زالن ۽ ٻانهين. ٢٧ جو حلال کان حرام جي طرف تجاوز ڪن ٿا. مسئلو: هن آيت مان متعه، لونڊي بازي، جانورن سان قضاءِ شهوت ۽ مُشت زني (مٺ هڻ) جي حرمت ثابت ٿئي ٿي. ٢٨ شرعي امانتن جي به ۽ ٻانهن جي امانتن جي به ۽ خلق سان جيڪي وعدا ٿيل آهن، انهن جي به ۽ حق جا جيڪي وعدا آهن، انهن جي به. نذر ۽ قسم به ان ۾ داخل آهن. ٢٩ سچائي ۽ عدل سان، نه ان ۾ رشتيداري جو خيال ڪن ٿا، نه ڏاڍي کي ڪمزور تي ترجيح ڏين ٿا ۽ نه ڪنهن حقدار جو حق وڃائڻ پسند ڪن ٿا. ٣٠ نماز جو ذڪر بار بار فرمايو، هن ۾ اهو اظهار آهي نماز تمام اهم آهي يا هي ته هڪ جڳهه تي فرض مراد آهن ته ٻي جڳهه تي نفل ۽ حفاظت مان مُراد هيءَ آهي ته ان جي رڪنن، واجبن، سنتن ۽ مستحبن کي پوري طريقي سان ادا ڪن ٿا. ٣١ بهشت جا. ٣٢ شانِ نزول: هيءَ آيت ڪافرن جي ان جماعت جي حق ۾ نازل ٿي، جيڪي محبوب رسول ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن جي چوگرد حلقو ٻڌي ڪري ٽولن جا ٽولا جمع ٿيندا هئا ۽ سندن ڪلام مبارڪ ٻڌندا هئا ۽ ان کي ڪوڙو چوندا ۽ ٺٺولي ڪندا ۽ چوندا هئا ته جيڪڏهن هي ماڻهو جنت ۾ داخل ٿيندا جيئن محمد (صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم) جن فرمائن ٿا ته پوءِ اسان ضرور انهن کان اڳ ان ۾ داخل ٿينداسون، انهن جي حق ۾ هي آيت نازل ٿي ۽ فرمايو ويو ته انهن ڪافرن جو ڇا حال آهي، جو پاڻ سڳورن وٽ ويهن به ٿا ۽ ڪند مٿي ڪري ڏسن به ٿا، پوءِ به جيڪي ڪانئن ٻڌن ٿا، ان مان فائدو نه ٿا حاصل ڪن. ٣٣ ايمان وارن وانگر. ٣٤ يعني نطفي مان، جيئن سڀني ماڻهن کي پيدا ڪيو سين. پوءِ ان سبب کان جنت ۾ ڪو داخل نه ٿيندو، جنت ۾ داخل ٿيڻ ايمان تي موقوف آهي. ٣٥ يعني سج جي هر اڀرڻ واري جاءِ ۽ هر لهڻ واري جاءِ جو يا هر هڪ ستاري جي مشرق ۽ مغرب جو، مقصد پنهنجي ربوبيت جو قسم ياد فرمائڻ آهي. ٣٦ هن طرح ته انهن کي هلاڪ ڪري ڇڏيون ۽ انهن جي جاءِ تي پنهنجي فرمانبردار مخلوق پيدا ڪريون. ٣٧ ۽ اسان جي قدرت جي گهيري کان ٻاهر نه ٿو ٿي سگهي. ٣٨ عذاب جي. ٣٩ محشر جي طرف. ٤٠ جيئن جهنڊي وارا پنهنجي جهنڊي جي طرف ڊوڙيندا آهن.

ع٢٩ ٨
ذِلَّةٌ ؕ ذٰلِكَ الۡیَوۡمُ الَّذِیۡ كَانُوۡا یُوۡعَدُوۡنَ ﴿۴۴﴾ ع
هوندي ۽ هي آهي اهو ڏينهن وا٤ جنهن جو انهن سان واعدو ڪيو ويو هو وا٢

سُوۡرَۃُ نُوۡحٍ ٧١ مَكِّيَّةٌ ٧١ | بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ | اٰیَاتُهَا ٢٨ رُكُوۡعَاتُهَا ٢

سُورة نوح مڪي آهي ھن ۾ الله نهايت مهربان باجهاري جي نالي سان (شروع) وا : اٺاويهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

اِنَّاۤ اَرۡسَلۡنَا نُوۡحًا اِلٰی قَوۡمِهٖۤ اَنۡ اَنۡذِرۡ قَوۡمَكَ مِنۡ قَبۡلِ اَنۡ یَّاۡتِیَهُمۡ
بيشڪ اسان نوح کي ان جي قوم جي طرف موڪليو ته پنهنجي قوم کي ڊيڄار هن کان اڳي جو انهن تي
عَذَابٌ اَلِیۡمٌ ﴿۱﴾ قَالَ یٰقَوۡمِ اِنِّیۡ لَكُمۡ نَذِیۡرٌ مُّبِیۡنٌ ﴿۲﴾ اَنِ
دردناڪ عذاب اچي وڃي و٢ - فرمايائين اي منهنجي قوم مان توهان جي واسطي کليو کلايو ڊيڄاريندڙ آهيان ٠
اعۡبُدُوا اللّٰهَ وَ اتَّقُوۡهُ وَ اَطِیۡعُوۡنِ ﴿۳﴾ یَغۡفِرۡ لَكُمۡ مِّنۡ ذُنُوۡبِكُمۡ
جو الله جي عبادت ڪريو و٣ ۽ ان کان ڊڄو و٤ ۽ منهنجو حڪم مڃيو ته اهو توهان جا گناه بخشي ڇڏيندو و٥ ۽ هڪ مقرر
وَ یُؤَخِّرۡكُمۡ اِلٰۤی اَجَلٍ مُّسَمًّی ؕ اِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ اِذَا جَآءَ لَا یُؤَخَّرُ ۘ
ميعاد تائين و٦ توهان کي مهلت ڏيندو و٧ بيشڪ الله جو واعدو جڏهن آيو پهچي ته نٿي سگهندو
لَوۡ كُنۡتُمۡ تَعۡلَمُوۡنَ ﴿۴﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّیۡ دَعَوۡتُ قَوۡمِیۡ لَیۡلًا وَّ نَهَارًا ﴿۵﴾
جيڪر توهان ڄاڻو ها و٨ . عرض ڪيائين و٩ اي منهنجا رب مان پنهنجي قوم کي رات ڏينهن سڏيو و١٠
فَلَمۡ یَزِدۡهُمۡ دُعَآءِیۡۤ اِلَّا فِرَارًا ﴿۶﴾ وَ اِنِّیۡ كُلَّمَا دَعَوۡتُهُمۡ لِتَغۡفِرَ لَهُمۡ
پوءِ منهنجي سڏڻ نه وڌايو انهن ۾ مگر ڀڄڻ و١١ ۽ مان جيترا ڀيرا به انهن کي سڏيو و١٢ ته تون انهن کي بخشين
جَعَلُوۡۤا اَصَابِعَهُمۡ فِیۡۤ اٰذَانِهِمۡ وَ اسۡتَغۡشَوۡا ثِیَابَهُمۡ وَ اَصَرُّوۡا
انهن پنهنجي ڪنن ۾ آڱريون ڏنيون و١٣ ۽ پنهنجي ڪپڙن سان پاڻ ڍڪيائون و١٤ ۽ هٺ ڪيائون
وَ اسۡتَكۡبَرُوا اسۡتِكۡبَارًا ﴿۷﴾ ثُمَّ اِنِّیۡ دَعَوۡتُهُمۡ جِهَارًا ﴿۸﴾ ثُمَّ اِنِّیۡۤ اَعۡلَنۡتُ
و١٥ ۽ وڏو تڪبر ڪيائون و١٦ . پوءِ مان انهن کي ظاهر ظهور دعوت ڏني و١٧ پوءِ مان انهن کي
لَهُمۡ وَ اَسۡرَرۡتُ لَهُمۡ اِسۡرَارًا ﴿۹﴾ فَقُلۡتُ اسۡتَغۡفِرُوۡا رَبَّكُمۡ ؕ اِنَّهٗ
اعلان ڪري به چيو و١٨ ۽ آهستي مخفي طرح به چيو و١٩ پوءِ مون (کين) چيو ته پنهنجي رب کان معافي گهرو و٢٠
كَانَ غَفَّارًا ﴿۱۰﴾ یُّرۡسِلِ السَّمَآءَ عَلَیۡكُمۡ مِّدۡرَارًا ﴿۱۱﴾ وَّ یُمۡدِدۡكُمۡ
اهو تمام گهڻو معاف فرمائيندڙ آهي و٢١ توهان تي وڏ ڦڙي ۽ تکي بارش موڪليندو ۽ مال

وقف لازم

و٤١ يعني قيامت جو ڏينهن. و٤٢ دنيا ۾ ۽ اهي ان کي ڪوڙو چوندا هئا. ❊ ❊ ❊ ❊

و١ سُورة نوح مڪيه آهي، هن ۾ ٻه رڪوع ۽ اٺاويهه آيتون ۽ سورت ۾ ٢٢٩ ڪلما ۽ نو سو ننانوي حرف آهن. و٢ دنيا ۽ آخرت ❊ جو. و٣ ۽ ڪنهن کي ان جو شريڪ نه بڻايو. و٤ نافرمانين کان بچي ڪري ته جيئن اهو اهو غضب نه فرمائي. و٥ جيڪي توهان کان ايمان جي وقت تائين صادر ٿيا هوندا يا جيڪي ٻانهن جي حقن سان متعلق نه هوندا. و٦ يعني موت جي وقت تائين. و٧ ته ان وقت ۾ توهان تي عذاب نه فرمائيندو. و٨ ان کي ۽ ايمان آڻي وٺو ها. و٩ حضرت نوح عليه السلام. و١٠ ايمان ۽ طاعت جي طرف. و١١ ۽ انهن کي ايمان آڻڻ جي جيتري ترغيب ڏني ويئي اوتري ئي انهن جي سرڪشي وڌندي ويئي. و١٢ ته توتي ايمان آڻڻ جي طرف. و١٣ جيئن منهنجي دعوت کي نه ٻڌن. و١٤ ۽ منهن لڪائي ڇڏيائون جيئن مون کي نه ڏسن ڇو ته انهن کي دين الاهي جي طرف نصيحت ڪرڻ واري کي ڏسڻ به پسند نه هو. و١٥ پنهنجي ڪفر تي. و١٦ ۽ منهنجي دعوت کي قبول ڪرڻ پنهنجي شان جي خلاف ڄاتائون. و١٧ وڏي آواز سان محفلن ۾. و١٨ ۽ اعلان سان دعوت جو تڪرار به ڪيو. و١٩ هڪ هڪ کي ۽ ڪا دعوت جي سختي نه ڇڏيم. قوم گهڻي عرصي تائين حضرت نوح عليه السلام جي تڪذيب ڪندي رهي. الله تعالىٰ انهن کان برسات روڪي ڇڏي ۽ انهن جي زالن کي سنڍ ڪري ڇڏيو. چاليهن سالن تائين انهن جا مال هلاڪ ٿي ويا ۽ جانور مري ويا. جڏهن اهو حال ٿيو ته حضرت نوح عليه السلام انهن کي استغفار جو حڪم ڏنو. و٢٠ ڪفر ۽ شرڪ کان ۽ ايمان آڻي ڪري بخشش طلب ڪريو ته جيئن الله تعالىٰ توهان تي پنهنجي رحمتن جا در وا ڪري ڇو ته طاعتن ۾ مشغول ٿيڻ خير و برڪت ۽ رزق جي ڪشادگي جو سبب ٿئي ٿو. و٢١ توبه ڪرڻ وارن کي، جيڪڏهن توهان ايمان آندو ۽ توبه ڪئي ته پوءِ اهو.

بِاَمْوَالٍ وَّ بَنِيْنَ وَ يَجْعَلْ لَّكُمْ جَنّٰتٍ وَّ يَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ﴿١٢﴾

۽ پٽن سان توهان جي مدد ڪندو ف٢٢ ۽ توهان جي واسطي باغ بنائي ڇڏيندو ۽ توهان جي واسطي نهريون بنائيندو ف٢٣

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُوْنَ لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ﴿١٤﴾ اَلَمْ

توهان کي ڇا ٿيو الله کان عزت حاصل ڪرڻ جي اميد نٿا رکو ف٢٤ حالانڪ انهيءَ توهان کي مختلف طرحن سان بنايو ف٢٥ ڇا

تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَّجَعَلَ الْقَمَرَ

توهان نه ڏٺو ته الله ست آسمان ڪيئن بنايا طبقا طبقا ڪري. ۽ انهن ۾ چنڊ کي روشن

فِيْهِنَّ نُوْرًا وَّجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْۢبَتَكُمْ مِّنَ

ڪيائين ف٢٦ ۽ سج کي ڏيئو ف٢٧ ۽ الله توهان کي ساوڪ وانگر زمين مان

الْاَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيْدُكُمْ فِيْهَا وَ يُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ

ڄمايو ف٢٨ پوءِ توهان کي موٽائي انهيءَ ۾ وٺي ويندو ف٢٩ ۽ وري ٻيهر ٻيهر وڪيندو ف٣٠ ۽ الله

جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوْا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ ع ١ ٢٠ ٩

توهان جي واسطي زمين کي فرش بنايو. جيئن ان جي ڪشادن رستن تي هلو.

قَالَ نُوْحٌ رَّبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِيْ وَاتَّبَعُوْا مَنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهٗ

نوح عرض ڪيو اي منهنجا رب! انهن منهنجي نافرماني ڪئي ف٣١ ۽ ف٣٢ اهڙي جي پٺيان لڳي پيا جنهن کي سندس مال ۽

وَوَلَدُهٗۤ اِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوْا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَ قَالُوْا لَا تَذَرُنَّ

اولاد نقصان ئي وڌايو ف٣٣ ۽ ف٣٤ زبردست سازش سٽيائون ف٣٥ ۽ چيائون ف٣٦ هرگز نه ڇڏجو پنهنجن خدائن کي

اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَّلَا سُوَاعًا ۙ وَّلَا يَغُوْثَ وَ يَعُوْقَ

ف٣٧ ۽ قطعي نه ڇڏجو وُدَّ ۽ سُوَاعَ ۽ يغوث ۽ يعوق ۽ نسر کي

وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ وَ قَدْ اَضَلُّوْا كَثِيْرًا ۚ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا ضَلٰلًا ﴿٢٤﴾

ف٣٨ . ۽ بيشڪ انهن گهڻن کي گمراهه ڪيو ف٣٩ ۽ تون ظالمن ۾ وڌيڪ زياده نه ڪر مگر گمراهي ف٤٠

مِمَّا خَطِيْٓـٰٔتِهِمْ اُغْرِقُوْا فَاُدْخِلُوْا نَارًا ۙ فَلَمْ يَجِدُوْا لَهُمْ مِّنْ

پنهنجن ڪڌن گناهن تي ٻوڙيا ويا ف٤٢ پوءِ باهه ۾ داخل ڪيا ويا ف٤٣ پوءِ انهن الله جي سامهون

دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوْحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ

پنهنجو ڪوبه مددگار نه لڌو. ف٤٤ ۽ نوح عرض ڪيو اي منهنجا رب زمين تي ڪافرن مان

ف٢٢ مال ۽ اولاد ڪثرت سان عطا فرمائيندو. ف٢٣ حضرت حسن رضي الله تعالىٰ عنه کان روايت آهي ته هڪ شخص وٽس آيو ۽ ان برسات جي گهٽتائي جي شڪايت ڪئي. پاڻ استغفار جو حڪم ڏنائين. ٻيو آيو ان تنگدستي جي شڪايت ڪئي ان کي به اهوئي حڪم فرمايائين. وري ٽيون آيو ان نسل جي قلت جي شڪايت ڪئي ان کي به اهوئي فرمايائين. وري چوٿون آيو اُن پنهنجي زمين جي پيداوار جي قلت جي شڪايت ڪئي، ان کي به اهوئي فرمايائين. ربيع بن صبيح حاضر هو ان عرض ڪيو چند ماڻهو آيا، قسم قسم جون حاجتون انهن پيش ڪيون. توهان سڀني کي هڪ ئي جواب ڏنو ته استغفار ڪريو. پوءِ پاڻ هيءَ آيت پڙهيائين. (انهن حاجتن جي لاءِ اهو قرآني عمل آهي). ف٢٤ هن طرح ته ان تي ايمان آڻيو. ف٢٥ ڪڏهن نطفو ڪڏهن علقه (رت جو ڳڀ) ڪڏهن مضغه (گوشت جو ٽڪر) ايستائين جو توهان جي پيدائش پوري ڪيائين. ان جي پيدائش ۾ نظر ڪرڻ ان جي خالقيت، قدرت ۽ ان جي وحدانيت تي ايمان آڻڻ کي واجب ڪري ٿو. ف٢٦ حضرت ابن عباس ۽ ابن عمر رضي الله تعالىٰ عنهم کان روايت آهي ته سج ۽ چنڊ جا منهن ته آسمان جي طرف آهن ۽ هر هڪ جي پٺي زمين جي طرف. پوءِ آسمانن جي نرمي ۽ نزاڪت جي ڪري انهن جي روشني سڀني آسمانن ۾ پهچي ٿي، جيتوڻيڪ چنڊ دنيا جي آسمان ۾ آهي. ف٢٧ جو دنيا کي روشن ڪري ٿو ۽ ان جي روشني چنڊ جي روشني کان مضبوط تر آهي ۽ سج چوٿين آسمان ۾ آهي. ف٢٨ توهان جي والد حضرت آدم عليه السلام کي انهيءَ مان پيدا ڪري. ف٢٩ مرڻ کان پوءِ. ف٣٠ ان مان قيامت جي ڏينهن. ف٣١ ۽ مون جيڪو ايمان ۽ استغفار جو حڪم ڏنو هو ان کي انهن نه مڃيو. ف٣٢ انهن جا غريب عوام ۽ ننڍا ماڻهو سرڪش رئيسن ۽ مال ۽ اولاد وارن جا تابع ٿيا. ف٣٣ ۽ اهو مال جي غرور ۾ مست ٿي ڪري ڪفر ۽ سرڪشي ۾ وڌندو رهيو. ف٣٤ انهن رئيسن. ف٣٥ جو انهن حضرت نوح عليه السلام جي تڪذيب ڪئي ۽ ڪين ۽ سندن تابعدارن کي ايذاءِ پهچايائون. ف٣٦ ڪافر رئيسن پنهنجي عوام کي. ف٣٧ يعني انهن جي عبادت نه ڇڏجو. ف٣٨ هي انهن جي بُتن جا نالا آهن، جن کي اهي پوڄيندا هئا. بُت ته انهن جا گهڻا هئا، مگر هي پنج اُنهن وٽ وڏي عظمت وارا هُئا، وَدّ مرد جي صورت تي هو، سُوَاع عورت جي صورت تي، يغوث شينهن جي شڪل ۽ يعوق گهوڙي جي شڪل ۽ نسر ڪرڱس (ڳجهه) جي شڪل ۾ هو. هي بت نوح جي قوم کان منتقل ٿي ڪري عربن ۾ پهتا ۽ مشرڪن جي قبيلن مان هر هڪ هڪ کي خاص ڪري پنهنجي لاءِ ورتو. ف٣٩ يعني اهي بُت گهڻن ماڻهن جي لاءِ گمراهي جو سبب ٿيا يا هي معنىٰ آهي ته قوم جي رئيسن بُتن جي عبادت جو حڪم ڪري گهڻن ماڻهن کي گمراهه ڪري ڇڏيو. ف٤٠ جيڪي بُتن کي پوڄن ٿا. ف٤١ هيءَ حضرت نوح عليه السلام جي دعا آهي، جڏهن کيس وحي سان معلوم ٿيو ته جيڪي ماڻهو ايمان آڻي چُڪا قوم مان، تن کان سواءِ ٻيا ماڻهو ايمان آڻڻ وارا نه آهن. تڏهن پاڻ اها دعا ڪيائين. ف٤٢ طوفان ۾. ف٤٣ غرق ٿيڻ کان پوءِ. ف٤٤ جيڪو انهن کي عذاب الاهي کان بچائي سگهي ها.

مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوْا عِبَادَكَ وَلَا

ڪوبہ وسندڙ گهر نه ڇڏ. بيشڪ جيڪڏهن تون انهن کي رهڻ ڏيندين ول٤٥ ته تنهنجي ٻانهن کي گمراهه ڪندا ۽ انهن جي

يَلِدُوْٓا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ

اولاد ٿيندي ته اها به بدڪار ۽ ناشڪر ٿيندي ول٤٦ اي منهنجا رب منهنجي بخشش فرماءِ ۽ منهنجي ماءُ ۽ پيءُ جي ول٤٧

دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَّلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ۭ وَلَا تَزِدِ

۽ ان جي به جيڪو ايمان سان منهنجي گهر ۾ آهي ۽ سمورن مسلمان مردن ۽ مسلمان عورتن جي ۽

ع ٢ ٨ ١٠ النصف

الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

ڪافرن ۾ وڌاءِ مگر تباهي ول٤٨

سُوْرَةُ الْجِنِّ مَكِّيَّةٌ ٤٠ ٧٢ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰيَاتُهَا ٢٨ رُكُوْعَاتُهَا ٢

سورة جن مڪي آهي ول١ ۾ الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) اناويهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا

تون فرماءِ ول٢ مون کي وحي ٿي ته ڪجهه جنن ول٣ منهنجو پڙهڻ ڪن لائي ٻڌو ول٤ پوءِ چيائون ول٥ اسان هڪ عجيب قرآن

قُرْاٰنًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَّهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ ۭ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ

ٻڌو ول٦ جيڪو ڀلائي جي راهه ڏانهن ڏس ٿو ڏئي ول٧ پوءِ اسان ان تي ايمان آندو ۽ هرگز ڪنهن کي به پنهنجي رب جو شريڪ نه

اَحَدًا ﴿٢﴾ وَّاَنَّهٗ تَعٰلٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَّاَنَّهٗ

ڪنداسي . ۽ هيءَ ته اسان جي رب جو شان نهايت بلند آهي نه انهيءَ زال اختيار ڪئي ۽ نه اولاد ول٨ . ۽ هي

كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ

ته اسان مان بي وقوف الله تي وڌي چڙهي ڳالهيون ڪندو هو . ول٩ ۽ هيءَ ته اسان جو خيال هو ته

تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَّاَنَّهٗ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ

انسان ۽ جن الله تي هرگز ڪوڙ نه ڳالهيندا ول١٠ ۽ هي ته انسانن مان ڪي مرد جنن جي ڪجهه مردن

الْاِنْسِ يَعُوْذُوْنَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوْهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾ وَّاَنَّهُمْ

جي پناهه وٺندا هئا ول١١ پوءِ ان سان انهن جي وڏائي ويتر وڌي . ۽ هيءَ ته انهن

ظَنُّوْا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ﴿٧﴾ وَّاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ

ول١٢ گمان ڪيو جيئن توهان کي گمان آهي ول١٣ ته الله هرگز رسول نه موڪليندو ۽ هيءَ ته اسان آسمان کي ڇهيو (جاچيو) ول١٤

ول٤٥ ۽ هلاڪ نه فرمائيندين. ول٤٦ هي حضرت نوح عليه السلام کي وحي سان معلوم ٿي چڪو هو ۽ حضرت نوح عليه السلام پنهنجي ۽ پنهنجي والدين ۽ مؤمن مردن ۽ مؤمن عورتن جي لاءِ دعا فرمائي. ول٤٧ جو اُهي بيٺي مؤمن هئا. ول٤٨ الله تعالىٰ حضرت نوح عليه السلام جي دعا قبول فرمائي ۽ سندس قوم جي سمورن ڪافرن کي عذاب سان هلاڪ ڪري ڇڏيو.

ول١ سورة جن مڪي آهي ان ۾ ٻه رڪوع اناويهه آيتون ٻه سو ٻاسي ڪلما ۽ ان سو ستر حرف آهن. ول٢ اي محبوب مصطفىٰ صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم! ول٣ نصيبين جي جن جو تعداد مفسرن نو بيان ڪيو آهي. ول٤ فجر جي نماز ۾ مڪه مڪرمه ۽ طائف جي وچ ۾ نخله جي مقام تي. ول٥ انهن جنن پنهنجي قوم ۾ وڃي ڪري. ول٦ جيڪو پنهنجي فصاحت ۽ بلاغت ۽ مضمونن جي خوبي ۽ معنىٰ جي بلندي ۾ اهڙو نادر آهي جو مخلوق جو ڪلام ان سان ڪا نسبت نه ٿو رکي ۽ ان جو هي شان آهي. ول٧ يعني توحيد ۽ ايمان جي. ول٨ جيئن ڪافر جن ۽ انسان چوندا آهن. ول٩ ڪوڙ ڳالهائيندو هو ۽ بي ادبي ڪندو هو ۽ جو ان جي لاءِ شريڪ ۽ اولاد ۽ گهرواري ٻڌائيندو هو. ول١٠ ۽ ان تي بهتان نه هڻندا هُن ڪري اسان سندن ڳالهين جي تصديق ڪندا هئاسون، جيڪو ڪجهه اهي شان الاهي ۾ چوندا هئا ۽ خداوندِ عالم جي طرف گهرواري ۽ ٻار جي نسبت ڪندا هئا ايستائين جو قرآن ڪريم جي هدايت سان اسان کي انهن جو ڪوڙ ۽ بهتان ظاهر ٿي ويو ول١١ جڏهن سفر ۾ ڪنهن خوفناڪ مقام تي ترسندا آهن ته چوندا آهن ته اسان هن جڳهه جي سردار جي پناهه گهرون ٿا هتان جي شريرن کان. ول١٢ يعني قريش جي ڪافرن. ول١٣ اي جنو! ول١٤ يعني آسمان وارن جو ڪلام ٻڌڻ جي لاءِ دنيا جي آسمان تي چڙهڻ گهريو.

فَوَجَدْنٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيْدًا وَّشُهُبًا ﴿٨﴾ وَّاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا
پر ڏٺاسون ته ان کي ڏاڍن چوڪيدارن وف١٥ ۽ ٻرندڙ شعلن سان ڀريو ويو آهي، ۽ اسان اڳي آسمان ۾
مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ؕ فَمَنْ يَّسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهٗ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾
ٻڌڻ جي واسطي ڪن موقعن تي ويهندا هئاسين پر هاڻي وف١٨ جيڪو ٻڌڻ چاهي ٿو سو پنهنجي انتظار ۾ باهه جي امارتي لهندو وف١٩.
وَّاَنَّا لَا نَدْرِيْۤ اَشَرٌّ اُرِيْدَ بِمَنْ فِى الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ
۽ هي ته اسان کي معلوم نه آهي ته وف٢٠ زمين وارن سان ڪنهن برائي جو ارادو فرمايو ويو آهي يا انهن جي رب ساڻن
رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَّاَنَّا مِنَّا الصّٰلِحُوْنَ وَمِنَّا دُوْنَ ذٰلِكَ ؕ كُنَّا
ڪنهن ڀلائي جو ارادو ڪيو. ۽ هي ته اسان مان وف٢١ ڪي نيڪ آهن وف٢٢ ۽ ڪي ٻي طرح جا آهن اسان ڪيترن ئي رستن
طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَّاَنَّا ظَنَنَّاۤ اَنْ لَّنْ نُّعْجِزَ اللّٰهَ فِى الْاَرْضِ وَلَنْ
۾ ورهايل آهيون وف٢٣. ۽ هي ته اسان کي يقين ٿيو ته زمين ۾ الله جي قبضي مان هرگز نڪري نه سگهنداسين ۽ نه ڀڄي
نُّعْجِزَهٗ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَّاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰۤى اٰمَنَّا بِهٖ ؕ فَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِرَبِّهٖ
ڪري ان جي قابو کان ٻاهر ٿي سگهون. ۽ هي ته اسان جڏهن هدايت ٻڌي وف٢٤ ان تي ايمان آندو پوءِ جيڪو پنهنجي رب تي ايمان آڻي
فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَّلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾ وَّاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ وَمِنَّا الْقٰسِطُوْنَ ؕ
ان کي نه ڪنهن ڪمي جو خوف وف٢٥ ۽ نه زيادتي جو وف٢٦ ۽ هي ته اسان ۾ ڪي مسلمان آهن ۽ اسان مان ڪي
فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَاَمَّا الْقٰسِطُوْنَ فَكَانُوْا
ڪي ظالم وف٢٧ پوءِ جن اسلام قبول ڪيو انهن ڀلائي سوچي وف٢٨ ۽ باقي رهيا ظالم وف٢٩ پوءِ اهي
لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَّاَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوْا عَلَى الطَّرِيْقَةِ لَاَسْقَيْنٰهُمْ مَّآءً
جهنم جو ٻارڻ آهن وف٣٠. ۽ فرمايو ته مون کي هي وحي ٿيو ته جيڪڏهن اهي وف٣١ سڌي واٽ تي رهن ها وف٣٢ ته اسان ضرور انهن کي
غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ؕ وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ
گهڻو پاڻي ڏيون ها وف٣٣ جو ان تي انهن کي آزمايون ۽ جيڪو پنهنجي رب جي ياد کان منهن موڙي وف٣٥ اهو ان کي
عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَّاَنَّ الْمَسٰجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾ وَّ
چڙهندڙ عذاب ۾ داخل ڪندو وف٣٦ ۽ هي ته مسجدون وف٣٧ الله جون ئي آهن پوءِ الله سان گڏ ڪنهن جي عبادت نه ڪريو وف٣٨.
ع ١ ١٩ ١١ اَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ ع
۽ هي ته جڏهن الله جو ٻانهو وف٣٩ ان جي عبادت جي واسطي بيٺو وف٤٠ پوءِ ويجهو هو جو اهي جن ان تي انبوهه ڪري مٿي وڃن وف٤١

وف١٥ ملائڪن جي. وف١٦ ته جيئن جنن کي آسمان وارن جي ڳالهين ٻڌڻ جي لاءِ آسمان تائين پهچڻ کان روڪيو وڃي. وف١٧ محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالیٰ عليه واٰله وسلم جن جي بعثت کان. وف١٨ محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالیٰ عليه واٰله وسلم جن جي بعثت کان پوءِ. وف١٩ جنهن سان ان کي مار ڏيو وڃي. وف٢٠ اسان جي هن بندش ۽ روڪ سان. وف٢١ قرآن ڪريم ٻڌڻ کان پوءِ. وف٢٢ مؤمن مخلص متقي ۽ نيڪ. وف٢٣ فرقا فرقا مختلف. وف٢٤ يعني قرآن پاڪ. وف٢٥ يعني نيڪين يا ثواب جي ڪمي جو. وف٢٦ برائين جو. وف٢٧ حق کان ڦريل ڪافر. وف٢٨ ۽ هدايت ۽ سچي واٽ کي پنهنجو مقصود بنايو. وف٢٩ ڪافر سچي واٽ کان ڦريل. وف٣٠ هن آيت مان ثابت ٿئي ٿو ته ڪافر جن جهنم جي باهه جي عذاب ۾ گرفتار ڪيا ويندا. وف٣١ يعني انسان. وف٣٢ يعني دين حق ۽ اسلام جي طريقي تي. وف٣٣ گهڻو مراد رزق جي ڪشادگي آهي ۽ هي واقعو ان وقت جو آهي، جڏهن ستن سالن تائين اهي برسات کان محروم ڪيا ويا هئا، معنیٰ هي آهي ته جيڪڏهن اهي ماڻهو ايمان آڻن ها ته اسان دنيا ۾ انهن تي رزق ڪشادو ڪريون ها ۽ انهن کي گهڻو پاڻي ۽ عيش گذران عنايت فرمايون ها. وف٣٤ ته اهي ڪيتري شڪر گذاري ڪن ٿا. وف٣٥ قرآن کان يا توحيد ۽ عبادت کان. وف٣٦ جنهن جي سختي گهڙيءَ گهڙيءَ وڌندي. وف٣٧ يعني اهي مڪان جيڪي نماز جي لاءِ ٺاهيا ويا. وف٣٨ جيئن يهودين ۽ نصرانين جو طريقو هو جو اهي پنهنجن گرجائن ۽ عبادت خانن ۾ شرڪ ڪندا هئا. وف٣٩ يعني سيد عالم محبوب محمد مصطفیٰ صلى الله تعالیٰ عليه وسلم جن نخله جي وادي ۾ فجر جي وقت. وف٤٠ يعني نماز پڙهڻ. وف٤١ چوته انهن کي محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالیٰ عليه واٰله وسلم جن جي عبادت، تلاوت ۽ سندن صحابه ڪرام جي اقتدا نهايت عجيب ۽ پسنديده معلوم ٿي. ان کان اڳ انهن ڪڏهن اهڙو منظر نه ڏٺو هو ۽ اهڙو بي مثل ڪلام نه ٻڌو هو.

قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ۲۰ قُلْ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ

تون فرماءِ مان تہ پنهنجي رب جي ئي عبادت ڪيان ٿو ۽ ڪنهن کي بہ ان جو شريڪ نہ ٿو ٺاهيان. تون فرماءِ مان توهان جي

لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا ۲۱ قُلْ اِنِّيْ لَنْ يُّجِيْرَنِيْ مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ ۙ

ڪنهن چڱي مٺي جو مالڪ نہ آهيان. تون فرماءِ هرگز مون کي الله کان ڪو بہ نہ بچائيندو ف۴۲

وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ۲۲ اِلَّا بَلٰغًا مِّنَ اللّٰهِ وَ رِسٰلٰتِهٖ ؕ

۽ ان کان سواءِ ڪنهن وٽ بہ هرگز پناهہ نہ لهندس. مگر الله جو پيغام پهچائيندي ۽ سندس رسالتون (احڪام) ف۴۳

وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ

۽ جيڪو الله ۽ ان جي رسول جو حڪم نہ مڃي ف۴۴ پوءِ بيشڪ انهن جي واسطي جهنم جي باهہ آهي جنهن ۾ هميشہ هميشہ رهندا

اَبَدًا ؕ ۲۳ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ اَضْعَفُ

ايستائين جو جڏهن ڏسندا ف۴۵ جيڪو ساڻن وعدو ڪيو وڃي ٿو پوءِ اجهو معلوم ڪري وٺندا تہ ڪنهن جا مددگار

نَاصِرًا وَّ اَقَلُّ عَدَدًا ۲۴ قُلْ اِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ

ڪمزور ۽ ڪنهن جي ڳڻپ گهٽ آهي ف۴۶ تون فرماءِ مان نٿو ڄاڻان آيا ويجهو آهي اهو جنهن جو توهان کي واعدو ڏنو وڃي ٿو

اَمْ يَجْعَلُ لَهٗ رَبِّيْٓ اَمَدًا ۲۵ عٰلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ

يا منهنجو رب ان کي ڪو وقفو ڏيندو ف۴۷ غيب ڄاڻڻ وارو پوءِ پنهنجي غيب تي ف۴۸ ڪنهن کي بہ مسلط (غالب) نہ ڪندو آهي

اَحَدًا ۙ ۲۶ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَّسُوْلٍ فَاِنَّهٗ يَسْلُكُ مِنْۢ بَيْنِ

ف۴۹ . سواءِ پنهنجي پسنديده رسولن جي ف۵۰ پوءِ بيشڪ انهن جي اڳيان پٺيان

يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ۙ ۲۷ لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ

پهرو مقرر ڪري ڇڏي ٿو ف۵۱ جيئن ڏسي تہ انهن پنهنجي رب جا پيغام پهچائي ڇڏيا

وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ۲۸ ع

۽ ان جي علم ۾ آهي جو ڪجهہ بہ انهن وٽ آهي ۽ ان هر شيءِ جي ڳڻپ ڳڻي (شمار ڪري) ڇڏي آهي ف۵۲

ع ۲ ۹ ۱۲

سُوْرَةُ الْمُزَّمِّلِ ۷۳ مَكِّيَّةٌ ۳ | بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ | اٰيَاتُهَا ۲۰ رُكُوْعَاتُهَا ۲

سورة مزمل مڪي آهي ان ۾ : الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ف۱ : ويهہ آيتون ۽ ٻہ رڪوع آهن

يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۙ ۱ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا ۙ ۲ نِّصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ

اي چادر ويڙهيندڙ ف۲ رات ۾ قيام ڪر ف۳ مگر رات جو ڪجهہ حصو ف۴ اڌ رات يا ان کان بہ ڪجهہ گهٽ ڪر

ف۴۲ جيئن حضرت صالح عليه السلام فرمايو هو فَمَنْ يَّنْصُرُنِيْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهٗ. ف۴۳ هي منهنجو فرض آهي، جنهن کي پورو ڪريان ٿو. ف۴۴ ۽ انهن تي ايمان نہ آڻي. ف۴۵ اهو عذاب. ف۴۶ ڪافر جي يا مؤمن جي يعني ان ڏينهن ڪافر جو ڪو مددگار نہ هوندو ۽ مؤمن جي مدد الله تعالىٰ ۽ ان جا نبي سڳورا ۽ ملائڪ سڀ فرمائيندا. شانِ نزول: نضر بن حارث چيو هو تہ هي واعدو ڪڏهن پورو ٿيندو، ان جي جواب ۾ ايندڙ آيت نازل ٿي. ف۴۷ يعني عذاب جي وقت جو علم غيب آهي، جنهن کي الله تعالىٰ ئي ڄاڻي . ف۴۸ يعني پنهنجي خاص غيب تي جنهن سان اهو منفرد آهي. (خازن، بيضاوي وغيره). ف۴۹ يعني پورو اطلاع نہ ٿو ڏئي، جنهن سان حقيقتن جو پورو ڪشف يقين جي اعلىٰ درجي سان حاصل ٿئي. ف۵۰ پوءِ انهن کي غيب تي مسلط ڪري ٿو ۽ ڪامل اطلاع ۽ پورو ڪشف عطا فرمائي ٿو ۽ هي علم غيب انهن جي لاءِ معجزو ٿئي ٿو. جيتوڻيڪ اولياءِ ڪرام کي غيب تي اطلاع ڏنو وڃي ٿو، مگر نبين سڳورن جو علم ڪشف ۽ صفائي جي اعتبار سان اولياءِ ڪرام جي علم کان تمام بلند، بالا، ارفع ۽ اعلىٰ آهي. اولياءِ ڪرام جا علم انبياءِ ڪرام جي وساطت سان ئي ۽ انهن جي ئي فيض سان ٿين ٿا. معتزلہ هڪ گمراهہ فرقو آهي، اهو اولياءِ ڪرام جي لاءِ علم غيب جو قائل نہ آهي، ان جو خيال باطل ۽ گهڻين حديثن جي خلاف آهي ۽ هن آيت سان انهن جو دليل پڪڙڻ صحيح نہ آهي. مٿي ذڪر ڪيل بيان ۾ ان جو اشارو ڪيو ويو آهي. سيد الرسل خاتم الانبياء محبوب محمد مصطفىٰ صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن مرتضىٰ رسولن ۾ سڀني کان اعلىٰ آهن. الله تعالىٰ کين سمورين شين جا علم عطا فرمايا، جيئن صحاح جي معتبر حديثن مان ثابت آهي ۽ هيءَ آيت حضور محبوب سائين جن جي ۽ سڀني مرتضىٰ رسولن جي لاءِ غيب جو علم ثابت ڪري ٿي. ف۵۱ ملائڪن کي جيڪي سندن حفاظت ڪن ٿا. ف۵۲ هن مان ثابت ٿيو تہ سمورين شين معدود ۽ محصور ۽ متناهي آهن ❊ ❊ ❊ ❊ ❊

ف۱ سُورة مزمل مڪي آهي، هن ۾ ٻہ رڪوع، ويهہ آيتون، ٻہ سؤ پنجاسي ڪلما ۽ اٺ سؤ اٺتيهہ حرف آهن. ف۲ يعني پنهنجن ڪپڙن سان ويڙهجڻ وارا. هن آيت جي شان نزول ۾ ڪيترائي قول آهن، ڪن مفسرن چيو تہ وحي جي شروعاتي وقت ۾ محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن خوف کان پنهنجن ڪپڙن ۾ ويڙهجي ويندا هئا، اهڙي حالت ۾ کين حضرت جبرئيل يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ چئي ڪري سڏيو. هڪ قول هي آهي تہ محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن چادر ۾ ويڙهجي آرام فرمائي رهيا هئا، ان حالت ۾ پاڻ سڳورن کي ندا ڪئي وئي يٰٓاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ. بهرحال هيءَ ندا ابتدائي ٿي تہ محبوب سائين جي هر ادا پياري آهي ۽ هي بہ چيو ويو آهي تہ ان جي معنىٰ هيءَ آهي تہ نبوت ۽ رسالت جي چادر جا حامل ۽ لائق. ف۳ نماز ۽ عبادت سان. ف۴ يعني ٿورو حصو آرام جي لاءِ هجي، باقي رات عبادت ۾ گذاريو. هاڻي اها باقي ڪيتري آهي، ان جو تفصيل اڳتي ارشاد فرمايو وڃي ٿو.

مِنْهُ قَلِيْلًا ﴿٣﴾ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا ﴿٤﴾ اِنَّا سَنُلْقِيْ
يا ان تي ڪجهه زياده ڪرو ۵ ۽ قرآن خوب ٺهرائي ٺهرائي پڙهو ۶ بيشڪ عنقريب توتي هڪ وزني ڳالهه القاء
عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيْلًا ﴿٥﴾ اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْاً وَّاَقْوَمُ
ڪنداسي ۷ بيشڪ رات جو اٿڻ ۸ نفس تي زياده سخت آهي دٻاءَ ۾ ۹ ۽ ڳالهه وڌيڪ سڌي طرح نڪري ٿي
قِيْلًا ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيْلًا ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَ
۱۰ بيشڪ ڏينهن ۾ ته توکي گهڻا ڪم آهن ۱۱ ۽ پنهنجي رب جو نالو ياد ڪر ۱۲
تَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيْلًا ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ
۽ سڀني کان ڇڄي فقط انهيءَ جو ٿي رهه ۱۳ اهو اوڀر جو رب ۽ اولهه جو رب ان کان سواءِ ڪو به معبود نه آهي پوءِ
فَاتَّخِذْهُ وَكِيْلًا ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا
تون انهيءَ کي پنهنجو ڪارساز بناءِ ۱۴ ۽ ڪافرن جي ڳالهين تي صبر فرماءِ. ۽ انهن کي ڇڏي ڏي چڱي نموني
جَمِيْلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِيْ وَالْمُكَذِّبِيْنَ اُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيْلًا ﴿١١﴾
۱۵ . ۽ مون تي ڇڏ انهن تڪذيب ڪندڙ مالدارن کي ۽ انهن کي ٿوري مهلت ڏي ۱۶
اِنَّ لَدَيْنَآ اَنْكَالًا وَّجَحِيْمًا ﴿١٢﴾ وَّطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَّعَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٣﴾
بيشڪ اسان وٽ وزني بيڙيون آهن ۽ ٻرندڙ باهه. ۽ نڙيءَ ۾ ڦاسي پوندڙ کاڌو ۽ دردناڪ عذاب ۱۷
يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيْبًا مَّهِيْلًا ﴿١٤﴾
جنهن ڏينهن لڏي ۾ ايندا زمين ۽ پهاڙ ۱۹ ۽ پهاڙ ٿي ويندا واريءَ جا وهندڙ ڍڳا .
اِنَّآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْكُمْ رَسُوْلًا ۥ شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلٰى
بيشڪ اسان توهان جي طرف هڪ رسول موڪليو ۲۰ جو توهان تي شاهد (حاضر ناظر) آهي ۲۱ جيئن اسان
فِرْعَوْنَ رَسُوْلًا ﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُوْلَ فَاَخَذْنٰهُ اَخْذًا
فرعون جي طرف رسول موڪليو ۲۲ پوءِ فرعون ان رسول جو حڪم نه مڃيو پوءِ اسان ان کي پڪڙيو سخت پڪڙ
وَّبِيْلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُوْنَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَّجْعَلُ الْوِلْدَانَ
پوءِ ڪيئن بچندؤ ۲۳ جيڪڏهن ۲۴ ڪفر ڪيو ان ڏينهن جو ۲۵ جيڪو ٻارن کي پوڙها ڪري ڇڏيندو
شِيْبًا ﴿١٧﴾ السَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ ؕ كَانَ وَعْدُهٗ مَفْعُوْلًا ﴿١٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ
۲۶ جنهن جي صدمي کان آسمان چيرجي پوندو الله جو واعدو پورو ٿي رهڻو آهي. بيشڪ اها نصيحت آهي

۵ مراد هيءَ آهي ته توهان کي اختيار ڏنو ويو آهي ته قيام اڌ رات کان گهٽ هجي يا اڌ رات يا ان کان زياده هجي (بيضاوي). ان قيام مان مُراد تهجد آهي جيڪو اسلام جي شروعات ۾ واجب ۽ ٻئي قول مطابق فرض هو. محبوب نبي ڪريم صلي الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن ۽ صحابڪرام راتِ جو قيام فرمائيندا هئا ۽ ماڻهو نه ڄاڻندا هئا ته رات جو ٽيون حصو يا اڌ رات يا رات جو ٻه ٽهايون ڪڏهن ٿيون ته پوءِ اهي سموري رات ۾ قيام ڪندا هئا ۽ صبح تائين نمازون پڙهندا هئا هن انديشي کان ته قيام قدرِ واجب کان گهٽ نه ٿي وڃي ايستائين جو انهن سڳورن جا پير سُڄي ويندا هُئا. وري اهو حڪم هڪ سال کان پوءِ منسوخ ٿي ويو ۽ ان جو ناسخ به انهيءَ سورة ۾ آهي فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ. ۶ وقفن جي نگهباني ۽ مخرجن جي ادا سان گڏ ۽ حرفن کي مخرجن سان صحيح امڪان سان ادا ڪرڻ نماز ۾ فرض آهي. ۷ يعني نهايت جليل ۽ باعظمت. ان مان مُراد قرآن مجيد آهي. هي به چيو ويو آهي ته معنيٰ هيءَ آهي ته اسان توهان تي قرآن پاڪ نازل فرمائينداسين، جنهن ۾ اوامر، نواهي ۽ سخت تڪليفون آهن جيڪي مڪلفين تي ڳريون ٿينديون. ۸ سمهڻ کان پوءِ. ۹ بنسبت ڏينهن جي نماز جي. ۱۰ ڇو ته اهو وقت سُڪون ۽ اطمينان جو آهي. شور ۽ شغب کان امن ٿئي ٿو، اخلاص پورو ۽ ڪامل ٿئي ٿو، ڏيکاءُ ۽ رياءَ جو موقعو نه ٿو ٿئي. ۱۱ رات جو وقت عبادت جي لاءِ خوب فراغت جو آهي. ۱۲ رات ۽ ڏينهن جي مڙني وقتن ۾ تسبيح، تهليل، نماز، تلاوت، قرآن شريف درس ۽ علم وغيره سان ۽ هي به چيو ويو آهي ته ان جي معنيٰ هيءَ آهي ته پنهنجي قراءة جي ابتدا ۾ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ پڙهو. ۱۳ يعني عبادت ۾ انقطاع جي صفت هجي ته دل الله تعاليٰ کان سواءِ ڪنهن ٻئي جي طرف مشغول نه ٿئي. سڀيئي تعلقات ختم ٿي وڃن انهيءَ جي طرف توجه رهي. ۱۴ ۽ پنهنجو ڪم ان جي طرف حوالي ڪريو. ۱۵ وَهٰذَا مَنْسُوْخٌ بِاٰيَةِ الْقِتَالِ.

۱۶ بدر تائين يا قيامت جي ڏينهن تائين. ۱۷ آخرت ۾. ۱۸ انهن جي لاءِ جن محبوب نبي ڪريم صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم جن جي تڪذيب ڪئي. ۱۹ اهو قيامت جو ڏينهن هوندو. ۲۰ محبوب سيد عالم صلي الله تعاليٰ عليه وآله وسلم. ۲۱ مؤمن جي ايمان ۽ ڪافر جي ڪفر کي ڄاڻن ٿا. ۲۲ حضرت موسيٰ عليه السلام. ۲۳ عذابِ الاهي کان. ۲۴ دنيا ۾. ۲۵ يعني قيامت جي ڏينهن، جيڪو نهايت هولناڪ هوندو. ۲۶ پنهنجي دهشت جي شدت کان.

تَذۡكِرَةٌ ۚ فَمَنۡ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيۡلًا ۠﴿۱۹﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَعۡلَمُ ع ١ ١٩ ١٣

پوءِ جيڪو شخص گهري ته پنهنجي رب جي طرف وات وٺي ٢٧ بيشڪ تنهنجو رب ڄاڻي ٿو ته تون قيام ڪرين ٿو

اَنَّكَ تَقُوۡمُ اَدۡنٰى مِنۡ ثُلُثَىِ الَّيۡلِ وَنِصۡفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآئِفَةٌ

ڪڏهن رات جي ٻن ٽهاين جي قريب ڪڏهن اڌ رات ۽ ڪڏهن ٽهائي ۽ هڪ جماعت تنهنجي

مِّنَ الَّذِيۡنَ مَعَكَ ؕ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيۡلَ وَالنَّهَارَ ؕ عَلِمَ اَنۡ لَّنۡ

ساٿين مان ٢٨ ۽ الله رات ۽ ڏينهن جو اندازو فرمائي ٿو ان کي معلوم آهي ته اي مسلمانو توهان کان رات جو شمار

تُحۡصُوۡهُ فَتَابَ عَلَيۡكُمۡ فَاقۡرَءُوۡا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الۡقُرۡاٰنِ ؕ عَلِمَ

نه ٿي سگهندو ٢٩ پوءِ ان پنهنجي مهر سان توهان تي رجوع فرمايو هاڻي قرآن مان جيترو توهان کي سولو لڳي اوترو پڙهو

اَنۡ سَيَكُوۡنُ مِنۡكُمۡ مَّرۡضٰى ۙ وَاٰخَرُوۡنَ يَضۡرِبُوۡنَ فِى الۡاَرۡضِ

٣٠ ان کي معلوم آهي ته عنقريب ڪي توهان مان بيمار ٿيندا ۽ ڪي زمين ۾ سفر ڪندا

يَبۡتَغُوۡنَ مِنۡ فَضۡلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُوۡنَ يُقَاتِلُوۡنَ فِىۡ سَبِيۡلِ

الله جو فضل تلاش ڪرڻ جي واسطي ٣١ ۽ ڪي الله جي راهه ۾ لڙندا هوندا

اللّٰهِ ۖ فَاقۡرَءُوۡا مَا تَيَسَّرَ مِنۡهُ ۙ وَاَقِيۡمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ

٣٢ پوءِ جيترو به قرآن آسانيءَ سان پڙهي سگهو پڙهو ٣٣ ۽ نماز قائم رکو ٣٤ ۽ زڪواة ڏيو

وَاَقۡرِضُوا اللّٰهَ قَرۡضًا حَسَنًا ؕ وَمَا تُقَدِّمُوۡا لِاَنۡفُسِكُمۡ مِّنۡ

۽ الله کي قرض ڏيو سهڻو قرض ٣٥ ۽ پنهنجي واسطي جيڪا ڀلائي اڳتي موڪليندؤ

خَيۡرٍ تَجِدُوۡهُ عِنۡدَ اللّٰهِ هُوَ خَيۡرًا وَّاَعۡظَمَ اَجۡرًا ؕ وَاسۡتَغۡفِرُوا

ان کي الله وٽ بهتر ۽ وڏي اجر وارو لهندؤ ۽ الله کان بخشش گهرو

اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوۡرٌ رَّحِيۡمٌ ﴿۲۰﴾ ع ٢ ١ ١٤

بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي.

سُوۡرَةُ الۡمُدَّثِّرِ ٧٤ مَكِّيَّةٌ ٤ — بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ — اٰيَاتُهَا ٥٦ رُكُوۡعَاتُهَا ٢

سورة مُدثر مڪي آهي ان ۾ : الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ١ : ڇاونجاهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

يٰۤاَيُّهَا الۡمُدَّثِّرُ ۙ﴿۱﴾ قُمۡ فَاَنۡذِرۡ ۙ﴿۲﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ۙ﴿۳﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ۙ﴿۴﴾

اي ڪمبل ڍڪڻ وارا ٢ اٿي ٣ پوءِ ڊيڄار ٤ ۽ پنهنجي رب جي وڏائي بيان ڪر ٥ ۽ پنهنجا ڪپڙا پاڪ رک ٦

٢٧ ايمان ۽ طاعت اختيار ڪري. ٢٨ توهان جي صحابه ڪرام جي، اهي به رات جي قيام ۾ توهان جي تابعداري ڪن ٿا. ٢٩ وقتن جو ضبط نه ڪري سگهندؤ. ٣٠ يعني رات جو قيام معاف فرمايائين. مسئلو:- هن آيت مان نماز ۾ مطلق قرأة جي فرضيت ثابت ٿي. مسئلو:- گهٽ ۾ گهٽ درجه قرأة مفروض هڪ وڏي آيت آهي يا ٽي ننڍيون آيتون آهن. ٣١ يعني واپار يا علم جي طلب جي لاءِ. ٣٢ انهن سڀني تي رات جو قيام مشڪل ۽ ڏکيو ٿيندو. ٣٣ هن کان پهريون حڪم منسوخ ڪيو ويو ۽ هي پنج وقتي نمازن سان منسوخ ٿي ويو. ٣٤ هتي نماز مان فرض نماز مراد آهن. ٣٥ حضرت ابن عباس رضى الله تعالىٰ عنهما فرمايو ته هن قرض مان مراد زڪواة کان سواءِ خدا جي وات ۾ خرچ ڪرڻ آهي صله رحمي ۾ ۽ مهمانداري ۾ ۽ هي به چيو ويو آهي ته هن مان سمورا صدقا مراد آهن، جن کي چڱي طرح حلال مال مان خوش دلي سان خدا جي وات ۾ خرچ ڪيو وڃي.

١ سورة مدثر مڪي آهي، هن ۾ ٻه رڪوع ڇاونجاهه آيتون، ٻه سؤ پنجونجاهه ڪلما ۽ هڪ هزار ڏهه حرف آهن. ٢ هي خطاب محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن کي آهي. شان نزول:- حضرت جابر رضى الله تعالىٰ عنه کان روايت آهي ته محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو ته مان حراجبل تي هوس ته مون کي ندا ڪئي ويئي يَا مُحَمَّدُ اِنَّكَ رَسُوۡلُ اللّٰهِ. مان پنهنجي ساڄي کاٻي ڏٺو، ڪجهه به نه لڌم، مٿي نهاريم ته هڪ شخص آسمان ۽ زمين جي وچ ۾ ويٺو آهي (يعني اهوئي ملائڪ، جنهن ندا ڪئي هئي) اهو ڏسي مون تي رعب ٿيو ۽ مان خديجة الكبرىٰ وٽ آيس ۽ کيس چيو ته مون کي ڪمبل ويڙهه، ان مون کي ويڙهيو ته جبرئيل امين آيو ۽ ان چيو يٰۤاَيُّهَا الۡمُدَّثِّرُ.

٣ پنهنجي بستري مان. ٤ قوم کي عذاب الاهي جو، ايمان نه آڻڻ تي. ٥ جڏهن هيءَ آيت نازل ٿي، تڏهن محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن الله اڪبر فرمايو. حضرت خديجه به سندن تڪبير ٻڌي ڪري تڪبير چئي ۽ خوش ٿي ۽ کيس يقين ٿيو ته وحي آيو. ٦ هر قسم جي پليتي کان، ڇو ته نماز جي لاءِ پاڪائي ضروري آهي ۽ نماز کان سواءِ ٻين حالتن ۾ به ڪپڙا پاڪ رکڻ بهتر آهي يا هيءَ معنىٰ آهي ته پنهنجا ڪپڙا ننڍا ڪريو، ايئن ڊگها نه هجن جيئن عربن جي عادت آهي؛ ڇو ته تمام ڊگهي هجڻ سان هلڻ ڦرڻ ۾ پليد ٿيڻ جو احتمال رهي ٿو.

وَ الرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾

۽ بُتن کان پري رهه. ۽ زياده وٺڻ جي نيت سان ڪنهن تي احسان نه ڪر ۽ پنهنجي رب جي واسطي صبر ڪندو رهه ف۸

فَاِذَا نُقِرَ فِى النَّاقُوْرِ ﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَّوْمٌ عَسِيْرٌ ﴿٩﴾ عَلَى

پوءِ جڏهن صور ڦوڪيو ويندو ف۹ پوءِ اهو ڏينهن ڏاڍو سخت ڏينهن آهي. ڪافرن تي

الْكٰفِرِيْنَ غَيْرُ يَسِيْرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِىْ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيْدًا ﴿١١﴾ وَّجَعَلْتُ

آسان نه آهي ف۱۰ ان کي مون تي ڇڏ جنهن کي مون اڪيلو پيدا ڪيو ف۱۱ ۽ ان کي تمام وسعت سان مال

لَهٗ مَالًا مَّمْدُوْدًا ﴿١٢﴾ وَّ بَنِيْنَ شُهُوْدًا ﴿١٣﴾ وَّمَهَّدْتُّ لَهٗ تَمْهِيْدًا ﴿١٤﴾

ڏنو ف۱۲ ۽ پُٽ ڏنا اڳيان حاضر رهندڙ ف۱۳ ۽ مان ان جي واسطي طرح طرح جا انتظام ڪيا ف۱۴

ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيْدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا ؕ اِنَّهٗ كَانَ لِاٰيٰتِنَا عَنِيْدًا ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهٗ

پوءِ هي طمع رکي ٿو ته مان ان کي اڃا به وڌيڪ ڏيان ف۱۵ هرگز نه ف۱۶ اهو منهنجي آيتن سان دشمني رکي ٿو ترت آهي جو مان ان کي باهه جي پهاڙ صعود تي چاڙهيان

صَعُوْدًا ﴿١٧﴾ اِنَّهٗ فَكَّرَ وَ قَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ

بيشڪ ان سوچيو ۽ دل ۾ ڪا ڳالهه مقرر ڪيائين پوءِ ان تي لعنت هجي ڪهڙو انداز و لاتائين. وري ان تي لعنت هجي

كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَ بَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾

ڪهڙي سوچ رٿيائين پوءِ نظر ڪئي ڏٺائين. پوءِ گهنج چاڙهيائين ۽ منهن خراب ڪيائين پوءِ پُٺي ڦيريائين ۽ وڏائي ڪيائين.

فَقَالَ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ يُّؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَآ اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَاُصْلِيْهِ

پوءِ چيائين هي ته اهو جادو آهي اڳين کان سکيل. هي ڏنه آهي مگر انسان جو ڪلام ف۱۷ ڪا گهڙي گذري جو مان ان کي دوزخ ۾

سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِىْ وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾

اڇلايان. ۽ تو کي ڪهڙي خبر دوزخ ڇا آهي نه ڇڏي نه (گوشت) باقي رهڻ ڏئي ف۱۸ انسان جي کل لاهي رکندو ف۱۹

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَآ اَصْحٰبَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً

ان تي اڻويهه دارو غا آهن ف۲۰ ۽ اسان دوزخ جا دارو غا مقرر نه ڪيا مگر ملائڪ ۽ اسان

وَّمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۙ لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِيْنَ

انهن جي اها ڳڻپ نه رکي مگر ڪافرن جي امتحان جي واسطي ف۲۱ جيئن ڪتاب وارن کي

اُوْتُوا الْكِتٰبَ وَ يَزْدَادَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِيْمَانًا وَّلَا يَرْتَابَ الَّذِيْنَ

يقين اچي ف۲۲ ۽ ايمان وارن جو ايمان وڌي ف۲۳ ۽ ڪتاب وارن

ف۷ يعني جيئن ته دنيا ۾ هدين ۽ سوکڙين ڏيڻ جو دستور آهي ته ڏيڻ وارو هي خيال ڪري ٿو ته جنهن کي مان ڏنو آهي، اهو ان کان زياده مون کي ڏيندو، ان قسم جون سوکڙيون ۽ هديا شرعًا جائز آهن ۽ مگر محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن کي ان کان منع فرمايو ويو، ڇو ته نبوت جو شان تمام ارفع ۽ اعلىٰ آهي ۽ ان عالي منصب جي لائق هي ئي آهي ته جنهن کي جيڪو ڏين اهو فقط ڪرم هجي، اُن کان وٺڻ يا نفعي حاصل ڪرڻ جي نيت نه هجي. ف۸ اوامر، نواهي ۽ انهن تڪليفن تي، جيڪي دين جي خاطر توهان کي برداشت ڪرڻيون پون. ف۹ هن مان مراد صحيح قول مطابق نفخهُ ثانيه آهي. ف۱۰ هن ۾ اشارو آهي ته اهو ڏينهن فضلِ الاهي سان مؤمنن تي آسان ٿيندو. ف۱۱ ان جي ماءُ جي پيٽ ۾ مال ۽ اولاد کان سواءِ. شانِ نزول:- هيءَ آيت وليد بن مغيره مخزومي جي حق ۾ نازل ٿي، اهو پنهنجي قوم ۾ وحيد جي لقب سان مشهور هو. ف۱۲ پوکون، گهڻا چوپايا ۽ واپار. مجاهد کان منقول آهي ته اهو هڪ لک دينار نقد جي حيثيت رکندو هو ۽ طائف ۾ ان جا ايڏا وڏا باغ هوا جيڪو سال جي ڪنهن به وقت ميون کان خالي نه هوندا هوا. ف۱۳ جن جو تعداد ڏهه هو ۽ جڏهن ته مالدار هئا، انهن کي روزگار حاصل ڪرڻ جي لاءِ سفر جي حاجت نه هئي، ان ڪري سڀ پيءُ جي اڳيان رهندا هئا، انهن مان ٽي اسلام سان مشرف ٿيا، خالد، هشام ۽ وليد بن وليد. ف۱۴ مرتبو به ڏنو ۽ رياست به عطا فرمائي، عيش به ڏنو ۽ ڊگهي عمر به. ف۱۵ ناشڪري جي باوجود. ف۱۶ هي نه ٿيندو، اهڙي طرح هن آيت جي نزول کان پوءِ وليد جي مال ۽ اولاد ۾ گهٽتائي شروع ٿي، ايستائين جو هلاڪ ٿي ويو. ف۱۷ شانِ نزول:- جڏهن حٰمٓ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ نازل ٿي ۽ محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن مسجد ۾ تلاوت فرمائي وليد ٻڌو ۽ ان قوم جي مجلس ۾ اچي ڪري چيو ته خدا جو قسم! مان مُحَمَّد (صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم) جن کان هاڻي هڪ ڪلام ٻڌو، نه اهو ماڻهو جو نه جن جو. خدا جو قسم ان ۾ عجيب مٺاج، تازگي، فائدو ۽ دلڪشي آهي، اهو ڪلام سڀني تي غالب رهندو. قريشن کي ان جي انهن ڳالهين کان گهڻو غم ٿيو ۽ انهن ۾ مشهور ٿي ويو ته وليد آبائي دين کان ڦري ويو ابوجهل، وليد کي هموار ڪرڻ جو ذمو کنيو ۽ ان وٽ اچي ڪري تمام غمزده صورت بڻائي ڪري ويهي رهيو. وليد چيو ڪهڙو غم آهي؟ ابوجهل چيو غم ڪيئن نه ٿئي، تون پوڙهو ٿي ويو آهين، قريش تنهنجي خرچ جي لاءِ روپيه گڏ ڪندا، انهن کي خيال آهي ته تون مُحَمَّد (صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم) جن جي ڪلام جي تعريف هن ڪري ڪئي آهي ته تو کي سندن دسترخوان جو بچيل ڪاڌو ملي، ان تي ان کي گهڻي ڪاوڙ آئي ۽ چوڻ لڳو ته قريشن کي منهنجي مال ۽ دولت جو حال معلوم نه آهي ۽ ڇا مُحَمَّد (صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم) جن ۽ سندن صحابه ڪڏهن ڍؤ ماني کائي ٿا جو آهي انهن جي دسترخوان تي ڇا بچندو؟ پوءِ ابوجهل سان گڏ اٿيو ۽ قوم ۾ اچي ڪري چوڻ لڳو، توهان جو خيال آهي ته (محبوب) مُحَمَّد (صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم) جن مجنون آهن، ڇا! توهان انهن ۾ ڪڏهن ديوانگي جي ڪا ڳالهه ڏٺي؟ سڀني چيو نه، چوڻ لڳو توهان کين ڪاهن سمجهو ٿا، ڇا! توهان انهن کي ڪڏهن ڪهانت ڪندي ڏٺو؟ سڀني چيو نه. چيائين توهان انهن کي شاعر گمان ڪريو ٿا، ڇا! توهان ڪڏهن انهن کي شعر چوندي ڏٺو؟ سڀني چيو نه، چوڻ لڳو توهان کين ڪوڙو چئو ٿا، ڇا! توهان جي تجربي ۾ ڪڏهن انهن ڪوڙ ڳالهايو؟ سڀني چيو ته نه ۽ قريشن ۾ سندن صدق ۽ ديانت ايتري مشهور هئي جو قريش پاڻ سڳورن کي امين چوندا هئا. اهو ٻڌي ڪري قريشن چيو ته پوءِ ڳالهه ڇا آهي؟ وليد سوچي ڪري چيو ته ڳالهه هيءَ آهي ته اُهي جادوگر آهن، توهان ڏٺو هوندو ته انهن جي بدولت هڪ رشتيدار ٻئي رشتيدار کان، پيءُ پٽ کان جُدا ٿي وڃن ٿا. بس اهو ئي جادوگر جو ڪم آهي ۽ جيڪو قرآن اهي پڙهن ٿا اهو دل ۾ اثر ڪري ٿو وڃي، ان جو سبب هي آهي ته اهو جادو آهي. هن آيت ڪريمه ۾ ان جو ذڪر فرمايو ويو. ف۱۸ يعني نه ڪنهن عذاب جي حقدار کي ڇڏي، نه ڪنهن جي جسم تي گوشت کل لڳل رهڻ ڏئي، بلڪ عذاب جي حقدار کي گرفتار ڪري ساڙي ۽ جڏهن سڙي وڃن ته پوءِ وري ايئن ئي ڪيا رهن. ف۱۹ ساڙي ڪري ف۲۰ ملائڪ. هڪ مالڪ ۽ ارڙهن سندس ساٿي. ف۲۱ ته حڪمتِ الاهيءَ تي اعتماد نه ڪري ان تعداد ۾ ڪلام ڪن ۽ چون ته اڻويهه ڇو ٿيا. ف۲۲ يعني يهودين کي اهو تعداد پنهنجن ڪتابن جي موافق ڏسي ڪري محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن جي صدق جو يقين حاصل ٿئي. ف۲۳ يعني اهلِ ڪتاب مان جيڪو ايمان آڻي ان جو اعتقاد محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن سان اڃا زياده ٿئي ۽ جاڻي ته حضور محبوب پاڪ جن جيڪو فرمائن ٿا سو وحي الاهي آهي، ان ڪري اڳين ڪتابن جي مطابق ٿئي.

أُوْتُوا الْكِتٰبَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ۙ وَلِيَقُوْلَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ
۽ مسلمانن کي ڪو شڪ نه رهي ۽ جيئن دل جا بيمار ف٢٤

وَّالْكٰفِرُوْنَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۭ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ
۽ ڪافر چون ته هن مثال مان الله جو ڇا مطلب آهي. الله ائين گمراهه ڪندو آهي

مَنْ يَّشَاۗءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَمَا يَعْلَمُ جُنُوْدَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ ۭ
جنهن کي وڻيس ۽ هدايت فرمائي ٿو جنهن کي گهري ۽ تنهنجي رب جي لشڪرن کي ان کان سواءِ ڪو به نه ٿو ڄاڻي

وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ۝ؑ كَلَّا وَالْقَمَرِ ۝ۙ وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ۝ۙ وَ ع ١ ٣١ ١٥
۽ اهو ف٢٥ ته نه آهي مگر انسان جي واسطي نصيحت. هائو چنڊ جو قسم. ۽ رات جو جڏهن پٺي ڦيري.

الصُّبْحِ اِذَآ اَسْفَرَ ۝ۙ اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ۝ۙ نَذِيْرًا لِّلْبَشَرِ ۝ۙ لِمَنْ شَاۗءَ
۽ صبح جو جڏهن روشنائي پکيڙي ف٢٦ بيشڪ دوزخ نهايت وڏين شين ماهڪ آهي. ماڻهن جي واسطي ڊيڄاريندڙ.

مِنْكُمْ اَنْ يَّتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ۝ۭ كُلُّ نَفْسٍۢ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ۝ۙ
ان جي واسطي جيڪو توهان مان چاهي ته اڳتي اچي ف٢٧ يا پٺتي رهي ف٢٨ هر ساهه پنهنجي ڪمائي ۾ گروي آهي

اِلَّآ اَصْحٰبَ الْيَمِيْنِ ۝ۛ فِيْ جَنّٰتٍ ۛ يَتَسَاۗءَلُوْنَ ۝ۙ عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ۝ۙ مع ١٦
مگر ساڄي طرف وارا ف٢٩ باغن ۾ پڇن ٿا. مجرمن کان

مَا سَلَكَكُمْ فِيْ سَقَرَ ۝ قَالُوْا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ ۝ۙ وَلَمْ نَكُ
توهان کي دوزخ ۾ ڪهڙي ڳالهه وڌو. انهن چيو اسان ف٣٠ نماز نه پڙهندا هئاسي. ۽ مسڪين کي

نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ ۝ۙ وَكُنَّا نَخُوْضُ مَعَ الْخَاۗىِٕضِيْنَ ۝ۙ وَكُنَّا نُكَذِّبُ
کاڌو نه کارائيندا هئاسي ف٣١ ۽ بيهودي سوچ رکندڙن سان گڏ اجايا فڪر ڪندا هئاسي. ۽ اسان انصاف واري

بِيَوْمِ الدِّيْنِ ۝ۙ حَتّٰٓى اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ ۝ۭ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ
ڏينهن کي ف٣٢ ڪوڙو چوندا هئاسي. ايستائين جو اسان تي موت اچي ويو. پوءِ انهن کي سفارش ڪندڙن جي سفارش فائدو

الشّٰفِعِيْنَ ۝ۭ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِيْنَ ۝ۙ كَاَنَّهُمْ
نه ڏيندي ف٣٣ پوءِ انهن کي ڇا ٿيو جو نصيحت کان منهن ڦيرين ٿا ف٣٤ ڄڻ ته اهي

حُمُرٌ مُّسْتَنْفِرَةٌ ۝ۙ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ۝ۭ بَلْ يُرِيْدُ كُلُّ امْرِئٍ
ٿهندڙ گڏهه هجن. جو شينهن کان ڀڄا هجن ف٣٥ بلڪ انهن مان هر شخص گهري ٿو ته

ف٢٤ جن جي دلين ۾ نفاق آهي. ف٢٥ يعني ۽ ان جي صفت يا قرآن پاڪ جون جهنم آيتون. ف٢٦ خوب روشن ٿي وڃي. ف٢٧ خير يا جنت جي طرف ايمان آڻي ڪري. ف٢٨ ڪفر اختيار ڪري ۽ برائي ۽ عذاب ۾ گرفتار ٿئي. ف٢٩ يعني مؤمن اهي گروي نه آهن، اهي ڇوٽڪاري وارا آهن ۽ انهن نيڪين ڪري پنهنجو پاڻ کي آزاد ڪري ڇڏيو آهي، اهي پنهنجي رب جي رحمت کان نفعي وارا آهن. ف٣٠ دنيا ۾. ف٣١ يعني مسڪينن تي صدقو نه ڪندا هئاسين. ف٣٢ جنهن ۾ عملن جو حساب ٿيندو ۽ جزا ڏني ويندي، ان مان مراد قيامت جو ڏينهن آهي. ف٣٣ يعني نبي، ملائڪ، شهيد ۽ صالح جن کي الله تعالىٰ شافع ڪيو آهي، اهي ايمان وارن جي شفاعت ڪندا، ڪافرن جي شفاعت نه ڪندا. پوءِ جيڪي ايمان نه ٿا رکن. انهن کي شفاعت به حاصل نه ٿيندي. ف٣٤ يعني قرآن پاڪ جي نصيحتن کان منهن موڙن ٿا. ف٣٥ يعني مشرڪ ناداني ۽ بيوقوفي ۾ گڏهه وانگر آهن، جهڙي طرح شينهن کي ڏسي ڪري ڀڄندا آهي، اهڙي طرح هي محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وسلم جن جي قرآن جي تلاوت ٻڌي ڪري ڀڄن ٿا.

مِنۡهُمۡ اَنۡ يُّؤۡتٰى صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ؕ بَلۡ لَّا يَخَافُوۡنَ الۡاٰخِرَةَ ﴿٥٣﴾

کليل صحيفا سندس هٿن ۾ ڏنا وڃن ٣٦ هرگز نه بلڪ انهن کي ته آخرت جو خوف ئي ڪو نه آهي ٣٧.

كَلَّاۤ اِنَّهٗ تَذۡكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنۡ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذۡكُرُوۡنَ اِلَّاۤ اَنۡ

يقينًا بلا شبه اهو ٣٨ نصيحت ئي آهي پوءِ جيڪو گهري ته ان مان نصيحت وٺي ۽ اهي ڇا نصيحت وٺندا مگر جڏهن

يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ هُوَ اَهۡلُ التَّقۡوٰى وَاَهۡلُ الۡمَغۡفِرَةِ ﴿٥٦﴾

الله گهري، اهو ئي آهي جنهن کان ڊڄڻ جي ۽ بخشش فرمائڻ به سندس ئي شان آهي.

ع ٢٥ / ١٦

سُوۡرَةُ الۡقِيٰمَةِ ٧٥ — مَكِّيَّةٌ ٣١ — بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ — اٰيَاتُهَا ٤٠ — رُكُوۡعَاتُهَا ٢

سورة قيامة مڪي آهي ان ۾ الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان شروع ١ چاليهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

لَاۤ اُقۡسِمُ بِيَوۡمِ الۡقِيٰمَةِ ۙ﴿١﴾ وَلَاۤ اُقۡسِمُ بِالنَّفۡسِ اللَّوَّامَةِ ؕ﴿٢﴾ اَيَحۡسَبُ

قيامت جي ڏينهن جو قسم ياد فرمايان ٿو ۽ ان ساهه جو قسم جيڪو پاڻ تي گهڻي ملامت ڪري ٢ ڇا انسان

الۡاِنۡسَانُ اَلَّنۡ نَّجۡمَعَ عِظَامَهٗ ؕ﴿٣﴾ بَلٰى قٰدِرِيۡنَ عَلٰۤى اَنۡ نُّسَوِّىَ

٣ هي سمجهي ٿو ته اسان سندس هڏا هرگز گڏ نه فرمائينداسي. ڇو نه اسان قادر آهيون جو سندس پورڊا (آڱرين جا) ٺيڪ ٺاهيون

بَنَانَهٗ ﴿٤﴾ بَلۡ يُرِيۡدُ الۡاِنۡسَانُ لِيَفۡجُرَ اَمَامَهٗ ۚ﴿٥﴾ يَسۡـَٔلُ اَيَّانَ يَوۡمُ

٤ بلڪ انسان چاهي ٿو ته سندس نگاهه جي اڳ ۾ برائي ڪري ٥ پڇي ٿو قيامت جو ڏينهن ڪڏهن

الۡقِيٰمَةِ ؕ﴿٦﴾ فَاِذَا بَرِقَ الۡبَصَرُ ۙ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الۡقَمَرُ ۙ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمۡسُ

ٿيندو. پوءِ جنهن ڏينهن اک ڪيري ئي ويندي ۽ چنڊ ڪارانجي ويندو ٧ ۽ سج ۽ چنڊ ملائي

وَالۡقَمَرُ ۙ﴿٩﴾ يَقُوۡلُ الۡاِنۡسَانُ يَوۡمَئِذٍ اَيۡنَ الۡمَفَرُّ ۚ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ؕ﴿١١﴾

ڇڏيا ٨ ان ڏينهن انسان چوندو ڪاڏي ڀڄي وڃان ٩ هرگز نه ڪا به پناهه ڪانهي.

اِلٰى رَبِّكَ يَوۡمَئِذِ اۨلۡمُسۡتَقَرُّ ؕ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا الۡاِنۡسَانُ يَوۡمَئِذٍۢ بِمَا قَدَّمَ

ان ڏينهن تنهنجي رب جي ئي طرف وڃي بيهڻ آهي ١٠ ان ڏينهن انسان کي سندس اڳيون پويون سمورو

وَاَخَّرَ ؕ﴿١٣﴾ بَلِ الۡاِنۡسَانُ عَلٰى نَفۡسِهٖ بَصِيۡرَةٌ ۙ﴿١٤﴾ وَّلَوۡ اَلۡقٰى

ٻڌايو ويندو ١١ بلڪ انسان پاڻ ئي پنهنجي حال تي پوري نظر ڪي ٿو ۽ جيڪڏهن ونس موجود سمورا عذر بهانا

مَعَاذِيۡرَهٗ ؕ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكۡ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعۡجَلَ بِهٖ ؕ﴿١٦﴾ اِنَّ عَلَيۡنَا جَمۡعَهٗ

پيش ڪري ته به نه ٻڌايا. تون يادڪرڻ جي جلدي ۾ قرآن سان گڏ پنهنجي زبان نه چور ١٢ بيشڪ ان کي محفوظ ڪرڻ ١٣ ۽ پڙهڻ

٣٦ قريش جي ڪافرن محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن کي چيو هو ته اسان هرگز توهان جي تابعداري نه ڪندا سون، جيستائين اسان مان هر هڪ وٽ الله تعالىٰ جي طرف کان هڪ هڪ ڪتاب نه اچي، جنهن ۾ لکيل هجي ته هي الله تعالىٰ جو ڪتاب آهي فلاڻي پٽ فلاڻي جي نالي. اسان ان ۾ توهان کي محبوب رسول صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن جي تابعداري جو حڪم ڏيون ٿا. ٣٧ جو ته جيڪڏهن انهن کي آخرت جو خوف هجي ها ته دليلن قائم ٿيڻ ۽ معجزن ظاهر ٿيڻ کان پوءِ ان قسم جون سرڪشيون ۽ حيلا بازيون نه ڪن ها.

٣٨ قرآن شريف ۔۔۔۔۔۔۔۔

١ سورة قيامت مڪي آهي، هن ۾ ٻه رڪوع، چاليهه آيتون، هڪ سؤ نوانوي ڪلما ۽ ڇهه سؤ ٻيانوي حرف آهن. ٢ متقي ۽ ڪثير الطاعت هجڻ جي باوجود، جو توهان مرڻ کان پوءِ ضرور اٿاريا ويندؤ. ٣ هتي ماڻهو مان مراد ڪافر آخرت جا انڪاري آهن. شان نزول: هي آيت عدي بن ربيعه جي حق ۾ نازل ٿي، جنهن محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن کي چيو هو ته جيڪڏهن مان قيامت جو ڏينهن ڏسي به وٺان، تڏهن به مان نه مڃيان ۽ توهان تي ايمان نه آڻيان ڇا الله تعالىٰ ٽٽل پکڙيل هڏا گڏ ڪندو؟ ان تي هيءَ آيت نازل ٿي، جنهن جي معنىٰ هيءَ آهي ته ڇا ان ڪافر جو هي گمان آهي ته هڏا پکڙجڻ ۽ مٽي ۾ وڃڻ ۽ ذرا ذرا ٿي ڪري مٽيءَ ۾ ملڻ ۽ هوائن سان گڏ اُڏري ڪري پري پري جاين ۾ منتشر ٿي وڃڻ سان اهڙا ٿي وڃن ٿا، جو انهن جو گڏ ڪرڻ ڪافر اسان جي قدرت کان ٻاهر سمجهي ٿو. هي فاسد خيال ان جي دل ۾ ڇو آيو ۽ ان ڇو نه ڄاتو ته جيڪو پهرين پيري پيدا ڪرڻ تي قادر آهي، اهو مرڻ کان پوءِ ٻيهر پيدا ڪرڻ تي ضرور قادر آهي. ٤ يعني ان جون آڱريون جهڙيون هيون، فرق کان سواءِ اهڙيون ئي ڪري ڇڏيون ۽ انهن جا هڏا انهن جي جاين تي پهچائي ڇڏيون. جڏهن ننڍا ننڍا هڏا اهڙي طرح ٺاهي سگهجن ٿا ته وڏن ۾ ڪهڙي ڏکيائي آهي. ٥ انسان جو آخرت جو انڪار شڪ يا دليل نه ملڻ جي ڪري نه آهي، بلڪ حال هي آهي جو اهو پڇڻ وقت به پنهنجي گناهه، تي قائم رهڻ گهري ٿو ۽ چرچو ڪرڻ جي طريقي سان پڇي ٿو ته قيامت جو ڏينهن ڪڏهن ٿيندو (جمل). حضرت ابن عباس رضي الله تعالىٰ عنهما هن آيت جي معنىٰ ۾ فرمايو ته ماڻهو بعث ۽ حساب کي ڪوڙ وجهي ٿو جيڪو ان جي اڳيان آهي. سعيد بن جبير چيو ته ماڻهو گناهه کي مقدم ڪري ٿو ۽ توبه کي مؤخر. هي ئي چوندو رهي ٿو ته هاڻي توبه ڪندس، هاڻي عمل ڪندس، ايستائين جو موت اچي وڃي ٿو ۽ اهو پنهنجين برائين ۾ مبتلا رهي ٿو. ٦ حيرت دامنگير ٿيندي. ٧ تاريڪ ٿي ويندو ۽ روشني زائل ٿي ويندي. ٨ اهو ملائي ڇڏڻ يا اڀرڻ ۾ هوندو ۽ ٻيئي اولهه کان اڀرندا يا بي نور هجڻ ۾. ٩ جوهن حال ۽ دهشت کان ڇوٽڪارو ملي. ١٠ سموري خلق ان جي حضور ۾ حاضر ٿيندي. حساب ڪيو ويندو ۽ جزا ڏني ويندي، جنهن کي چاهيندو پنهنجي رحمت سان جنت ۾ داخل ڪندو جنهن کي چاهيندو پنهنجي انصاف سان جهنم ۾ وجهندو. ١١ جيڪو ان ڪيو آهي. ١٢ شان نزول: محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن جبرئيل امين جي وحي پهچائي ڪري فارغ ٿيڻ کان اڳ ياد فرمائڻ جي ڪوشش فرمائيندا هئا ۽ جلد جلد پڙهندا هئا ۽ زبان اقدس کي حرڪت ڏيندا هئا. الله تعالىٰ محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واله وسلم جن جي مشقت پسند نه فرمائي ۽ قرآن ڪريم جو سيني پاڪ ۾ محفوظ ڪرڻ ۽ زبان مبارڪ تي جاري فرمائڻ پنهنجي ڪرم جي ذمي تي کنيو ۽ هيءَ آيت ڪريمه نازل فرمائي ڪري حضور جن کي مطمئن فرمائي ڇڏيو. ١٣ توهان جي سيني پاڪ ۾.

وَقُرْاٰنَهٗ ۚ ﴿١٧﴾ فَاِذَا قَرَاْنٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ۚ ﴿١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ۭ ﴿١٩﴾

ان جو پڙهڻ اسان جي ذمي آهي، پوءِ جڏهن اسان ان کي پڙهي پورو ڪريون وف١٥ ان وقت ان پڙهيل جي اتباع ڪريو وف١٦ پوءِ بيشڪ ان جون باريڪيون توتي ظاهر فرمائڻ اسان جي

كَلَّا بَلْ تُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ ۙ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُوْنَ الْاٰخِرَةَ ۭ ﴿٢١﴾ وُجُوْهٌ يَّوْمَىِٕذٍ

ذمي آهي. ڪا به ڳالهه ناهي، بلڪ اي ڪافرو توهان جلدي ملڻ واري کي دوست رکو ٿا وف١٧ ۽ آخرت کي ڇڏي ويٺا آهيو. ڪي منهن ان ڏينهن تروتازه

نَّاضِرَةٌ ۙ ﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۚ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوْهٌ يَّوْمَىِٕذٍۭ بَاسِرَةٌ ۙ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ

هوندا وف١٩ پنهنجي رب کي ڏسندي وف٢٠ ۽ ڪي منهن ان ڏينهن بگڙيل هوندا. وف٢١ سمجهندا هوندا ته انهن سان اهو برتاءُ

اَنْ يُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ۭ ﴿٢٥﴾ كَلَّآ اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ۙ ﴿٢٦﴾ وَقِيْلَ مَنْ ۜ

ٿيندو جيڪو چيله کي ڀڃي رکي وف٢٢ ها ها جڏهن ساهه نڙيءَ تائين پهچي ويندو وف٢٣ ۽ چوندا وف٢٤ ته آهي ڪو جهاڙ ڦوڪ ڪرڻ وارو

رَاقٍ ۙ ﴿٢٧﴾ وَّظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ۙ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ۙ ﴿٢٩﴾ اِلٰى

وف٢٥ ۽ اهو وف٢٦ سمجهي ونڃي ته هي جدائي جي گهڙي آهي وف٢٧ ۽ پني پني سان ملي ويندي وف٢٨ ان ڏينهن تنهنجي رب جي طرف ئي

رَبِّكَ يَوْمَىِٕذِ الْمَسَاقُ ۭ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ۙ ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ

ڪاهڻ آهي وف٢٩. ان وف٣٠ نه ته سچ مڃيو وف٣١ ۽ نه نماز پڙهيائين. هائو

كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ۙ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ۭ ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ۙ ﴿٣٤﴾

تڪذيب ڪيائين ۽ منهن ڦيريائين وف٣٢ پوءِ پنهنجي گهر ڏانهن آڪڙجي هليو وف٣٣ تنهنجي تباهي اچي پهتي اجهو اچي پهتي.

ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ۭ ﴿٣٥﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ۭ ﴿٣٦﴾

وري تنهنجي تباهي پهتي اجهو پهتي وف٣٤ ڇا ماڻهو هن گهمنڊ (يا سمجهه) ۾ آهي جو آزاد ڇڏيو ويندو وف٣٥

اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّنْ مَّنِيٍّ يُّمْنٰى ۙ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ

ڇا اهو هڪ ٽيپو نه هو ان منيءَ جو جيڪا ڪيرائي وڃي وف٣٦ پوءِ رت جو دڳ ٿيو پوءِ ان پيدا فرمايو وف٣٧

فَسَوّٰى ۙ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ۭ ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ

پوءِ ٺيڪ بنايائين وف٣٨ پوءِ ان مان وف٣٩ ٻه جوڙا بنايائين وف٤٠ مرد ۽ عورت. ڇا جنهن

ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

اهو ڪجهه ڪيو اهو مردو جياري نه سگهندو.

سُوْرَةُ الدَّهْرِ — ٧٦ مدنيّة ٩٨ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰياتها ٣١ — ركوعاتها ٢

سورة دهر مڪي آهي ان ۾ — الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) وف١ — ايڪٽيهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

وف١٤ توهان جو. وف١٥ يعني توهان وٽ وحي اچي چڪي. وف١٦ هن آيت جي نازل ٿيڻ کان پوءِ محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن وحي کي اطمينان سان ٻڌندا هئا ۽ جڏهن وحي پوري ٿي ويندي هئي ته ان پڙهندا هئا. وف١٧ يعني توهان کي دنيا جي گهرج آهي. وف١٨ يعني قيامت جي ڏينهن. وف١٩ الله تعالىٰ جي نعمت ۽ ڪرم تي خوش چهرن مان روشنيون نڪرنديون ۽ اهو مؤمن جو حال آهي. وف٢٠ انهن کي ديدارِ الاهي جي نعمت سان سرفراز فرمايو ويندو. مسئلو: هن آيت مان ثابت ٿيو ته آخرت ۾ مؤمنن کي ديدارِ الاهي ميسر ٿيندو ۽ اهو ئي اهل سنت جو عقيدو. قرآن، حديث ۽ اجماع جا گهڻا دليل ان تي قائم آهن ۽ اهو ديدار ڪيف ۽ جهت کان سواءِ ٿيندو. وف٢١ ڪارا تاريڪ، غمزده ۽ مايوس. اهو حال ڪافرن جو آهي. وف٢٢ يعني اهي عذاب جي سختي ۽ هولناڪ مصيبتن ۾ گرفتار ڪيا ويندا. ١

ع ٣٠ وف٢٣ موت جي وقت. وف٢٤ جيڪي ان جي ويجهو هوندا. وف٢٥ ته

١٧ جيئن ان کي شفا حاصل ٿئي. وف٢٦ يعني مرڻ وارو. وف٢٧ جو مٽي وارن ۽ دنيا سيني کان جدائي ٿئي ٿي. وف٢٨ يعني موت جي سختيءَ ۽ مصيبت سان پير پاڻ ۾ ملي ويندا يا هي معنىٰ آهي ته ٻيئي پير ڪفن ۾ ملايا ويندا يا هي معنىٰ آهي ته سختي تي سختي ٿيندي، هڪ دنيا جي جدائي جي سختي ان سان گڏ موت جي سختي يا هڪ موت جي سختي ۽ ان سان گڏ آخرت جون سختيون. وف٢٩ يعني ٻانهن جو موٽڻ انهيءَ جي طرف ئي آهي، انهن ۾ فيصلو فرمائيندو. وف٣٠ يعني انسان. مراد ان مان ابوجهل آهي. وف٣١ رسالت ۽ قرآن کي. وف٣٢ ايمان آڻڻ کان. وف٣٣ متڪبرانه شان سان. هاڻ ان کي خطاب فرمايو وڃي ٿو. وف٣٤ جڏهن هيءَ آيت نازل ٿي ته محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن بطحا ۾ ابوجهل جا ڪپڙا پڪڙي ڪري ان کي فرمايو اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ثُمَّ

٢
ع ١٠ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى يعني تنهنجي خرابي اچي لڳي هاڻ اچي لڳي. وري تنهنجي

١٨ خرابي اچي لڳي، هاڻ اچي لڳي. ابوجهل چيو اي محمد (صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم) ڇا توهان مون کي ڌمڪي ٿا ڏيو، توهان ۽ توهان جو رب منهنجو ڪجهه به بگاڙي نه ٿا سگهو. مڪي شريف جي جبلن جي وچ ۾ مان سڀني کان زياده مضبوط، طاقتور، شوڪت ۽ قوت وارو آهيان. مگر قرآني خبر ضرور پوري ٿيڻي هئي ۽ محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن جو فرمان مبارڪ ضرور پورو ٿيڻ وارو هو. اهڙي طرح ايئن ئي ٿيو ۽ بدر جي جنگ ۾ ابوجهل ذلت ۽ خواري سان بري طرح ماريو ويو. محبوب نبي ڪريم صلى الله تعالىٰ عليه وآله وسلم جن فرمايو هر امت ۾ هڪ فرعون ٿيندو آهي، منهنجي امت جو فرعون ابوجهل آهي. هن آيت ۾ سندس خرابي جو ذڪر چار ڀيرا فرمايو ويو. پهرين خرابي بي ايماني جي حالت ۾ ذلت جو موت، ٻي خرابي قبر جون سختيون ۽ اتان جون تڪليفون. ٽين خرابي مرڻ کان پوءِ اٿڻ جي وقت مصيبتن ۾ گرفتار ٿيڻ. چوٿين خرابي جهنم جو عذاب. وف٣٥ جو نه ان تي امر ۽ نهي وغيره جا احڪام هجن، نه اهو مرڻ کان پوءِ اٿاريو وڃي، نه ان کان اعمال جو حساب ورتو وڃي، نه ان کي آخرت ۾ جزا ڏني وڃي، ايئن نه آهي. وف٣٦ رحم ۾، پوءِ جيڪو اهڙي گندي پاڻيءَ مان پيدا ڪيو ويو ان جو تڪبر ڪرڻ، هٺ ڪرڻ ۽ پيدا ڪرڻ واري جي نافرماني ڪرڻ نهايت بيڪار آهي. وف٣٧ انسان بنايو. وف٣٨ ان جي عضون کي ڪامل ڪيائين، ان ۾ روح وڌائين. وف٣٩ يعني مني مان يا انسان مان. وف٤٠ ٻه صفتون پيدا ڪيائين ∴ ∴ ∴

وف١ سورة دهر جو ٻيو نالو سورة انسان به آهي. مجاهد، قتاده ۽ جمهور روايت هيءَ سورة مدني آهي، ڪن ان کي مڪي چيو آهي. هن ۾ ٻه رڪوع، ايڪٽيهه آيتون ۽ ٻه سؤ چاليهه ڪلما ۽ هڪ هزار چوونجاهه حرف آهن.

هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا ①

بيشڪ انسان تي ﴿٢ هڪ وقت اهو گذريو جو ان جو ڪاٿي نالو بہ نہ هو ﴿٣

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا

بيشڪ اسان انسان کي پيدا ڪيو مليل مني ﴿٤ مان ان کان امتحان وٺڻ جي واسطي ﴿٥ پوءِ اسان ان کي ٻڌندڙ ڏسندڙ

بَصِيرًا ② إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ③ إِنَّا أَعْتَدْنَا

ڪري ڇڏيو ﴿٦. بيشڪ اسان ان کي رستو ٻڌايو ﴿٧ يا حق مڃي ﴿٨ يا ناشڪري ڪري ﴿٩ بيشڪ اسان ڪافرن جي واسطي

لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَ وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ④ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن

تيار ڪيا آهن زنجيرون ﴿١٠ ۽ ڳٽ ﴿١١ ۽ ٻرندڙ باهه ﴿١٢ بيشڪ نيڪ پيئندا ان پيالي مان

كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ⑤ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا

جنهن جي آميزش ڪافور آهي، اهو ڪافور ڇا آهي، هڪ چشمو آهي ﴿١٣ جنهن مان الله جا نهايت خاص ٻانها پيئندا پنهنجي محلن ۾

تَفْجِيرًا ⑥ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ⑦

ان کي جتي وڻين وهائي ويندا. ﴿١٤ پنهنجا نذر (باس) پورا ڪن ٿا ﴿١٥ ۽ ان ڏينهن کان ڊڄن ٿا جنهن جي برائي ﴿١٦ پکڙيل آهي

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ⑧ إِنَّمَا

﴿١٧ ۽ کاڌو کارائن ٿا ان جي محبت تي ﴿١٨ مسڪين ۽ يتيم ۽ قيدي کي. انهن کي چون ٿا

نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ⑨ إِنَّا نَخَافُ

تہ اسان توهان کي فقط الله جي رضا جي واسطي کاڌو کارايون ٿا توهان کان ڪو بدلو يا شڪرگذاري نٿا گهرون. بيشڪ اسان کي

مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ⑩ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ

پنهنجي رب کان ان ڏينهن جو خوف آهي جيڪو گهڻو ڪنو نهايت سخت آهي ﴿١٩ پوءِ انهن کي الله ان ڏينهن جي شر کان بچائي ورتو

وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ⑪ وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ⑫

۽ انهن کي تازگي ۽ خوشي ڏناين. ۽ انهن جي صبر تي انهن کي جنت ۽ ريشمي ڪپڙا انعام ۾ ڏنائين.

مُّتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ⑬

جنت ۾ تختن تي ٽيڪ لڳائيندڙ هوندا، نہ ان ۾ اُس ڏسندا نہ سخت ٿڌ ﴿٢٠

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ⑭ وَيُطَافُ

۽ ان جي ﴿٢١ ڇانوَ انهن تي جهڪيل هوندي ۽ ان جا ڇڳا جهڪائي هيٺ ڪيا ويندا ﴿٢٢ ۽ انهن تي ڦرندا

﴿٢ يعني حضرت آدم عليه السلام ۾ روح ڦوڪڻ کان اڳ چاليهن سالن جو. ﴿٣ ڇو تہ اهو هڪ مٽي جو خمير هو، نہ ڪٿي ان جو ذڪر هو، نہ ان کي ڪو ڄاڻندو هو، نہ ڪنهن کي ان جي پيدائش جون حڪمتون معلوم هيون. هن آيت جي تفسير ۾ هي بہ چيو ويو آهي تہ انسان مان جنس مراد آهي ۽ وقت مان ان جي حمل ۾ رهڻ جو زمانو. ﴿٤ مرد ۽ عورت جي. ﴿٥ مڪلف ڪري پنهنجي امر ۽ نهي سان. ﴿٦ تہ جيئن دليلن جو مشاهدو ۽ آيتن کي ٻڌي سگهي. ﴿٧ دليل قائم ڪري رسول موڪلي ڪري، ڪتاب نازل فرمائي ڪري تہ جيئن. ﴿٨ يعني مؤمن نيڪ بخت. ﴿٩ ڪافر بد بخت. ﴿١٠ جن سان ٻڌي ڪري دوزخ جي طرف گهليا ويندا. ﴿١١ جيڪي ڪنڌن ۾ وڌا ويندا. ﴿١٢ جنهن ۾ ساڙيا ويندا. ﴿١٣ جنت ۾. ﴿١٤ نيڪن جي ثواب بيان فرمائڻ کان پوءِ انهن جي اعمال جو ذڪر فرمايو ويو تہ، جيڪي ان ثواب جو سبب ٿيا. ﴿١٥ باس هي آهي تہ جيڪا شيءِ ماڻهوءَ تي واجب نہ آهي، اها ڪنهن شرط سان پنهنجي مٿان واجب ڪري، مثلاً هي چوي تہ جيڪڏهن منهنجو بيمار چڱو ڀلو ٿئي يا منهنجو مسافر خير خوبيءَ سان واپس اچي تہ مان خدا جي واٽ ۾ هيترو صدقو ڏيندس يا هيتريون رڪعتون نماز پڙهندس. نذر جو پورو ڪرڻ واجب ٿئي ٿو. معنيٰ هي آهي تہ اهي ماڻهو طاعت، عبادت ۽ شريعت جي واجبات جا عامل آهن، ايستائين جو جيڪي طاعتون غير واجب پنهنجي مٿان نذر رسان واجب ڪري ڇڏين ٿا تہ انهن کي بہ پورو ادا ڪن ٿا. ﴿١٦ يعني شدت ۽ سختي. ﴿١٧ قتاده چيو تہ ان ڏينهن جي سختي ايتري قدر پکڙيل آهي جو آسمان ڦاٽي پوندا، ستارا ڪري پوندا، چنڊ ۽ سج بي نور ٿي ويندا، جبل ذرا پرزا ٿي ويندا، ڪا عمارت باقي نہ رهندي. هن کان پوءِ هي ٻڌايو وڃي ٿو تہ انهن جا اعمال ڏيکاءَ ۽ رياءَ کان خالي آهن. ﴿١٨ يعني اهڙي حالت ۾ جڏهن خود انهن کي کائڻ جي حاجت ۽ خواهش ٿئي ۽ ڪن مفسرن هن جي معنيٰ هي ورتي آهي تہ الله تعاليٰ جي محبت ۾ کارائن ٿا. شان نزول: هي آيت حضرت علي المرتضيٰ رضي الله تعاليٰ عنه، حضرت فاطمة الزهرا رضي الله تعاليٰ عنها ۽ سندن ٻانهي فضہ جي حق ۾ نازل ٿي. حسنين ڪريمين رضي الله تعاليٰ عنهما بيمار ٿيا. انهن سڀني انهن جي صحت تي ٽن روزن رکڻ جو نذر ڪيو الله تعاليٰ کين صحت ڏني، نذر جي پوري ڪرڻ جو وقت آيو سڀني

روزا رکيا، حضرت علي المرتضيٰ رضي الله تعاليٰ عنه هڪ يهودي کان ٽي ٽويا جَوَ آندا، حضرت خاتون جنت رضي الله تعاليٰ عنها هڪ هڪ ٽويو ٽنهي ڏينهن تي پچايو، پر جڏهن افطار جو وقت آيو ۽ ماني اڳيان رکيون تہ هڪ ڏينهن مسڪين، ٻئي ڏينهن يتيم ۽ ٽئين ڏينهن قيدي آيو ۽ ٽنهي ڏينهن تي اهي سڀ ماني انهن ماڻهن کي ڏنيون ويون ۽ فقط پاڻيءَ سان افطار ڪري اڳيون روزو رکيو ويو. ﴿١٩ تنهن ڪري اسان پنهنجي عمل جي جزا يا شڪرگذاري توهان کان نٿا گهرون، هي عمل هن ڪري آهي تہ اسان ان ڏينهن خوف کان امن ۾ رهون. ﴿٢٠ يعني گرمي ۽ سردي جي ڪا تڪليف اتي نہ هوندي. ﴿٢١ يعني بهشتي وڻن جا. ﴿٢٢ جو بيٺي، ويٺي، ليٽي هر حال ۾ گوشا آساني سان وٺي سگهن.

عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِّنْ فِضَّةٍ وَّ اَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيْرَا۟ ﴿١٥﴾ قَوَارِيْرَا۟
چانديءَ جا ٿانوَ ۽ لوٽا جيڪي شيشي وانگر لڳندا. ڪهڙا (خوبصورت) شيشا چانديءَ جا
مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوْهَا تَقْدِيْرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيْهَا كَاْسًا كَانَ مِزَاجُهَا
ف٢٣ پيار يندڙن انهن کي پوري اندازي تي رکيو هوندو ف٢٤ ۽ ان ۾ اهي جام پيار يا ويندا ف٢٥ جنهن ۾ سنڍ مليل هوندي ف٢٦
زَنْجَبِيْلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيْهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيْلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ
اها سنڍ ڇا آهي، جنت ۾ هڪ چشمو آهي جنهن کي سلسبيل چوندا آهن ف٢٧ ۽ انهن جي آس پاس خدمت ۾ ڦرندا هميشه
مُّخَلَّدُوْنَ ۚ اِذَا رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُوْرًا ﴿١٩﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ
رهڻ وارا ڇوڪرا ف٢٨ جڏهن تون انهن کي ڏسين ته انهن کي سمجهندين موتي آهن پکڙيل ف٢٩ ۽ جڏهن تون اوڏانهن نهارين
رَاَيْتَ نَعِيْمًا وَّمُلْكًا كَبِيْرًا ﴿٢٠﴾ عٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَّ
ته هڪ سُڪون ف٣٠ ۽ وڏي بادشاهي ڏسڻ ۾ ايندي ف٣١ انهن جي جسم تي آهن ڪريپ جا ساوا ڪپڙا ف٣٢ ۽ قناويز جا ف٣٣
اِسْتَبْرَقٌ ۫ وَّحُلُّوْٓا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ ۚ وَسَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا
۽ انهن کي چانديءَ جا ڪنگڻ پهرايا ويا ف٣٤ ۽ انهن کي پاڪيزه شراب سندن رب پياريو
طَهُوْرًا ﴿٢١﴾ اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَّكَانَ سَعْيُكُمْ مَّشْكُوْرًا ﴿٢٢﴾
ف٣٥ انهن کي فرمايو ويندو ته هيءُ آهي توهان جو انعام ف٣٦ ۽ توهان جي محنت مراد واري ٿي ف٣٧.
اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيْلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ
بيشڪ اسان تو تي ف٣٨ قرآن آهستي آهستي لاٿو ف٣٩ پوءِ تون پنهنجي رب جي حڪم تي صبر سان رهه ف٤٠
وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُوْرًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿٢٥﴾
انهن مان ڪنهن به گنهگار يا ناشڪري جي ڳالهه نه ٻڌ ف٤١ ۽ صبح شام پنهنجي رب جو نالو ياد ڪر ف٤٢.
وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهٗ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيْلًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّوْنَ
۽ رات جي ڪجهه حصي ۾ ڪيس سجدو ڪر ف٤٣ ۽ رات جو گهڻي دير تائين سندس پاڪائي بيان ڪر ف٤٤ بيشڪ اهي ماڻهو ف٤٥ جلد ملڻ
الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُوْنَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيْلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنٰهُمْ وَ
واري شيءِ کي پسند ڪندا آهن ف٤٦ ۽ پنهنجي پٺيان هڪ وزني ڏينهن کي ڇڏي ويٺا آهن ف٤٧ اسان انهن کي پيدا ڪيو ۽ انهن
شَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ ۚ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيْلًا ﴿٢٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ
جا جوڙ مضبوط ڪيا ۽ اسان جڏهن گهرون ف٤٨ انهن جهڙا ٻيا مٽائي آڻيون ف٤٩ بيشڪ هي

قرء حفص بغير الالف في الوصل فيهما ووقف على الاول بالالف وعلى الثاني بغير الالف ١٢

ع ٢٢ ١٩ ١

ف٢٣ جنتي ٿانوَ چانديءَ جا هوندا ۽ چانديءَ جي رنگ ۽ ان جي حسن سان گڏ شيشي وانگر صاف شفاف هوندا، جو انهن ۾ جيڪا شيءِ پيتي ويندي، اها ٻاهران نظر ايندي. ف٢٤ يعني پيئڻ وارن جي نيڪ اندازي سان نه ان کان گهٽ، نه زياده. اهو سليقو جنتي خادمن سان خاص آهي، دنيا جي ساقين کي حاصل نه آهي. ف٢٥ شراب طهور جا. ف٢٦ ان جي ملاوٽ سان شراب جي لذت اڃا زياده ٿي ويندي. ف٢٧ مقرب ته خالص انهيءَ کي پيئندا ۽ باقي جنت وارن جي شرابن ۾ ان جي ملاوٽ هوندي. هي چشمو عرش جي هيٺان جنتِ عدن کان ٿيندو سڀني جنتن ۾ وهي ٿو. ف٢٨ جيڪي نه ڪڏهن مرندا، نه پوڙها ٿيندا، نه انهن ۾ ڪا تبديلي ايندي، نه خدمت کان ڪيٻائيندا. انهن جي حسن جي هيءَ حالت هوندي. ف٢٩ يعني جهڙيءَ طرح صاف فرش تي موتي رونق دار پکڙيل هجن، ان حسن ۽ صفائيءَ سان جنتي غلمان خدمت ۾ مشغول هوندا. ف٣٠ جنهن جي وصف بيان ۾ نه ٿي اچي سگهي ف٣١ جنهن جي حد ۽ انتها نه آهي، نه ان کي زوال، نه جنتيءَ کي اتان انتقال، وسعت جو هي نمونو، جو گهٽ مرتبي وارو جنتي جڏهن پنهنجي ملڪ ۾ نظر ڪندو ته هزار سالن جي واٽ تائين ايئن ئي ڏسندو، جيئن پنهنجي قريب جي جڳهه ڏسندو هجي. شوڪت ۽ دٻدٻو هي هوندو جو ملائڪ اجازت کان سواءِ نه ايندا. ف٣٢ يعني باريڪ ريشم جا. ف٣٣ يعني ٿلهي ريشم جا. ف٣٤ حضرت ابن مسيب رضي الله تعالیٰ عنه فرمايو ته هر هڪ جنتي جي ٻانهن ۾ ٽي ڪنگڻ هوندا، هڪ چانديءَ جو، ٻيو سون جو ۽ ٽيون موتيءَ جو. ف٣٥ جيڪو نهايت پاڪ صاف، نه ان کي ڪنهن جو هٿ لڳو، نه ڪنهن ان کي ڇهيو، نه اهو پيئڻ کان پوءِ دنيا جي شراب وانگر جسم جي اندر سڙي ڪري پيشاب بڻجي، بلڪ ان جي صفائيءَ جي هيءَ حالت آهي ته جسم جي اندر لهي ڪري پاڪ خوشبوءِ بڻجي ڪري جسم مان نڪري ٿي. جنتين کي کاڌي کان پوءِ شراب پيش ڪيو ويندو، ان جي پيئڻ سان انهن جا پيٽ صاف ٿي ويندا ۽ جيڪو انهن کاڌو آهي، سو پاڪ خوشبوءِ بڻجي ڪري انهن جي جسمن مان نڪرندي ۽ انهن جون خواهشون ۽ رغبتون وري تازيون ٿي وينديون. ف٣٦ يعني توهان جي اطاعت ۽ فرمانبرداريءَ جو. ف٣٧ جو توهان کان توهان جو رب راضي ٿيو ۽ ان توهان کي وڏو ثواب عطا فرمايو. ف٣٨ اي محبوب سيد عالم صلی الله تعالیٰ عليه وآله وسلم! ف٣٩ آيت آيت ڪري ۽ ان ۾ الله تعالیٰ جون وڏيون حڪمتون آهن. ف٤٠ رسالت جي تبليغ فرمائي ڪري ۽ ان ۾ تڪليفون سهي ڪري دين جي دشمنن جا ايذا ءِ برداشت ڪري. ف٤١ شانِ نزول: عتبه بن ربيعه ۽ وليد بن مغيره محبوب نبي ڪريم صلی الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن وٽ آيا ۽ چوڻ لڳا ته توهان ان ڪم کان باز اچو يعني دين کان. عتبه چيو ته توهان ايئن ڪريو ته پوءِ مان پنهنجي ڌيءُ توهان کي نڪاح ۾ ڏيان ۽ مهر کان سواءِ توهان جي خدمت ۾ حاضر ڪريان. وليد چيو مان توهان کي ايترو مال ڏيان جو توهان راضي ٿي وڃو، ان تي هيءُ آيت نازل ٿي. ف٤٢ نماز ۾: صبح جي ذڪر مان فجر جي نماز ۽ شام جي ذڪر مان ظهر ۽ عصر جون نمازون مراد آهن. ف٤٣ يعني مغرب ۽ عشاء جون نمازون پڙهو. هن آيت ۾ پنجن نمازن جو ذڪر فرمايو ويو. ف٤٤ يعني فرضن کان پوءِ نفل پڙهندا رهو. هن ۾ تهجد جي نماز اچي وئي. ڪن مفسرن فرمايو ته زباني ذڪر مراد آهي. مقصد هي آهي ته ڏينهن رات جي سڀني وقتن ۾ دل ۽ زبان سان ذڪرِ الاهي ۾ مشغول رهو. ف٤٥ يعني ڪافر. ف٤٦ يعني دنيا جي محبت ۾ گرفتار آهن. ف٤٧ يعني قيامت جي ڏينهن کي، جنهن جون سختيون ڪافرن تي تمام گهريون ٿينديون، نه ان تي ايمان آڻن ٿا، نه ان ڏينهن جي لاءِ عمل ڪن ٿا. ف٤٨ انهن کي هلاڪ ڪري ڇڏيون ۽ انهن جي بجاءِ. ف٤٩ جيڪي اطاعت شعار هجن.

تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاۤءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاۤءُوْنَ اِلَّآ

نصيحت آهي ف۵۰ پوءِ جيڪو چاهي ته پنهنجي رب جي طرف وات اختيار ڪري ف۵۱ ۽ توهان ڇا گهرو مگر

اَنْ يَّشَاۤءَ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿٣٠﴾ يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَاۤءُ

هي ته الله گهري ف۵۲ بيشڪ اهو علم ۽ حڪمت وارو آهي. پنهنجي رحمت ۾ آڻي ٿو ف۵۳

فِيْ رَحْمَتِهٖ ۭ وَالظّٰلِمِيْنَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿٣١﴾

جنهن کي گهري ف۵۴ ۽ ظالمن جي واسطي ان دردناڪ عذاب تيار ڪري رکيو آهي ف۵۵.

سُوْرَةُ الْمُرْسَلٰتِ ٧٧ مَكِّيَّةٌ ٣٣ — بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ — اٰيَاتُهَا ٥٠ رُكُوْعَاتُهَا ٢

سورة مرسلت مڪي آهي ف۱ الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان شروع ۾ پنجاهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن

وَالْمُرْسَلٰتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعٰصِفٰتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَّالنّٰشِرٰتِ نَشْرًا ﴿٣﴾

قسم انهن جو جيڪي موڪليون وڃن ٿيون لڳاتار ف۲ پوءِ زور سان جهونڪا ڏيندڙن. پوءِ اڀاري اٿاريندڙن ف۳

فَالْفٰرِقٰتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيٰتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ اِنَّمَا

پوءِ حق ناحق کي خوب جدا ڪندڙن. پوءِ انهن جو قسم جيڪي نصيحت جو القا ڪن ٿيون ف۴ حجت پوري ڪرڻ يا ڊيڄارڻ جي واسطي بيشڪ جنهن ڳالهه جو توهان

تُوْعَدُوْنَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُوْمُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَاۤءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾

سان وعدو ڪيو وڃي ٿو ف۵ ضرور ٿيڻي آهي ف۶ پوءِ جڏهن تارا ميٽيا ويندا ۽ جڏهن آسمان چيرجي ويندو.

وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِاَيِّ يَوْمٍ

۽ جڏهن پهاڙ غبار ڪري اڏايا وڃن. ۽ جڏهن رسولن جو وقت اچي ف۷ ڪهڙي ڏينهن جي واسطي ترسايا ويا هئا

اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾

فيصلي جي ڏينهن جي واسطي. تو کي ڪهڙي خبر اهو فيصلي جو ڏينهن ڇا آهي ف۸ خرابي آهي ان ڏينهن تڪذيب

وَيْلٌ يَّوْمَىِٕذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿١٥﴾ اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ

ڪندڙن جي ف۹ ڇا اسان اڳين کي هلاڪ نه فرمايو ف۱۰ وري پوين کي انهن جي پٺيان

الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٧﴾ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَّوْمَىِٕذٍ

پهچائينداسي ف۱۱ مجرمن سان اسان ائين ئي ڪندا آهيون ان ڏينهن بربادي آهي تڪذيب ڪندڙن

لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿١٩﴾ اَلَمْ نَخْلُقْكُّمْ مِّنْ مَّاۤءٍ مَّهِيْنٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنٰهُ فِيْ

جي. ڇا اسان توهان کي هڪ بي قدر پاڻي مان پيدا نه فرمايو ف۱۲ پوءِ ان کي هڪ محفوظ جاءِ ۾

ف۵۰ مخلوق جي لاءِ. ف۵۱ ان جي فرمانبرداري ڪري ۽ ان جي رسول جي تابعداري ڪري. ف۵۲ ڇو ته جيڪو ڪجهه ٿئي ٿو، انهيءَ جي مشيت سان ٿئي ٿو. ف۵۳ يعني جنت ۾ داخل فرمائي ٿو. ف۵۴ ايمان عطا فرمائي ڪري. ف۵۵ ظالمن مان ڪافر مُراد آهن.

ف۱ سورة مُرسلات مڪي آهي، هن ۾ ٻه رڪوع پنجاهه آيتون، هڪ سؤ اسي ڪلما ۽ اٺ سؤ سولهن حرف آهن. شانِ نزول: حضرت ابن مسعود رضي الله تعالىٰ عنه فرمايو ته والمرسلٰت جن جي رات ۾ نازل ٿي. اسان محبوب سيد عالم صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن جي خدمت باسعادت ۾ هئاسون. جڏهن منىٰ جي غار ۾ پهتاسون ته والمرسلٰت نازل ٿي. اسان حضور محبوب جن کان ان کي پڙهندا هئاسون ۽ محبوب سائين جن ان جي تلاوت فرمائيندا هئا. اوچتو هڪ نانگ ٽپو ڏنو، اسان ان کي مارڻ جي لاءِ ڀڳاسون، اهو ڀڄي ويو. حضور جن فرمايو، توهان ان جي برائي کان بچايا ويئو ۽ اهو توهان جي برائي کان. هي غار منىٰ ۾ غار والمرسلٰت جي نالي سان مشهور آهي.

ع ٢ ٩ ٢٠

ف۲ انهن آيتن ۾ جيڪي قسم مذڪور آهن، اهي پنج صفتون آهن، جن جا موصوف ظاهر ۾ مذڪور نه آهن. انهيءَ ڪري مفسرن انهن جي تفسير ۾ گهڻا سبب ذڪر ڪيا آهن. ڪن اهي پنج ئي صفتون هوائن جون قرار ڏنيون آهن. ڪن ملائڪن جون، ڪن قرآن پاڪ جي آيتن جون، ڪن ڪامل نفسن جون، جيڪي استڪمال (انسانيت جي تڪميل) جي لاءِ بدن جي طرف موڪليا وڃن ٿا، پوءِ اهي رياضتن جي جهونڪن سان ماسواءِ حق کي اڏاري ڇڏن ٿا ۽ وري سمورن عضون ۾ ان اثر کي ڦيرائن ٿا، وري حق بالذات ۽ باطل في نفسه ۾ فرق ڪن ٿا ۽ ذاتِ الاهي کان سواءِ هر شيءِ کي هلاڪ ڏسن ٿا. وري ذڪر جو القاء ڪن ٿا، هن طرح ته دلين ۾ ۽ زبانن تي الله تعالىٰ جو ذڪر ئي ٿئي ٿو ۽ ذڪر جو هڪ سبب هي آهي ته پهرين ٽن صفتن مان هوائون مُراد آهن ۽ باقي ٻن مان ملائڪ، ان تقدير تي معنىٰ هي آهي ته انهن هوائن جو قسم جيڪي لڳاتار موڪليون وڃن ٿيون، وري زور سان جهولا ڏين ٿيون، انهن مان عذاب جون هوائون مُراد آهن (خازن ۽ جمل وغيره). ف۳ يعني اهي رحمت جون هوائون جيڪي ڪڪرن کي ڪڍن ٿيون، ان کان پوءِ جيڪي صفتون مذڪور آهن، اهي آخري قول تي ملائڪن جي جماعتن جون آهن. ابن ڪثير چيو ته فارقات ۽ ملقيات مان ملائڪن جون جماعتون مُراد هجڻ تي اجماع آهي. ف۴ نبين ۽ رسولن وٽ وحي آڻي ڪري. ف۵ يعني بعث، عذاب ۽ قيامت جي اچڻ جو. ف۶ جوان جي هجڻ ۾ ڪو به شڪ نه آهي. ف۷ جو اهي اُمتن تي شاهدي ڏيڻ جي لاءِ گڏ ڪيا وڃن. ف۸ ۽ ان جي هول ۽ دهشت جي ڇا صورت آهي. ف۹ جيڪي دنيا ۾ توحيد، نبوت، آخرت جي ڏينهن، بعث ۽ حساب جا انڪاري هئا. ف۱۰ دنيا ۾ عذاب نازل ڪري، جڏهن انهن رسولن کي ڪوڙو ڪيو. ف۱۱ يعني جيڪي اڳين اُمتن جي ڪرتن جي وات اختيار ڪري محبوب سيد عالم محمّد مصطفىٰ احمد مجتبىٰ صلى الله تعالىٰ عليه واٰله وسلم جن جي تڪذيب ڪن ٿا، انهن کي به اڳين وانگر هلاڪ فرمائينداسون. ف۱۲ يعني نطفي مان.

قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ﴿۲۱﴾ اِلٰى قَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿۲۲﴾ فَقَدَرْنَا ۖ فَنِعْمَ الْقٰدِرُوْنَ ﴿۲۳﴾

رکيو ف١٣ هڪ مقرر اندازي تائين ف١٤ پوءِ اسان اندازو فرمايو پوءِ اسان ڪهڙا نه بهترين قادر آهيون ف١٥

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۴﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿۲۵﴾

ان ڏينهن ڪوڙو چوندڙن جي واسطي خرابي آهي. ڇا اسان زمين کي گڏ ڪندڙ نه بنايو. توهان جي

اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ﴿۲۶﴾ وَّجَعَلْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ شٰمِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ

جيئرن ۽ مُئلن جي واسطي ف١٦ ۽ اسان ان ۾ اُچا اُچا لنگر وڌا ف١٧ ۽ اسان توهان کي خوب مٺو پاڻي

مَّآءً فُرَاتًا ﴿۲۷﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۲۸﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى مَا

پياريو ف١٨ ان ڏينهن ڪوڙو چوندڙن جي تباهي آهي ف١٩ هلو ان جي طرف

كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۲۹﴾ اِنْطَلِقُوْٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِيْ ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿۳۰﴾

ف٢٠ جنهن کي ڪوڙ ڪري چوندا هئا، هلو ان دونهين جي ڇانوَ جي طرف جنهن جون ٽي شاخون آهن

لَّا ظَلِيْلٍ وَّلَا يُغْنِيْ مِنَ اللَّهَبِ ﴿۳۱﴾ اِنَّهَا تَرْمِيْ بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿۳۲﴾

ف٢١ نه ڇانوَ ڏي ف٢٢ ۽ نه جيءَ کان بچائي ف٢٣ بيشڪ دوزخ چڻنگون اڏائي ٿو

كَاَنَّهٗ جِمٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿۳۳﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۴﴾ هٰذَا

ف٢٤ جيئن اُچا محل جڻ اهي پيلي رنگ جا اُٺ هجن. ان ڏينهن ڪوڙو چوندڙن جي واسطي برباد آهي

يَوْمُ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿۳۵﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ ﴿۳۶﴾ وَيْلٌ

هي ڏينهن آهي جو نه اهي ڳالهائي سگهن ف٢٥ ۽ نه انهن کي اجازت ملي جو بهانا ٺاهن ف٢٦.

يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۷﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَ

ان ڏينهن ڪوڙو چوندڙن جي واسطي تباهي آهي. هي آهي فيصلي جو ڏينهن اسان توهان کي گڏ ڪيو ف٢٧

الْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۸﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ﴿۳۹﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ

۽ سمورن اڳين کي ف٢٨ پوءِ جيڪڏهن توهان وٽ ڪا سازش هجي ته پلي مون تي هلائي ڏسو ف٢٩ ان ڏينهن ڪوڙو چوندڙن

لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۰﴾ اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ ظِلٰلٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿۴۱﴾ وَّفَوَاكِهَ

جي واسطي خرابي آهي. بيشڪ پرهيزگار ف٣٠ ڇانوَ ۽ چشمن ۾ آهن. ۽ ميون مان جيڪي سندن

مِمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿۴۲﴾ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۴۳﴾

دل کي پسند اچن ف٣١ کائو ۽ پيئو خوشگوارائي ف٣٢ پنهنجن عملن جو انعام ف٣٣ بيشڪ

ع ١
٢١

ف١٣ يعني رحم ۾. ف١٤ ولادت جي وقت تائين، جنهن کي الله تعالیٰ ڄاڻي ٿو. ف١٥ اندازي فرمائڻ تي (جمل). ف١٦ جو زنده ان جي مٿان رهن ٿا ۽ مئل ان جي اندر. ف١٧ بلند جبلن جا. ف١٨ زمين ۾ چشما پيدا ڪري. اهي سمورريون ڳالهيون مُئلن کي زنده ڪرڻ کان زياده عجيب آهن. ف١٩ ۽ قيامت جي ڏينهن ڪافرن کي چيو ويندو ته جنهن باهه جو توهان انڪار ڪندا هيو، ان جي طرف وڃو. ف٢٠ يعني ان عذاب جي طرف. ف٢١ هن مان جهنم جو دونهون مُراد آهي جيڪو بلند ٿي ڪري ٽي شاخون ٿي ويندو. هڪ ڪافرن جي مٿان ٿي، ٻيو انهن جي ساڄي ۽ ٽيون انهن جي کاٻي. ۽ حساب کان فارغ ٿيڻ تائين انهن کي انهي دونهين ۾ رهڻ جو حڪم ٿيندو ۽ جڏهن ته الله تعالیٰ جا پيارا پنهنجا سندس عرش جي ڇانوَ ۾ هوندا. هن کان پوءِ جهنم جي دونهين جو شان بيان فرمايو وڃي ٿو ته اهو اهڙو آهي جو: ف٢٢ جنهن کان ان ڏينهن جي گرميءَ کان ڪجهه امن لهي سگهن. ف٢٣ جهنم جي باهه جي. ف٢٤ ايترو ايترو وڏيون. ف٢٥ نه ڪا اهڙي حجت پيش ڪري سگهندا، جيڪا انهن کي ڪم ڏي. حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما فرمايو ته قيامت جي ڏينهن گهڻيون جڳهون هونديون، ڪن ۾ ڪلام ڪندا، ڪن ۾ ورِي ڪجهه ڳالهائي نه سگهندا. ف٢٦ ۽ حقيقت ۾ انهن وٽ ڪو عذر ئي ڪو نه هوندو، ڇو ته دنيا ۾ حجتون پوريون ڪيون ۽ آخرت جي لاءِ ڪا عذر جي جاءِ باقي نه رکي ويئي، البت انهن کي هي فاسد خيال ايندو ته ڪجهه حيلا ۽ بهانا ٺاهن، انهن حيلن پيش ڪرڻ جي اجازت نه هوندي. جنيد رضی الله تعالیٰ عنه فرمايو ته ان کي عذر ئي ڪهڙو آهي، جنهن نعمت ڏيڻ واري کان روگرداني ڪئي، ان جي نعمتن کي ڪوڙو ڪيو، ان جي احسان جي ناشڪري ڪئي. ف٢٧ اي محبوب سيدِ عالم صلی الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جي تڪذيب ڪرڻ وارؤ! ف٢٨ جيڪي توهان کان اڳ نبين سڳورن جي تڪذيب ڪندا هئا. توهان ۽ انهن سڀني جو حساب ڪيو ويندو ۽ توهان ۽ انهن سڀني کي عذاب ڪيو ويندو. ف٢٩ ۽ ڪهڙيءَ طرح پنهنجو پاڻ کي عذاب کان بچائي سگهو، پوءِ بچائي وٺو. هيءُ انتهائي جي جهڙڪ ۽ ملامت آهي، ڇو ته اهي يقيني ڄاڻيندا هوندا ته نه اڄ ڪو مڪر هلي سگهي ٿو ۽ نه ڪو حيلو ڪم ڏيئي ٿو سگهي. ف٣٠ جيڪي عذاب الاهي جو خوف رکندا هئا، جنتي وڻن جي. ف٣١ ان مان لذت حاصل ڪن ٿا. هن آيت مان ثابت ٿيو ته جنتين کي سندن مرضيءَ موافق نعمتون ملنديون دنيا جي خلاف، هتي ماڻهو کي جيڪو حاصل ٿئي ٿو، ان تي راضي ٿيڻو پوي ٿو ۽ جنتين کي چيو ويندو. ف٣٢ لذيذ ۽ خالص، جنهن ۾ بدبو ۽ ارتياب جو ڪو امڪان نه آهي. ف٣٣ انهن طاعتن جو جيڪي توهان دنيا ۾ ڪندا هيو.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾
نيڪن کي ايئن ئي بدلو ڏيندا آهيون . ان ڏينهن ڪوڙو چوندڙن جي واسطي خرابي آهي ف٣٤
كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾
ڪجهه ڏينهن کائي بيهوءِ نفعو وٺو ف٣٥ ضرور توهان مجرم آهيو ف٣٦ ان ڏينهن ڪوڙو چوندڙن جي واسطي ويل آهي .
وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
۽ جڏهن انهن کي چيو ويجي ، نماز پڙهو ته نماز نٿا پڙهن . ان ڏينهن تڪذيب ڪندڙن جي واسطي
ع ١٠ ٢٢
لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾
خرابي آهي . پوءِ ان ف٣٧ کان بعد ڪهڙي ڳالهه تي ايمان آڻيندا ف٣٨

سُورَةُ النَّبَإِ مَكِّيَّةٌ ٨٠ — ٧٨ | اٰيَاتُهَا ٤٠ | رُكُوعَاتُهَا ٢

سورة نبا مڪي آهي هن ۾ چاليهه آيتون ۽ ٻه رڪوع آهن .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الله نهايت مهربان ٻاجهاري جي نالي سان (شروع) ف١

الجزء ٣٠
عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ
اهي ف٢ پاڻ ۾ ڇا جي پڇا ڳاڇا ڪن ٿا ف٣ وڏي خبر جي ف٤ جنهن ۾ اهي ڪافي اختلاف
مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ
رکن ٿا ف٥ هائو هائو اجهو ڄاڻندا . پوءِ پڪ پڪ ڄاڻندا ف٦ ڇا اسان زمين کي فرش
الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا
نه بنايو ف٧ ۽ پهاڙن کي ميخون ف٨ ۽ توهان کي بنايوسي جوڙا جوڙا ف٩ ۽ توهان جي ننڊ کي
نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾
آرام بنايوسي ف١٠ ۽ رات کي پردو ڍڪيندڙ بنايو ف١١ ۽ ڏينهن کي روزگار جي واسطي مقرر ڪيوسي ف١٢
وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنزَلْنَا
۽ توهان جي مٿان ست مضبوط عمارتون ناهيون ف١٣ ۽ انهن ۾ هڪ نهايت چمڪندڙ چراغ رکيوسي ف١٤ . ۽ پوءِ
مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِّنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ
ڪڪرن مان زوردار پاڻي لاٿو . جيئن اسان پيدا فرمايون اناج ۽ ساوڪ ان شاءِ گهاٽا باغ

ف٣٤ هن کان پوءِ هدايت جي طور تي ڪافرن کي خطاب ڪيو ويجي ٿو ته اي دنيا ۾ تڪذيب ڪرڻ وارؤ! توهان دنيا ۾ ف٣٥ پنهنجي موت جي وقت تائين . ف٣٦ ڪافر آهيو ۽ دائمي عذاب جا حقدار آهيو . ف٣٧ قرآن شريف . ف٣٨ يعني قرآن شريف ڪتب الاهيه ۾ سڀني کان آخري ڪتاب آهي ۽ تمام پڌرو ۽ چٽو معجزو آهي ، ان تي ايمان نه آندو ته پوءِ ايمان آڻڻ جي ڪا صورت
.....: ۽ نه آهي ۽ ....
ف١ سورة نبأ کي سورة تساؤل ۽ سورة عم يتساءلون به چوندا آهن . هي سورة مڪي آهي ، هن ۾ ٻه رڪوع ، چاليهه يا ايڪيتاليهه آيتون ، هڪ سؤ ٽيهتر ڪلما ۽ نؤ سؤ ستر حرف آهن . ف٢ قريش جا ڪافر . ف٣ محبوب نبي ڪريم صلی الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن جڏهن مڪي وارن کي توحيد جي دعوت ڏني ۽ مرڻ کان پوءِ زنده ٿيڻ جي خبر ڏني ۽ قرآن ڪريم جي تلاوت فرمائي ڪري انهن کي ٻڌايائون ته انهن جي پاڻ ۾ گفتگو شروع ٿي ۽ هڪ ٻي کان پڇڻ لڳا ته محمّد (صلی الله تعالیٰ عليه وآله وسلم) جن ڪهڙو دين آندو آهي . هن آيت ۾ انهن جي گفتگو جو بيان فرمايو ويو آهي يعني اها ڪهڙي عظيم الشان ڳالهه آهي جو جنهن ۾ هي ماڻهو هڪ ٻي کان پڇا ڳاڇا ڪري رهيا آهن . هن کان پوءِ اها ڳالهه بيان فرمائي وڃي ٿي . ف٤ وڏي خبر مان مراد يا قرآن ڪريم آهي يا سيد عالم محبوب محمّد مصطفیٰ صلی الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن جي نبوت ۽ سندن دين يا مرڻ کان پوءِ زنده ٿيڻ جو مسئلو . ف٥ جو ڪي ته قطعي انڪار ڪن ٿا ، ڪي شڪ ۾ آهن ۽ قرآن ڪريم کي انهن مان ڪو جادو چوي ٿو ، ڪو شعر ، ڪو ڪهانت ۽ ڪو ڪجهه . اهڙي طرح محبوب سيد عالم صلی الله تعالیٰ عليه وآله وسلم جن کي ڪو جادوگر چوي ٿو ته ڪو شاعر ڪو ٻيو ڪاهن . ف٦ ان تڪذيب ۽ انڪار جي نتيجي کي . هن کان پوءِ الله تعالیٰ پنهنجي قدرت جي عجائب مان چند شيون ذڪر فرمايون ته جيئن اهي ماڻهو انهن جي دلالت سان الله تعالیٰ جي توحيد کي ڄاڻن ۽ هي سمجهن ته الله تعالیٰ جهان کي پيدا ڪرڻ ، ان کان پوءِ ان کي فنا ڪرڻ ۽ فنا کان پوءِ وري حساب ۽ جزا جي لاءِ پيدا ڪرڻ تي قادر آهي . ف٧ جو توهان ان ۾ رهو ۽ اها توهان جي آرامگاه هجي . ف٨ جن سان زمين ثابت ۽ قائم رهي . ف٩ مرد ۽ عورت . ف١٠ توهان جي جسمن جي لاءِ ته جيئن ان سان ڏک ۽ صدمو ۽ ٿڪاوٽ دور ٿئي ۽ راحت حاصل ٿئي . ف١١ جيڪا پنهنجي اونداهي سان هر شيءِ کي لڪائي ٿي . ف١٢ ته توهان ان ۾ الله تعالیٰ جو فضل ۽ پنهنجي روزي تلاش ڪريو . ف١٣ جن تي زماني گذرڻ جو اثر نه ٿو ٿئي ۽ پراڻاپ ۽ ڀيري انهن تائين وات نه ٿي لهي . انهن بناوتن مان مراد ست آسمان آهن . ف١٤ يعني سج ، جنهن ۾ روشني به آهي ۽ گرمي به .